

Menneske- rettighetene i Norge 2024

NIMs årsmelding, Dokument 6 (2024–2025)

NIM i samfunnet

NIM er Norges institusjon for menneskerettigheter

NIM er et uavhengig, offentlig organ, som er organisatorisk tilknyttet Stortinget

NIMs oppgave er å fremme og beskytte menneskerettighetene i Norge

NIM ble opprettet ved lov 22. mai 2015

NIM arbeider på systemnivå og er ikke et klageorgan

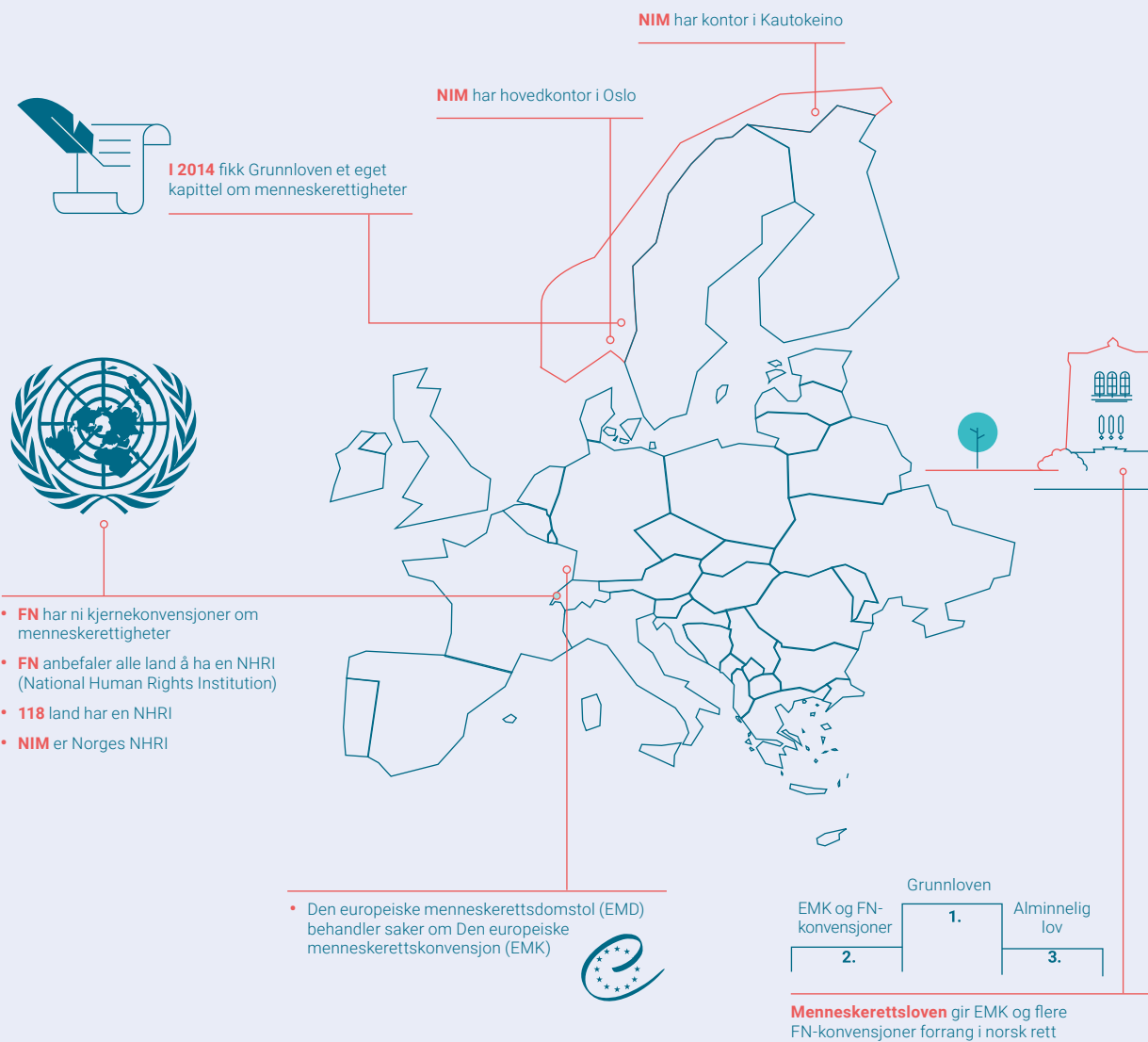
NIM har i **2024** gitt **2** innspill til FN om menneskerettighets-situasjonen i Norge

NIM ble omtalt i over **700** medieoppslag i **2024**

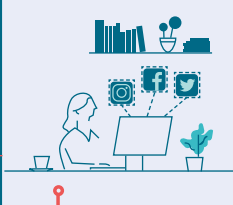
NIM avga over **80** høringsuttalelser, innspill og brev i **2024**

Regjeringen og forvaltningen

Sosiale medier

Formidler for å øke kunnskapen om menneskerettighetene i Norge

Vaktbikkje for å forebygge, hindre og avdekke menneskerettighetsbrudd

Rådgiver for Stortinget, regjeringen og andre offentlige organer og relevante aktører

Politi, helsevesen etc.

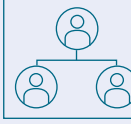
Regjeringen og forvaltningen

Brobygger for å bidra til informasjonsflyt og samarbeid på menneskerettighetsfeltet

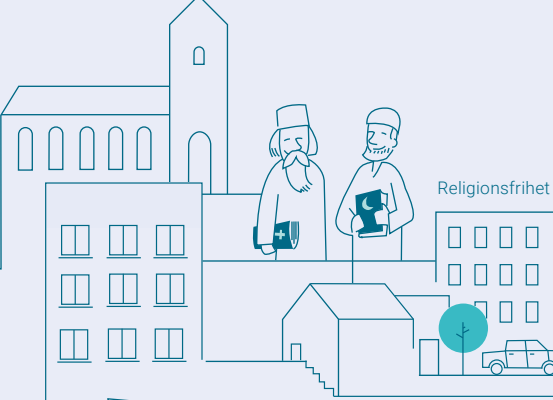
Interesseorganisasjoner

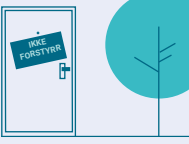
Ombud

Krav til frihetsberøvelse

Religionsfrihet

Retten til privatliv

NIM har arrangert eller vært medarrangør for **10** arrangementer i **2024**

Menneskerettighetene i Norge 2024

«[NIM] har som hovedoppgave å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig.»

Lov om Norges institusjon for menneskerettigheter av 22. mai 2015, som endret 20. desember 2022, § 1 annet punktum.

Innhold

Forord	6
Direktøren har ordet	7
Kapittel 1: Menneskerettighetsåret 2024	10
Barn og familie	11
Fengsel og arrest	14
Vold og overgrep	17
Likestilling og diskriminering	20
Helse og omsorg	22
Eldre	24
Rusbrukere	25
Næringsliv	27
Klima	28
Urfolk	31
Nasjonale minoriteter	33
Asyl og innvandring	35
Ytrings-, informasjons- og forsamlingsfrihet	36
Privatliv, personvern og ny teknologi	40
Rettsystemet	41
Kapittel 2: NIM anbefaler	45
Anbefalinger for 2024	46
<i>Styrket barneperspektiv i barnevernssaker</i>	46
<i>Avvergingsplikt og informasjonsflyt i saker om vold og overgrep</i>	48
<i>Likeverdig omsorg til enslige mindreårige asylsøkere</i>	50
<i>Beskyttelse mot voldtekt</i>	52
<i>Rettigheter i varetekt</i>	54
Tidligere anbefalinger	56
Kapittel 3: Menneskerettigheter i Høyesterett, EMD og FN	60
Menneskerettigheter i Høyesterett i 2024	60
EMD og Norge – en historisk oversikt	64
FNs overvåkningsorganer og Norge – en historisk oversikt	69
Kapittel 4: Høringsuttalelser, innspill og rapporter	73
Høringsuttalelser, skriftlige innspill og brev	73
Muntlige innlegg	82
Rapporter, undersøkelser og utredninger	82
Kapittel 5: NIMs formidlingsarbeid	86
Medieomtale	86
NIMs kanaler	87
Arrangementer	89
Kapittel 6: Om NIM	92
Vedlegg	97
Årsregnskap og styrets beretning	97

Forord

Styret for Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) legger med dette fram årsmeldingen for 2024 til Stortinget.

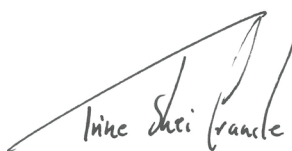
I 2025 markerer vi at det er ti år siden NIMs etablering, en milepæl som gir en god anledning til å reflektere over institusjonens utvikling. Gjennom disse årene har vi bygget en solid organisasjon og etablert en fruktbar dialog med myndigheter, sivilsamfunn, ombud, akademia og media. NIM har blitt en sterk faglig aktør som beslutningstakere og offentligheten lytter til.

I en tid der det er mange urovekkende tendenser også på menneskerettighetenes område, er det viktig å understreke det som fungerer godt. Etter ti års virksomhet ser vi at offentlige utredninger og beslutningsprosesser i økende grad tar hensyn til menneskerettigheter. Det er viktig. Samtidig vet vi at alt som er viktig, er vanskelig. Å ivareta menneskerettigheter fordrer ofte krevende avveininger mellom ulike og til tider motstridende hensyn. Vår rolle som menneskerettighetsinstitusjon er å bidra til at slike avveininger foretas på en balansert måte. Denne tidvis krevende balansekunsten har NIM arbeidet nitidig med gjennom dette tiåret. Menneskerettigheter setter rammer for politikken. Det er demokratisk besluttet at det skal være sånn, men det er ikke alltid like populært. Men gitt de åpenbare friksjonsmulighetene som ligger i mandatet, mener vi at vi gjennom disse årene har balansert dette godt. Og – verdt å minne om: Menneskerettighetenes funksjon er ikke bare demokratiske bremseser, det er også demokratiske akseleratorer som kan bidra til å styrke politiske beslutningsprosesser ved å strukturere problemstillinger og sikre et bedre beslutningsgrunnlag.

Kunnskap er en forutsetning for menneskerettslig ivaretagelse. Sammen med våre svenske og danske kollegaer lanserte vi mot slutten av året en undersøkelse om skandinavernes holdninger til og kunnskap om menneskerettigheter. Selv om resultatene viste at menneskerettighetene står sterkt blant folk i Skandinavia, avdekket undersøkelsen også kunnskapshull og enkelte negative holdninger som det er viktig å forholde seg til. Flere av funnene viser at det er behov for å fremme, og styrke kunnskapen om, menneskerettigheter i Norge, og forklare hvorfor de er viktige. Det er dette vi i NIM har gjort de siste ti årene. Det er dette vi vil fortsette med.

Denne årsmeldingen fremhever de sentrale utviklingstrekkene innen menneskerettighetsfeltet og oppsummerer vårt arbeid gjennom 2024. Vi peker også på utfordringer og fremmer fem anbefalinger som vi håper vil lede til en bredere diskusjon om menneskerettigheter på Stortinget.

God lesning.

Trine Skei Grande
styreleder

Direktøren har ordet

Samtidig som denne årsmeldingen leveres, går mitt åremål som direktør ut og jeg gir stafettpinnen videre. Det gir en anledning til å både se i bakspeilet og til å løfte blikket.

Utgangspunktet for NIMs arbeid er og har vært godt. Menneskerettighetene har sterk demokratisk forankring i norsk rett. Stortinget har gitt dem forrang foran annen lovgivning og sikret dem i Grunnloven. Dette er folkets langtidsplan for de norske verdiene og fundamentet for vårt samfunn, bygget på demokrati, rettsstat og menneskerettigheter.

Til tross for mange mørke globale skyer, er det flere lysglimt på den nasjonale menneskerettighetshimmelen. Et av de viktigste er den menneskerettslige og rettsstatlige kulturen i Norge. Selv om den ofte kritiseres, er den generelt sterk. Uten å anerkjenne det som fungerer, står vi i fare for å miste det.

En kjernekomponent i den kulturen er forståelsen av at et godt samfunn er et puslespill der brikkene må settes sammen med innsikt fra mennesker som ser verden gjennom forskjellige linser. Som har ulike roller og kan være sterkt uenige, men forstår nødvendigheten av slike forskjeller.

Et levende, liberalt demokrati er ikke én ting. Det består av små og store tannhjul – politikere, byråkrater, presse, ombud, sivilsamfunn og fagpersoner. Demokrati skjer ikke bare hvert annet eller fjerde år, men gjennom ulike offentligheter, gjennom høringsinstituttet, faglige innspill til politiske prosesser, gjennom maktfordeling og via vaktbikkjer og et bredt og levende sivilsamfunn som ansvarliggjør de folkevalgte.

Et liberalt demokrati skaper rom for uenighet, hvor ulike synspunkter brynes mot hverandre. Diskusjon og motstand fører til kunnskap, som kan stanse dårlige ideer og bringe fram bedre. For å fungere forutsetter disse demokratiske tannhjulene at menneskerettighetene er reelle – at vi har minoritetsvern, ytringsfrihet og forsamlingsfrihet, og den frie pressens særlige vaktbikkjefunksjon.

Gjennom de siste ti årene har NIM fått virke mellom disse tannhjulene. Bare de siste årene har vi sett flere fremskritt på områder vi har jobbet med. I 2024 styrket Stortinget vernet av domstolenes uavhengighet i Grunnloven, noe NIM lenge hadde arbeidet for. Dette viser tydelig hvordan Norge tar ansvar for å beskytte uavhengige institusjoner og maktfordeling, som er et avgjørende forsvarsverk mot en fremtid vi ikke kjenner. I løpet av året har det også vært betydelige forbedringer i tilgangen til reparasjon for menneskerettighetsbrudd, et grunnleggende element i menneskerettighetsvernet. NIM har arbeidet for å styrke rettighetene til utsatte grupper som eldre, innsatte, funksjonshemmede og rusavhengige. Regjeringens varslede tiltaksplan mot diskriminering av rusavhengige er blant annet et resultat av NIMs anbefalinger etter å ha kartlagt utfordringene på dette området.

Klimakrisen er en av vår tids største utfordringer. Da Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) i 2024 anerkjente staters

forpliktelse til å kutte utslipp for å beskytte menneskerettigheter, var dette i samsvar med NIMs synspunkter og innspill gjennom flere år. Vi har utredet betydningen for Norge av denne avgjørelsen og understreket behovet for et sterkere nasjonalt rammeverk på klimaområdet.

Å sikre menneskerettighetene i ny lovgivning er en kjerneoppgave for NIM. Derfor var det gledelig da regjeringen endret utredningsinstruksen for å tydeliggjøre plikten til å ivareta menneskerettigheter i utformingen av statlige tiltak. Vi håper at også NIMs menneskerettslige veileder vil være et nyttig verktøy ved vurderingen av menneskerettigheter i ny lovgivning.

NIMs mandat er svært bredt: Hvordan kan vi sikre et godt samfunn, der rettigheter ivaretas? Et så stort spørsmål er vanskelig å besvare. Våre forsøk på å besvare deler av det, har også tydeliggjort noen utfordringer: Det ene er hvordan alle de krevende menneskerettslige utfordringene ikke bryr seg om sektorer. De bryr seg heller ikke om organisatoriske skillelinjer mellom stat og kommune. Men det er nettopp i disse grensesnittene at utfordringene oppstår, mellom sektorer og beslutningsnivåer.

En annen generell lærdom både til menneskerettslig og økonomisk ettertanke, er at mange av disse utfordringene kunne vært avverget gjennom forebygging, tidlig innsats og kunnskapsbaserte, langsiktige tiltak. Forebygging og tidlig innsats er ikke bare et rettslig krav, men tallenes tørre tale viser også at forebygging er den beste samfunns-

økonomiske investeringen. For eksempel koster en fengselsplass for ungdom ti millioner kroner årlig, midler som kunne blitt brukt på mange forebyggende tiltak. Vold og overgrep i nære relasjoner koster samfunnet over 90 milliarder kroner årlig. Det betyr at innsats i forebygging ville forrentet seg godt. Men viktigst av alt, det ville sikret flere gode, trygge og meningsfulle liv, der rettigheter ivaretas.

Vi har ofte kunnskapen og forutsetningene for å drive fram kunnskapsbaserte og helhetlige løsninger på de vanskelige – og viktige – spørsmålene. Men det er ikke alltid sant at det enkle er det beste. Det vanskelige er ofte det beste, og det tar gjerne litt lengre tid, noe som ikke alltid passer inn i kortsiktige behov for velgerappell. Her kan menneskerettighetene spille en viktig rolle ved å minne oss om dette.

Et tredje perspektiv er at ting som går galt, kan gi viktig læring. Koronapandemien lærte nordmenn betydningen av blant annet å vurdere hensynet til barnets beste. Fosen-saken lærte oss at det finnes en menneskerettighetskonvensjon som verner urfolks rett til kulturutøvelse. 25. juni-skytingen lærte oss mer om hvordan man bedre sikrer skeives rettigheter og forsamlingsfriheten. Kvaliteten i et samfunn kan ikke vurderes ut fra de feilene som gjøres, men hvordan vi lærer av dem. En av de siste tingene jeg gjorde som direktør for NIM, var å delta i høring om hva vi kan lære av pandemien. Å leve i et demokrati som forstår betydning av læring er, i det store bildet, et privilegium.

Vi lever i en tid hvor grunnleggende menneskerettigheter er under økende press. Optimismen som preget verdens utvikling fram mot slutten av 1990-tallet, med økt demokratisering, styrking av rettsstaten og en felles innsats for en regelstyrt internasjonal verdensorden, er borte. Autoritære krefter vinner terreng, krig og konflikt rammer hardt, også i Europa. Ytringsfriheten utfordres både av regimer og av teknologiens påvirkning på sannhetskampen. Kun åtte prosent av verdens befolkning lever i frie demokratier i dag.

NIMs mandat er i Norge, men vår nasjonale kontekst påvirkes av globale hendelser som krigen i Ukraina og Gaza, og diskusjoner om Norges internasjonale rolle i en verden hvor folkeretten stadig brytes. Dette forplikter oss til å være et fyrtårn for verdier vi kanskje har tatt for gitt. Det minner oss også om at selv om Norge topper internasjonale rangeringer for demokrati og menneskerettigheter, må vi aldri la dette bli en hvilepute.

Jeg vil takke for alt det gode samarbeidet, alle diskusjoner, enighet og uenighet som har vært avgjørende for å sikre en kunnskapsbasert menneskerettighetspolitikk. Og til slutt, en varm og helhjertet takk til alle ansatte hos NIM som hver dag jobber grundig og engasjert for å ivareta NIMs mandat om å fremme og beskytte menneskerettighetene i Norge.

Adele Matheson Mestad
direktør

Kapittel 1

Menneskerettighetsåret 2024

Det er tunge, mørke skyer på den globale menneskerettighetshimmelen. Også i Norge har menneskerettslige temaer vært på agendaen i en rekke ulike saker i 2024.

Verden er inne i en turbulent tid. I 2024 har krigene i Ukraina og Gaza, Sudan og Myanmar medført store humanitære lidelser. FN anslår at 120 millioner mennesker var på flukt i mai 2024, et tall som har økt for tolvte året på rad. Samtidig viser forskning at demokratiske regimer svekkes og at over en tredjedel av verdens befolkning lever under autoritære styresett.¹ 2024 ble det varmeste året siden målingene startet, og det første året hvor gjennomsnittstemperaturen oversteg 1,5 grader over førindustrielt nivå. Klimaendringene har medført massive naturkatastrofer som skogbranner, stormer og flom globalt, og virkningene rammer også Norge i økende grad.

INTERNASJONAL HUMANITÆR RETT

- Selv om NIMs mandat gjelder forholdene i Norge, kommenterer NIM likevel aktuelle folkerettslige spørsmål for å generelt belyse internasjonal retts betydning og innhold.
- Internasjonal humanitær rett regulerer blant annet beskyttelse av sivile, og inneholder restriksjoner på metoder og midler i krigføring.
- I lys av grusomhetene som har foregått flere steder i verden, har NIM bidratt til å belyse flere humanitærrettslige problemstillinger i norske medier.
- To spesialrådgivere i NIM har vært internasjonale mandatholdere for FN og OSSE i Ukraina på temaer som gjelder internasjonal humanitær rett.

¹ Economist Intelligence Unit, *Democracy Index 2024*.

Norge er et velfungerende demokrati med god ivaretagelse av menneskerettighetene, og har stadig pallplass sammen med de andre nordiske landene på ulike indekser som måler demokrati, ytringsfrihet og rettsstat.² Likevel er det fortsatt utfordringer her hjemme. I dette kapitlet går vi igjennom sentrale utviklingstrekk i året som har gått. En slik gjennomgang vil aldri bli uttømmende. Vi håper likevel den kan gi innsikt i viktige menneskerettslige spørsmål i Norge og menneskerettighetenes funksjon på ulike områder. Vi trekker også fram flere utfordringer som myndighetene bør være oppmerksomme på.³

Barn og familie

En rekke klager mot Norge i barnevernsaker har blitt avvist av Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD), barnevernet skal styrkes og ungdomskriminalitet har skapt stor bekymring og debatt. Det er avdekket flere tilfeller av overgrep mot ungdom på barnevernsinstitusjoner og brudd på bistandsplikten.

Barn har de samme rettighetene som voksne, men har også særlige rettigheter etter blant annet Grunnloven og FNs barnekonvensjon. Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i alle saker som berører barn, og barn har rett til å bli hørt i

saker som gjelder dem. Retten til familieliv, som er beskyttet etter blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8, er sentral for både voksne og barn.

Norske barnevernssaker avvist av menneskerettsdomstolen

EMD har de siste årene funnet brudd på retten til familieliv i et historisk høyt antall norske barnevernssaker, og domstolen får stadig inn nye klager over norske barnevernsavgjørelser. Alle slike klager som ble avgjort i 2024 ble avvist av EMD, fordi domstolen vurderte det slik at de ikke kunne føre fram.⁴ Dette kan tyde på at norsk rettspraksis har tilpasset seg føringene fra EMD.

Samtidig som retten til familieliv er sentral, har barn som ikke har en god nok omsorgssituasjon hjemme, rett til å bli ivaretatt av det offentlige. Dette er også en menneskerettighet som må avveies mot foreldrenes rettigheter. Parallelt med utviklingen i EMDs praksis har antallet *omsorgsovertakelser* sunket drastisk de senere årene, og det har vært en nedgang i antall barn med hjelpetiltak. Dette er påfallende sett i lys av at domfellelsene av Norge i all hovedsak ikke har handlet om omsorgsovertakelse i seg selv, men om manglende ivaretagelse av den såkalte gjenforeningsmålsetningen.

² Reporters Without Borders rangerte Norge som nr. 1 på sin pressefrihetsindeks, og World Justice Project rangerte Norge som nr. 2 på sin *Rule of Law Index*.

³ Sakene som omtales i kap. 1 gir ikke et uttømmende bilde av menneskerettighetssituasjonen i Norge, men er et utvalg saker som er basert på NIMs systematiske overvåkning innenfor våre temaområder, og som NIM har arbeidet med i løpet av året. I all hovedsak er all innhenting av kilder avsluttet 31. des. 2024. Noen steder i årsmeldingen, der det er nødvendig for sammenhengens skyld, er det imidlertid tatt med informasjon som knytter seg til året 2025.

⁴ Sakene har vært avvist som «manifestly ill-founded» etter EMK art. 35 nr. 3, som betyr at de ikke tas inn til realitetsbehandling av EMD.

Dette innebærer at tiltak fra barnevernet skal ha som formål å bidra til tilbakeføring til biologiske foreldre og opprettholdelse av familielivet. Der staten har blitt dømt, har dette vært på grunnlag av for lavt fastsatt samvær med biologiske foreldre etter omsorgsovertakelsen, eller bortadopsjon av barnet mot de biologiske foreldrenes vilje uten tilstrekkelig beslutningsgrunnlag eller begrunnelser. EMD har ikke hatt innvendinger til *terskelen for omsorgsovertakelse* i sakene mot Norge.

NIM har tidligere advart mot en for ensidig forståelse av EMD-dommene og understreket at terskelen for å flytte barn ut av hjemmet ikke har endret seg. Uten at tallene gir grunnlag for konklusjoner om årsaken til nedgang i antall omsorgsovertakelser og hjelpetiltak, er det grunnlag for bekymring for om man har gått for langt i motsatt retning, på bekostning av barns rettigheter og behov. Etter NIMs syn er det viktig å følge utviklingen både nasjonalt og i EMD nøye også fremover.

ANBEFALING

NIM fremmer en anbefaling om barnevern i kapittel 2.

UTFORDRING: BRUDD PÅ BISTANDSPLIKTEN – BARNEVERNET

- Når det er besluttet at barnevernstiltak er nødvendig, er det avgjørende at det er et tilstrekkelig antall fosterhjems- og institusjonsplasser som kan ivareta barns behov.
- Bufetat har plikt til å bistå kommunene med plassering av barn utenfor hjemmet, både i fosterhjem og på institusjon (bistandsplikten).
- Nyere utredninger har avdekket alvorlige mangler i barnevernets evne til å tilby nødvendige tiltak innen rimelig tid. Mellom januar 2023 og juli 2024 rapporterte Bufetat hele 280 tilfeller der forsvarlige plasseringer ikke kunne tilbys i tide, noe som har satt barns liv og helse i alvorlig fare.
- Hovedårsaken til dette er en kritisk mangel på institusjonskapasitet, forverret av utfasingen av kommersielle aktører.
- Selv om regjeringen har tatt initiativ med tiltak som fosterhjemsmeldingen og økte bevilgninger, er det behov for innsats for å forhindre at lignende situasjoner oppstår i fremtiden.

Tiltak for å styrke barnevernet

Det skjer stadig endringer på barnevernsfeltet, både i kjølvannet av avgjørelsene fra EMD og andre utfordringer barnevernstjenesten står overfor. I år ble forslag til endringer i barnevernsloven sendt på høring. Formålet er å møte de viktigste utfordringene i barnevernssektoren. Forslaget inneholdt tiltak som økt stabilitet i fosterhjem, presiseringer av adgangen til å bruke nødvendig fysisk makt på institusjon

og oppheving av forbudet mot å kontrollere barnets meldinger og kommunikasjon.

I høringsuttalelsen fremhevet NIM at det har skjedd en utvikling i synet på grensen mellom lovlig og ulovlig bruk av makt etter EMK. NIM påpekte at opphevelse av forbudet mot kommunikasjonskontroll åpner for inngrep i barns rettigheter, og at slike inngrep må oppfylle kravene etter menneskerettighetene. NIM mente også at det var grunn til å vurdere om fosterforeldre skal kunne få en avgrenset og betinget klagerett

UTFORDRING: OVERGREP MOT UNGDOM PÅ INSTITUSJON

- VG og NRK har i 2024 satt søkelys på sårbar ungdom på barnevernsinstitusjoner som utsettes for overgrep. Statsråden har varslet hastetiltak.
- En kartlegging fra Bufdir viser at 18 barn kan ha blitt utsatt for seksuelle overgrep fra ansatte på barnevernsinstitusjoner siden 2020. Ni av tilfellene er fra 2024.
- Staten har plikt til å sikre sårbare barn på institusjoner et godt og trygt omsorgstilbud og forebygge vold og overgrep mot barn både generelt og på institusjon spesielt.
- Sivilombudet påpekte allerede i 2023 at forebygging og håndtering av vold og overgrep var et tema det i liten grad ble snakket om ved institusjonene de hadde besøkt.
- Etter NIMs syn haster det å iverksette effektive og strukturelle tiltak.

for oppheving av vedtak om omsorgsovertakelse. Båndene mellom fosterforeldre og barn kan utgjøre et vernet familieliv etter EMK artikkel 8, og en avgrenset klagerett vil kunne være en rettssikkerhetsgaranti for fosterforeldrene, som er viktig.

Barn, kriminalitet og maktbruk

Kriminalitet blant barn har vært et sentralt tema i 2024. For å møte denne utfordringen har regjeringen opprettet to ekspertgrupper. Den ene skal utrede tiltak rettet mot unge som begår gjentatt og alvorlig kriminalitet, mens den andre skal foreslå forebyggende tiltak for å redusere kriminalitet blant unge. I et innspillsmøte med den ene ekspertgruppen pekte NIM særlig på at frihetsberøvelse av barn etter barnekonvensjonen skal være siste utvei, og barn skal ikke sone sammen med voksne.⁵ Det er en risiko for menneskerettighetsbrudd ved å innføre tiltak som innebærer økt bruk av frihetsberøvelse av barn, særlig hvis det ikke følger mer ressurser med tiltakene.

Menneskerettighetene setter tydelige grenser for bruk av tvang og makt overfor barn. Offentlige instanser kan utøve makt mot barn også i andre saker enn straffesaker. NIM har fremmet anbefalinger til Justis- og beredskapsdepartementet og namsmannen om endringer i regelverket for bruk av makt mot barn under tvangsfullbyrdelse. NIM mener dagens regelverk ikke i tilstrekkelig grad ivaretar barns rettigheter etter FNs barnekonvensjon. NIM har også gitt innspill til regjeringens forslag til regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at

⁵ Se mer om soningsforholdene for barn i fengsel i avsnittet «Fengsel og arrest».

en elev utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer undervisningen. Det er viktig at konsekvensene av maktbruk mot barn belyses grundig når slike hjemler vurderes innført.

UTFORDRING: BARN PÅ STRENGT FORTROLIG ADRESSE

- Aftenposten har i en artikkelserie satt søkelys på barn som bor på strengt fortrolig adresse, et av de mest inn-gripende beskyttelsestiltakene som finnes. Departementet har varslet oppfølging.
- Det finnes ikke felles rutiner for hvor ofte barnevernet undersøker nødvendigheten av slike tiltak.
- NIM har påpekt overfor myndighetene at det er behov for en bred og systematisk gjennomgang for å sikre barns retts-sikkerhet, og at tiltaket må vurderes jevnlig.

Barns klagerett og supplerende rapport til FNs barnekomité

Norge skal høres i FNs barnekomité i 2025. Norge har sendt sin sjuende rapport til komiteen, med beskrivelser av hvordan tidligere anbefalinger er fulgt opp og hva som er gjort for barns rettigheter nasjonalt. NIM har sendt en supplerende rapport til komiteen, med 18 innspill på områder der barns menneskerettigheter utfordres i Norge. Følgende områder fremheves av NIM som særlig viktige:

- barns nasjonale klagemuligheter
- omsorgsovertakelser og samvær for barn i barnevernets omsorg
- barns rettigheter i møte med klima- endringene
- omsorgstilbudet til enslige mindreårige asylsøkere
- bruk av forvaring overfor mindreårige

Barnekomiteens neste generelle kom-mentar, nummer 27, vil handle om barns tilgang til rettsvesenet. NIM har over tid arbeidet for å styrke nasjonale klage-mekanismer for barn. Dette er avgjørende for å sikre ivaretagelse av deres rettigheter.

Fengsel og arrest

Forholdene i norske fengsler er fortsatt alvorlige. Norge ble i år for første gang dømt for brudd på plikten til å sikre liv etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 2, etter at en innsatt tok sitt eget liv. Høyesterett konstaterte nok en gang brudd på EMK artikkel 3 om ned-verdigende og umenneskelig behandling etter rutinemessige nakenundersøkelser i fengsel, og en ny stortingsmelding om straffegjennomføring er på trappene.

Staten har en plikt til å sikre innsattes rettigheter. Det er særlig EMK artikkel 3, som forbyr umenneskelig og nedverdiggende behandling, og EMK artikkel 8 om retten til privat- og familieliv som kan utfordres i fengsel. I tillegg har staten plikt til å fore-bygge selvmord etter EMK artikkel 2 som beskytter retten til liv. Utgangspunktet er at innsatte har de samme rettighetene som andre, men med de begrensningene som følger med å være frihetsberøvet.

Hva skjer når en stat blir dømt i EMD?

EMK artikkel 46 forplikter statene til å rette seg etter domstolens endelige avgjørelse i alle saker de er part i.

Når EMD har avsagt en fellende dom, sendes den til Europarådets ministerkomité. Komiteen fører tilsyn med at dommen fullbyrdes i landet den gjelder.

Når det er gått seks måneder fra dommen ble rettskraftig, skal staten gi Ministerkomiteen en rapport eller handlingsplan med opplysninger om gjennomføringen. Disse skal inneholde hvilke tiltak staten iverksetter.

Nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner og ikke-statlige organisasjoner kan uttale seg om gjennomføringen av dommene.

Når staten vurderer at forpliktelsene etter EMK artikkel 46 er oppfylt, skal den rapportere om dette.

Når Ministerkomiteen finner at staten har oppfylt forpliktelsene sine etter EMK artikkel 46, lukkes saken.

Brudd på retten til liv

Norge ble dømt i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) for brudd på en av de mest grunnleggende menneskerettighetene vi har, retten til liv. Saken *Haugen mot Norge* gjaldt en mann som var dømt til tvungent psykisk helsevern etter et drapsforsøk. Han begikk senere et drap ved institusjonen der han fikk behandling, og ble varetektsfengslet i Oslo fengsel. Etter en tid begikk han selvmord på cella. EMD fant at staten ikke hadde gjort nok for å forhindre selvmordet. Mannen hadde ikke fått tilstrekkelig helsehjelp i fengselet, og det var både kom-

munikasjons- og koordineringsutfordringer mellom de involverte helseinstansene.⁶

Dommen er en alvorlig bekreftelse på en bekymring som NIM, Sivilombudet, Advokatforeningen og en rekke aktører har pekt på i årevis, nemlig at helsetilbudet i norske fengsler er utilstrekkelig, særlig når det gjelder psykisk sykdom. Isolasjon og tvangsbruk er også for utbredt. NIM fremmet en anbefaling om selvmord i fengsel i fjorårets årsmelding. Det er viktig at det jobbes systematisk mot selvmord og selvskading lenge før situasjonen blir akutt. Dette bør

⁶ Staten har klaget saken inn for EMDs storkammer. Dommen er dermed ikke rettskraftig.

gjøres gjennom økt kontakt med omverdenen, redusert isolasjon og å sikre de innsatte meningsfull daglig aktivitet, i tillegg til god selvmordskartlegging og helsehjelp.

Kriminalomsorgen har nylig sendt nye retningslinjer om forebygging og håndtering av selvmordsforsøk, selvmord og selvskading på høring. Retningslinjene inneholder mange gode tiltak, og det er viktig at disse følges opp i førstelinjen.

Sivilombudets forebyggingsenhet har også i 2024 rapportert om store utfordringer i flere fengsler, som omfattende bruk av isolasjon, lite aktivisering og dagtilbud, mangler ved tilbudet til mindreårige, utrygge fysiske forhold og store restriksjoner på kontakt med omverdenen. Særlig har Sivilombudet kritisert Oslo fengsel, der det ifølge Sivilombudet er høy risiko for umenneskelig og nedverdiggende behandling på grunn av høy grad av isolasjon, lite sysselsetting og mangelfull oppfølging av isolerte innsatte.

Dette er utfordringer som eksisterer i mange fengsler, og som myndighetene har blitt gjort oppmerksomme på over lang tid og fra mange ulike aktører. NIM har anbefalt myndighetene å lovfeste en rett til minimum åtte timer utetid fra cella hver dag, med meningsfulle aktiviteter. Dette er i tråd med Den europeiske torturforebyggingskomiteens anbefalinger, men er ofte ikke realiteten i norske fengsler.

Barn i fengsel

Etter FNs barnekonvensjon skal fengsling av barn kun skje som en siste utvei. Barn i fengsel skal holdes atskilt fra voksne, med

mindre noe annet er til barnets beste. En rapport fra Sivilombudet avdekket at flere barn sonet sammen med voksne i Indre Østfold fengsel, avdeling Eidsberg. Rapporten avdekket også mangelfull oppfølging av mindreårige innsatte, og at kriminalomsorgen manglet oversikt over hvor mange mindreårige som soner i fengsel. Mellom januar 2023 og juni 2024 har mindreårige vært plassert i minst 13 høysikkerhetsfengsler for voksne. Dersom barn først skal sone i fengsel er det etter NIMs syn viktig at de tilbys god oppfølging og at soningsforholdene er i tråd med menneskerettighetene. Det er alvorlig når slike krav ikke ivaretas.

Stortingsmelding om straffegjennomføring

Justis- og beredskapsdepartementet arbeider med en ny stortingsmelding om straffegjennomføring. Ønsket er å styrke kvaliteten i straffegjennomføringen og bidra til et tryggere samfunn. NIM har gitt innspill til stortingsmeldingen med særlig fokus på de store menneskerettighetsutfordringene i norske fengsler. For eksempel er isolasjon, tvangsbruk og manglende ivaretagelse av personer med utviklingshemming og psykisk syke innsatte stadig et alvorlig problem. Mangel på sosial kontakt kan forsterke utfordringene til innsatte med psykiske lidelser.

ANBEFALING

NIM fremmer en anbefaling om forholdene i fengsel i kapittel 2.

Utvalget for strafferettslige reaksjoner og psykisk helse (straffereaksjonsutvalget) skal blant annet utrede hvordan personer med alvorlige psykiske lidelser eller utviklingshemming best kan ivaretas under varetekt, straffegjennomføring og tilbakeføring til samfunnet. I tillegg skal utvalget utrede hvordan kvinner, barn og unge bør ivaretas. Utvalget skal avgi sin utredning i mars 2025. NIM ønsker en rettighetsbasert tilnærming i straffegjennomføringen, og håper utredningen leder til viktige, strukturelle endringer.

Rutinemessige nakenvisitasjoner

Høyesterett har i nok en sak funnet brudd på EMK artikkel 3 om nedverdiggende behandling etter rutinemessige nakenvisitasjoner i fengsel.⁷ Høyesterett fant at rigide og udifferensierte rutiner for inn-gripende kroppsvisitasjoner ikke er forenlige med EMK. Saken ble behandlet i stor-kammer og bekrefter at praksisen med slike rutinevisitasjoner har vært ulovlig. NIM hadde i forkant levert skriftlig innlegg til Høyesterett, hovedsakelig om opp-reisningsspørsmålet.⁸

Vold og overgrep

Året startet brutalt med flere drapssaker på kort tid. Totalt endte antallet drap i 2024 på 37. Stortinget har vedtatt en opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner, og regjeringen opprettet en permanent partnerdrapskommisjon.

Staten har en menneskerettslig plikt til å forebygge, avverge, etterforske og straffeforfølge vold og overgrep mellom privatpersoner. Det følger blant annet av Grunnloven, Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og en rekke andre menneskerettskonvensjoner. Sentralt står Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner (Istanbulkonvensjonen).

Vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner

Vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner er et alvorlig samfunnsproblem. Staten har en menneskerettslig plikt til å forebygge slik kriminalitet, men temaet er komplekst og krever helhetlige løsninger. På tampen av 2023 la regjeringen fram en opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner, som ble vedtatt av Stortinget.⁹ Planen gir etter NIMs syn gode og dekkende vurderinger av volds-situasjonen i Norge. NIM har likevel påpekt behovet for

- flere konkrete mål og etterprøvbare tiltak
- flere tiltak for å styrke krisesentertilbudet
- flere tiltak rettet mot særlig utsatte grupper
- tilstrekkelig finansiering, særlig i et lang-tidsperspektiv

Helsetilsynet skal etablere en ny undersøkelsesordning for saker om vold, overgrep og grov omsorgssvikt mot barn. Målet med

⁷ Se HR-2024-551-S. Det har vært flere slike saker for domstolene de senere årene, hvor denne typen rutinemessige kroppsvisitasjoner i fengsel har blitt ansett som brudd på EMK art. 3, se f.eks. HR-2021-1155-A.

⁸ Se mer om dette i avsnittet «Rettsystemet».

⁹ Prop. 36 S (2023–2024).

ordningen er å redusere risikoen for at barn utsettes for vold og overgrep ved å identifisere systemsvikt på tvers av sektorer, og bidra til læring og forbedring i tjenester og virksomheter. Etter NIMs syn bidrar dette til å styrke barns rettssikkerhet og ivareta retten til vern mot vold. En tverrsektoriell tilnærming er avgjørende på voldsfeltet, men er krevende å få til i praksis.

FOREKOMST AV VOLD OG OVERGREP

- 10 % av kvinner har blitt utsatt for alvorlig fysisk vold fra partner. Blant menn rapporterer 3 % om det samme.
- Menn er mer utsatt for mindre alvorlig partnervold (15 % av menn, 13 % av kvinner).
- Over 1 av 5 kvinner har vært utsatt for voldtekt med makt eller tvang, sovevoldtekt eller begge.
- Omtrent 1 av 10 barn oppgir å ha blitt utsatt for alvorlig fysisk vold i barndommen.
- Omtrent 1 av 3 barn har vært utsatt for mindre alvorlig fysisk vold fra foreldrene sine i oppveksten.
- Omtrent 1 av 5 barn har vært utsatt for en eller annen form for seksuelle overgrep mens de var barn.
- Omtrent 1 av 10 barn har opplevd fysisk vold mellom foreldrene.

Kilde: NKVTS

Partnerdrapskommisjon

Politiets nasjonale drapsoversikt viser at syv personer ble drept av en partner eller en ekspartner i 2024. I tillegg ble tre personer drept av en de hadde, eller hadde hatt, en kjærestereelasjon til. Dette utgjør 27 prosent av de drepte i 2024. Ofte er disse drapene varslede katastrofer, og ifølge Partnerdrapsutvalget er det over tid registrert vold i forkant av drapet i syv av ti saker. Norge har fått gjentatt kritikk fra ulike menneskerettighetsorganer for manglende oppfølging av vold mot kvinner. Menneskerettighetene er spesielt konkret utformet på voldsfeltet, og både etter EMK og Istanbulkonvensjonen er myndighetene forpliktet til å gjøre gode risikovurderinger. Istanbulkonvensjonens overvåkningsorgan, GREVIO, har særlig kritisert Norge for nettopp mangelfulle risikovurderinger.

Som et tiltak opprettet regjeringen en permanent partnerdrapskommisjon i 2024. Kommisjonen skal gjennomgå alle partnerdrap for å identifisere systemsvikt, lære av feil og styrke forebyggingsarbeidet. Dette vil etter NIMs vurdering kunne styrke ivaretagelsen av Norges menneskerettslige forpliktelser, fordi avdekking av feil og mangler i eksisterende lovverk og praksis kan bidra til å videreutvikle og forsterke forebyggingsarbeidet.

Voldtektsutvalget

Voldtekt er et annet alvorlig samfunnsproblem – og et menneskerettighetsproblem. Over en av fem norske kvinner rapporterer å ha blitt voldtatt minst én gang i livet, ifølge NKVTS. Voldtektsutvalget leverte sin utredning i 2024. Utvalget fant

få tegn til et systematisk arbeid på myndighetsnivå for å forebygge og bekjempe voldtekt, til tross for flere handlingsplaner og opptrappingsplaner de senere årene.

Funnene i utredningen er alvorlige, men den gir samtidig myndighetene et grundig kunnskapsgrunnlag for å forbedre arbeidet med å forebygge, avverge, etterforske og straffe- forfølge voldtekt, i tillegg til å ivareta og sikre rettighetene til voldtektsutsatte. Etter NIMs syn er det nødvendig med en helhetlig og målrettet oppfølging av utredningen for at staten skal realisere sin sikringsplikt.

NY NIM-RAPPORT OM VERN MOT VOLD

- I juni 2024 lanserte NIM rapporten «Videre etter vold», om retten til vern og støtte i reetableringsfasen for voldsutsatte kvinner med innvandrebakgrunn.
- I rapporten identifiserer NIM utfordringer i dagens tilbud til kvinner i denne fasen og fremmer anbefalinger om myndighetenes videre arbeid.
- NIM peker blant annet på at det er behov for bedre samordning, bedre informasjon, økt kunnskap hos hjelpetjenestene og sikring av tilgang til bolig.

Negativ sosial kontroll og æresdrap

I juni kom en NOU om negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold. I utredningen foreslås flere regelverksendringer for å styrke vernet mot slike krenkelser. NIM har gitt hørings-

uttalelse og støtter forslaget om å tydeliggjøre straffbarheten av psykiske krenkelser. Det er forholdsvis få anmeldelser av mishandling i nære relasjoner som i hovedsak retter seg mot psykisk vold. En tydeliggjøring i lovverket kan være med på å sikre et mer effektivt vern mot slik vold.

Mangelfulle risikovurderinger ble igjen tematisert i en Kripos-rapport fra 2024 om æresdrap i Norge. Rapporten viser at politiet i liten grad hadde brukt aktuelle risikovurderingsverktøy i de undersøkte sakene. Kripos vurderer at flere æresdrap kan forebygges hvis riktige risikovurderingsverktøy blir tatt i bruk.

Omvendt voldsalarm

I 2024 fikk påtalemyndigheten hjemmel til å ilegge såkalt omvendt voldsalarm ved besøksforbud. Nå kan den som er ilagt et besøksforbud pålegges elektronisk kontroll (fotlenke). Det er altså trusselutøveren, og ikke den voldsutsatte, som skal bære byrden ved tiltaket. Tidligere kunne slik voldsalarm kun pålegges den som allerede har begått en straffbar handling, men dette er ikke et vilkår for besøksforbud. Etter lovendringen økte bruken av omvendt voldsalarm kraftig, fra 15 fotlenker i bruk før lovendringen trådte i kraft i april, til mellom 70–80 i november 2024, ifølge en oversikt NRK har laget.

ANBEFALING

NIM fremmer anbefalinger knyttet til både vold og voldtekt i kapittel 2.

Likestilling og diskriminering

I 2024 har menns likestillingsutfordringer stått på agendaen, inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) har vært debattert, og en ny handlingsplan mot rasisme og diskriminering trådte i kraft.

Både Grunnloven § 98 og menneskerettighetskonvensjonene forbyr diskriminering og usaklig forskjellsbehandling. Staten har også plikt til å aktivt motvirke dette. I tillegg til at FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) inneholder et generelt diskrimineringsforbud, finnes det tre spesifikke ikke-diskrimineringskonvensjoner:

- FNs kvinnediskrimineringskonvensjon
- FNs rasediskrimineringskonvensjon
- CRPD

Det norske likestillings- og diskrimineringsregelverket håndheves blant annet av Diskrimineringsnemnda, i tillegg til de ordinære domstolene.

KLAGESAKER I DISKRIMINERINGSNEMNDA I 2024

- I 2024 avgjorde Diskrimineringsnemnda 372 klagesaker.
- I 51 saker ble det konstatert brudd på likestillings- og diskrimineringsregelverket, mens det i 85 saker ikke ble konstatert brudd.
- 244 saker ble enten henlagt, avvist eller avsluttet uten avgjørelse.
- I noen av sakene som handlet om flere forhold, ble det både konstatert brudd og ikke brudd.

Inkorporering av CRPD?

CRPD ble ratifisert av Norge i 2013, men er ikke tatt inn i norsk rett (inkorporert). Dette betyr at den ikke har lovs kraft, og går ikke foran annen lovgivning ved konflikt. I Hurdalsplattformen slo regjeringen fast at konvensjonen skal inkorporeres i norsk lov. I 2024 ble dette fulgt opp av Kultur- og likestillingsdepartementet, som sendte en utredning om dette på høring. Utvalgets flertall foreslo at CRPD skulle inkorporeres i menneskerettsloven. Utvalgets hovedargument er signalet inkorporering vil sende om konvensjonens politiske og rettslige status, og at det vil bidra til likebehandling av sentrale FN-konvensjoner i norsk rett.

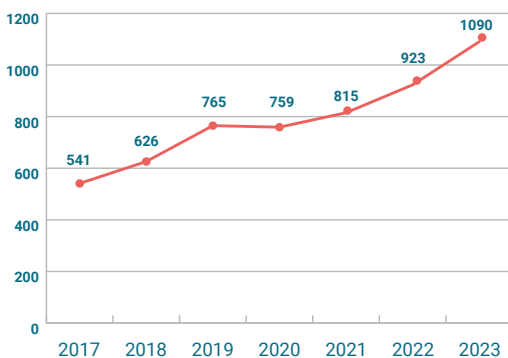
NIM har over tid arbeidet for at CRPD skal inkorporeres i menneskerettsloven, og er derfor positiv til utvalgets forslag. NIM deler flertallets syn på at signaleffekten av inkorporering vil være viktig og at de rettslige konsekvensene vil være begrensede, blant annet fordi CRPD ikke tar sikte på å etablere nye rettigheter, men sørge for at allerede etablerte rettigheter virkeliggjøres. Utvalget bygget på NIMs vurderinger og tidligere rapporter på flere punkter. Vurderinger av inkorporering bør etter NIMs syn bygge på det faglige og rettslige grunnlaget som foreligger. Det er prinsipielt uheldig at CRPD er den eneste av FNs diskrimineringskonvensjoner som ikke er inkorporert i norsk rett. Regjeringen varslet i februar 2025 at den vil fremme et forslag til Stortinget om å ta konvensjonen inn i menneskerettsloven.

HAT OG HETS MOT FUNKSJONSHEMMEDE – ET ALVORLIG PROBLEM

- En rapport fra forskningsstiftelsen Fafo og Velferdsforskningsinstituttet NOVA fant i 2024 at funksjonshemmede er dobbelt så utsatt for hatytringer og hatkriminalitet som den øvrige befolkningen.
- 9 % av respondentene svarte at de ble utsatt for hatefulle ytringer og 4 % for hatkriminalitet i 2022.
- Funksjonshemmede er også mer utsatt for tyveri, ran, skadeverk, diskriminering, hatefulle ytringer, trusler og digital kriminalitet.

Rasisme og økning i anmeldt hatkriminalitet

En rapport fra Politidirektoratet viser at det er en økning i anmeldt hatkriminalitet fra 2022 til 2023.

Antall anmeldelser med hatmotiv i Norge 2017–2023.
Kilde: Politidirektoratet.

Som figuren viser, har den anmeldte hatkriminaliteten økt med omtrent 18 prosent fra 2022 til 2023. Totalt ble det registrert 1090 anmeldelser kodet som hatkriminalitet i 2023. Utviklingen antas å ha sammenheng med økt bevissthet rundt hatkriminalitet i befolkningen og økt kompetanse hos politiet, men en reell økning kan heller ikke utelukkes. Hatefulle ytringer, kroppskrenkelser og hensynsløs adferd er lovbruddene som utpeker seg, og hatefulle ytringer utgjør den klart største andelen av alle anmeldte lovbrudd med hatmotiv. I 2023 ble det registrert 421 slike anmeldelser. Hudfarge eller etnisk opprinnelse er det vanligste hatmotivet og gjelder i 46 prosent av de registrerte sakene. Rapporten viser også en økning i anmeldelser som har antisemittisme, seksuell orientering og kjønnsidentitet og kjønnsuttrykk som hatmotiv.

HL-senterets holdningsundersøkelse for 2024 viser at muslimfiendtlighet fortsatt er utbredt: 31 prosent av de spurte har utpregede fordommer mot muslimer, og 35 prosent oppgir at Hamas' angrep mot Israel den 7. oktober 2023 har gitt dem et mer negativt syn på muslimer.¹⁰ I 2024 trådte regjeringens nye handlingsplan mot rasisme og diskriminering i kraft, med en rekke tiltak på tvers av sektorer. Regjeringen la også fram en ny handlingsplan mot muslimfiendtlighet, som trer i kraft i 2025.

NIM har også i 2024 gjennomført holdningskampanjen «Stillhet sårer» i samarbeid med Amnesty International Norge og Catalysts. En NIM-undersøkelse fra 2023 viste at selv

¹⁰ Vi omtaler antisemittisme i delen «Nasjonale minoriteter».

om 84 prosent mener at man bør foreta seg noe når man observerer hat og hets, gjør 56 prosent ingenting. Målet med kampanjen er å bidra til at flere gjør noe når de er vitne til hets og diskriminering. Kampanjen fikk god spredning, og det har vært gjennomført både workshops og undervisning i tilskuerintervensjon, som nettopp handler om hvordan man trygt kan gripe inn i møte med hat og hets.

Mannsutvalgets utredning

Likestillingspolitikk har historisk hatt som hovedformål å bedre kvinners og minoriteters stilling i samfunnet. Likestilling bidrar til at alle lever friere liv. Likevel har det vist seg at gutter og menn ikke har vært godt nok inkludert, for eksempel når det gjelder utdanningssystemet og utenforskap. I 2024 kom Mannsutvalget med sin utredning. Oppdraget var å utrede gutters og menns likestillingsutfordringer. Mannsutvalget foreslår flere tiltak som skal bidra til et mer likestilt samfunn.

NIM støtter flere av forslagene i utredningen. Blant annet er selvmord i norske fengsler en menneskerettighetsutfordring som bør ha høy prioritet hos myndighetene fremover. Også styrking av psykisk helsevern og rusbehandling er gode tiltak. I tillegg er det viktig med kunnskap om menns likestillingsutfordringer. Dette er et felt hvor det trengs mer forskning.

NOEN FUNN FRA MANNSUTVALGETS UTREDNING

- Flere gutter enn jenter faller fra videregående opplæring – 76 % av guttene fullførte mot 85 % av jentene i perioden 2016–2022.
- Etter samlivsbrudd har flere mødre enn fedre mye tid med barna. Samtidig øker andelen som velger delt bosted.
- Menn lever i gjennomsnitt tre og et halvt år kortere enn kvinner.
- Nesten halvparten av menn oppga i en undersøkelse at de hadde vært utsatt for alvorlig fysisk vold en eller flere ganger etter fylte 18 år. 29 % av kvinner oppga det samme.
- Menn utgjør over 90 % av innsatte i norske fengsler.

Helse og omsorg

Med stort flertall stemte Stortinget for å endre abortloven for første gang på nesten 50 år. Myndighetenes håndtering av koronapandemien er fortsatt gjenstand for evaluering.

Staten har en menneskerettslig plikt til å beskytte retten til liv og helse. FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) og FNs barnekonvensjon stiller også krav til myndighetene, for eksempel når det gjelder ivaretagelse av retten til helse, autonomi og medbestemmelse. Helsetiltak som innebærer tvang eller restriksjoner kan gripe inn i andre menneskerettigheter, som retten til privatliv eller forbud mot nedverdiggende behandling.

Endringer i abortloven

I 2024 ble abortloven endret. Blant annet blir grensen for selvbestemt abort utvidet til 18. svangerskapsuke, og det innføres styrkede rettigheter for mindreårige og personer med funksjonshemming. NIM ga i høringsrunden særlig innspill om samtykkekompetanse for mindreårige og gravide over 18 år uten beslutningskompetanse. NIM anbefalte blant annet tydelig lovregulering for tilfeller der den gravide motsetter seg inngrepet. Departementet foreslo tydelige begrensninger i loven i begge tilfeller, i tråd med NIMs innspill. Dette vil sikre utsatte gruppers rettigheter bedre.

Tvangsbehandling med elektroshjokk (ECT)

NIM har i en årrekke vært kritisk til helsevesenets bruk av ECT uten samtykke. Fordi det ikke finnes en hjemmel til tvangsmessig bruk av ECT, har man anvendt ulovfestet nødrett som hjemmel. Regjeringen sendte i 2024 ut et forslag om at ECT uten samtykke bare skal kunne brukes mot pasienter som mangler beslutningskompetanse ved alvorlig fare for personens liv, og når personen ikke motsetter seg behandlingen. Det vil si at det ikke lenger skal være adgang til å bruke ECT med grunnlag i ulovfestet nødrett. Denne innstramningen vil kunne bidra til å forhindre brudd på pasienters rett til personlig autonomi og privatliv. NIM har likevel på grunn av det snevre kunnskapsgrunnlaget og at behandlingsmetoden er svært omstridt og inngripende, stilt spørsmål ved om ECT uten fritt og informert samtykke er i tråd med menneskerettighetene. NIM mener at det i utgangspunktet bør gjelde et forbud mot ECT uten samtykke.

¹¹ HR-2024-1107-A.

UTFORDRING: RETTEN TIL PRIVATLIV OG AKUTTOVERNATNING

- Retten til privatliv innebærer både positive og negative plikter, også for kommuner.
- Myndighetene kan i noen tilfeller ha en menneskerettslig plikt til å tilby overnatting til sårbare grupper. Straff for å overnatte ute kan på den annen side være et inngrep i sårbare gruppers rettigheter.
- Våren 2024 ble det vedtatt å forby overnatting i offentlige parker, grøntarealer, friområder og på eller ved veier eller plasser i tettbygde strøk i Bergen. NIM hadde i forkant bedt kommunen vurdere overnattingsforbudet opp mot menneskerettighetene. Statsforvalteren opphevet vedtaket i februar 2025, blant annet fordi forholdet til menneskerettighetene ikke var tilstrekkelig utredet.
- NIM har tidligere også problematisert om det eksisterer tilstrekkelig akuttovernattingstilbud i Norge.

Etterspill etter koronapandemien

Under pandemien grep mange smittevernstiltak inn i rettigheter som retten til privatliv, bevegelsesfriheten og eiendomsretten. Myndighetene måtte balansere disse rettighetene mot plikten til å beskytte retten til liv og helse. Noen av tiltakene behandles fortsatt av domstolene. Høyesterett fant i 2024 at ordningen med såkalt karantenehotell ikke var i strid med retten til privat- og familieliv.¹¹

NIM deltok på høring om myndighetenes håndtering av koronapandemien i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité i 2024. NIMs innspill dreide seg om hvordan myndighetene kan bedre ivareta menneskerettighetene ved en eventuell ny pandemi. Dette handler særlig om tre hovedpunkter:

- menneskerettslige rammer for pandemi-håndteringen
- sårbare grupper
- effektiv kontroll av rettigheter

NIM understreket blant annet at ved en fremtidig pandemi må myndighetene vise hvordan tiltak som griper inn i menneskerettighetene av hensyn til folkehelsen er vurdert mot andre rettigheter. Det er avgjørende å kartlegge hvordan tiltak rammer sårbare grupper ulikt og grundig vurdere hvordan man kan kompensere for negative effekter. De alvorlige virkningene det fikk da dette sviktet, viste seg særlig i relasjon til barn og unge. Et hovedlæringspunkt er at barn og unge i større grad må skjermes, og at tilbud rettet mot dem må holdes åpne så langt det er mulig. NIM pekte på at det må være gode strukturer for både forhåndskontroll og etterkontroll av tiltak, blant annet ved bruk av høringer, sørge for medvirkning i tråd med menneskerettighetene, involvering av Stortinget i regelutforming og tydeliggjøring og styrking av statsforvalterens rolle i lovlighets- og menneskerettighetskontroll.

Eldre

Sårbare eldre er en utsatt gruppe, særlig de som bor på sykehjem eller mottar hjemmetjenester. Det vil bli et økt behov for eldreomsorg i fremtiden, og kommunene står overfor både økonomiske og bemanningsmessige utfordringer i årene fremover.

Flere menneskerettigheter, som retten til helse, privatliv og autonomi, og forbudet mot nedverdiggende og uverdiggende behandling kan aktualiseres når sårbare eldre ikke blir godt nok ivaretatt av offentlige instanser. Digitalt utenforskap kan utfordre informasjonsretten som er en del av ytringsfriheten. Det foregår en internasjonal debatt om det bør utformes en egen FN-konvensjon om eldres menneskerettigheter. Eldre er ikke en homogen gruppe, og NIMs arbeid knytter seg til særlig sårbare eldres rettighetsutfordringer på ulike samfunnsområder.

Digitalt utenforskap

Tilgang til digitale tjenester er blitt en forutsetning for å delta i samfunnet på en rekke områder. Mange eldre sliter med digitale hjelpemidler som apper, passord og bankID.

I 2024 vant professor Marte Eidsand Kjørven Juristforbundets rettssikkerhetspris, blant annet for innsatsen hennes i saker om ID-tyveri. ID-tyveri er en aktuell problemstilling for eldre som kan ha behov for hjelp med innlogging, eller som har vært utsatt for telefonsvindel.

Justis- og beredskapsdepartementet har foreslått å styrke forbrukernes rett til å betale med kontanter. Dette vil kunne hjelpe

eldre og andre sårbare som ikke benytter seg av digitale betalingsløsninger. Dette er likevel bare én av mange utfordringer digitaliseringen skaper, og det er nødvendig med målrettet innsats for at alle skal kunne delta i samfunnet på lik linje i et av verdens mest gjennomdigitaliserte samfunn.

UTFORDRING: RETTIGHETER UNDER PRESS I ELDTREOMSorgen

- Det har også i 2024 vært en rekke mediasaker om omsorgssvikt i eldreomsorgen. Flere saker gjelder manglende stell, pleie og tilsyn.
- En undersøkelse NIM utga i 2024 viser at nesten halvparten av befolkningen er ganske eller helt uenig i at de tror eldreomsorgen vil være i stand til å ivareta dem på en god måte om de får behov for hjelp når de blir gamle.
- Mer enn 1 av 4 kjenner til uverdig behandling i eldreomsorgen.
- 4 av 10 har ikke tillit til at myndighetene rydder opp når det avdekkes lovbrudd i eldreomsorgen, og mange vet ikke hvor de skal si ifra om brudd på eldres rettigheter.
- En undersøkelse fra Røde Kors viser at halvparten av de spurte sykehjemsbeboerne hadde blitt utsatt for eller vært vitne til én eller flere former for forsømmelse eller vold.
- NIM mener funnene er alvorlige, særlig sett i lys av at eldres menneskerettigheter er under press på flere områder allerede i dag.
- Les hele NIMs undersøkelse på nhri.no.

Rusbrukere

388 mennesker døde av overdose i 2023.

Dette er det høyeste tallet siden 2001.¹²

Regjeringen har lagt fram første del av sin forebyggings- og behandlingsreform, og undersøkelser viser at rusbrukere fortsatt utsettes for stigma og diskriminering.

Personer som bruker ulovlige rusmidler, kan oppleve mange menneskerettighetsutfordringer. Aktuelle rettigheter på rusfeltet er blant annet retten til privatliv, retten til helse, barns rettigheter, statens plikt til å beskytte voldsutsatte og diskrimineringsvernet.

Regjeringen lanserer forebyggings- og behandlingsreform

Etter at Solberg-regjeringens rusreform ble nedstemt av Stortinget i 2021, har debatten rast om hvordan rusbrukeres rettigheter best bør ivaretas. I 2024 lanserte helse- og omsorgsministeren en stortingsmelding om ruspolitikk med 74 tiltak og målsettinger for forebygging og behandling av rusmiddelproblemer. Den følger opp flere av NIMs anbefalinger, blant annet knyttet til stigma og diskriminering, kunnskapsbasert tilnærming til forebyggende innsats, bedre hjelpetilbud til barn og unge, og styrket helsehjelp til pasienter med samtidig ruslidelse og psykisk sykdom. Det er likevel viktig at de gode intensjonene omsettes til handling i hjelpeapparatet og i førstelinjen.

Regjeringen har varslet at del II av reformen, som gjelder de straffe- og justispolitiske sidene ved rusbruk, skal legges fram i 2025. Det er varslet at den vil bygge på en del av

¹² Tallene for 2024 publiseres av FHI i 2025.

forslagene i Rushåndhevingsutvalgets utredning, som ble sendt på høring sommeren 2024. NIM hadde flere kritiske innspill i denne høringen, blant annet at en strafferettslig tilnærming til rusbruk må sees i sammenheng med retten til helse etter FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) artikkel 12.

INTERNASJONAL UTVIKLING PÅ RUSFELTET

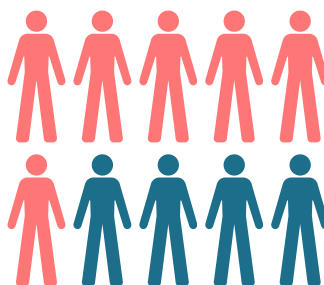
- Hvordan samfunnet bør møte ulovlig rusmiddelbruk er i utvikling internasjonalt. De siste tiårene har det skjedd en utvikling fra å møte bruk av ulovlige rusmidler med strafferettslige virkemidler til helsemessige tiltak.
- Flere menneskerettslige organer har uttrykt bekymring for ivaretagelsen av rusavhengiges rett til helse. Norge har fått anbefalinger fra ulike FN-organer om å øke tilgangen til skadereduserende tiltak og helsetjenester for personer som bruker ulovlige rusmidler.
- FN-komiteen for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK) er i gang med å utarbeide en ny generell kommentar om forpliktelser på rusfeltet.

Rus, stigma og holdninger

Straff og stigma kan gjøre at rusbrukere ikke oppsøker hjelpeapparatet, og utfordrer dermed retten til helse. NIM lanserte i 2024 rapporten «Du har ikke noe her å gjøre – En undersøkelse om rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering». Rapporten finner at mange rusavhengige risikerer å oppleve stigma og diskriminering

i møte med offentlige tjenester, særlig helsevesenet og politiet.

NIM utga også en undersøkelse om befolkningens holdninger til rusavhengige. Den underbygger at mange med rusproblemer møter stigma og negative holdninger fra helsevesenet og andre offentlige instanser. Dette er uheldig for individene det gjelder, da det kan hindre dem i å få den hjelpen de trenger. Samtidig påvirker marginalisering også samfunnet som helhet, i form av økt utenforskap. Spørreundersøkelsen viser blant annet at:

Over seks av ti mener rusavhengige fortjener å få bedre helsehjelp.

Én av fire har observert hets eller hatprat mot gruppen i løpet av det siste året.

NIM fikk i 2024 prisen *Ruspolitisk Pris* fra Rusfeltets hovedorganisasjon for godt ruspolitisk arbeid i forbindelse med arbeidet på rusfeltet.

Næringsliv

Menneskerettighetene forplikter stater.

Likevel har det vokst fram en økt erkjennelse av at ivaretagelsen av menneskerettighetene i praksis ikke bare er avhengig av stater, men også av selskapers adferd.

Veiledende prinsipper om selskapers plikt til å foreta aktsomhetsvurderinger for å sikre respekt for menneskerettighetene har eksistert lenge. Stater har i nyere tid også vedtatt rettslig bindende regler om dette, i Norge blant annet gjennom åpenhetsloven, og i EU gjennom det nye aktsomhetsdirektivet.¹³ Direktivet skal trolig innarbeides i norsk rett og vil kunne bidra til en mer effektiv realisering av næringslivets ansvar for klima, miljø og menneskerettighetene.¹⁴

Åpenhetsloven skal fremme virksomheters respekt for menneskerettigheter og anstendige arbeidsforhold, samt sikre allmenheten tilgang på informasjon. Loven pålegger større selskaper en plikt til å gjennomføre aktsomhetsvurderinger av om selskapets virksomhet kan ha negative konsekvenser for grunnleggende menneskerettigheter.

Etter EUs aktsomhetsdirektiv skal selskaper rapportere om hvordan de foretar aktsomhetsvurderinger av selskapets mulige negative påvirkning både av menneskerettigheter og av miljøet. På enkelte områder vil EUs aktsomhetsdirektiv derfor gå lengre enn åpenhetsloven, for eksempel ved eksplisitt å omfatte klima og miljø i tillegg til menneskerettigheter. Dette kan føre til at også den norske åpenhetsloven må endres.

At klimaskade kan utgjøre et menneskerettighetsbrudd etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), ble i april i år endelig fastslått i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD).¹⁵ Virksomheter må derfor utføre aktsomhetsvurderinger både om hvordan virksomheten kan påvirke menneskerettigheter negativt, og om hvordan virksomheten kan føre til klima- og miljøforringelser som kan påvirke menneskerettigheter negativt.

NIM satte i 2024 i gang et prosjekt som vurderer forholdet mellom åpenhetsloven og EUs aktsomhetsdirektiv på klima- og miljøområdet. Rapporten fra dette prosjektet vil bidra inn i NIMs anbefalinger til myndighetene om hvordan EU-direktivet bør inkorporeres i norsk rett.

¹³ Direktivet trådte i kraft i EU i juli 2024, men har enda ikke trådt i kraft i EØS.

¹⁴ Siden internasjonale konvensjoner ikke forplikter næringslivet, reguleres selskapers ansvar på menneskerettighetenes område for øvrig av internrettslige regler.

¹⁵ Se mer om dommen under «Klima».

UTFORDRING: STORT BEHOV FOR VEILEDNING TIL SELSKAPER

- Forbrukertilsynet fører tilsyn med åpenhetsloven og kan veilede på systemnivå.
- Evalueringen av åpenhetsloven viser at det er ytterligere behov for veiledning også på *selskapsnivå*.
- Veiledningsbehovet vil øke når aktsomhetsdirektivet gjennomføres i Norge.
- NIM mener at det bør tilføres ytterligere ressurser til veiledning for å sikre at selskapene ivaretar sine forpliktelser.
- Dette kan for eksempel gjøres ved å styrke Norges OECD-kontaktpunkt eller Forbrukertilsynets kapasitet til å gi veiledning til enkeltelskaper.

Klima

2024 ble det varmeste året som er registrert, samtidig som verdens CO₂-utslipp ventes å være høyere enn noen gang. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har kommet med viktige avklaringer om klima og menneskerettigheter som får virkning også i Norge.

Grunnloven § 112 første ledd bestemmer at alle har rett til et miljø som sikrer helsen og til en natur der produksjonsevne og mangfold bevares også for etterslekten. Staten har en plikt til å beskytte innbyggernes rett til liv og helse mot skadelige klimaendringer etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8. I tillegg har staten

plikt til å beskytte retten til liv, helse og eiendom etter blant annet Grunnloven, EMK, FNs barnekonvensjon og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), også mot miljøtrusler.

Historisk klimadom fra EMD

Spørsmålet om hvorvidt retten til privatliv, familieliv og hjem etter EMK artikkel 8 gir individer en rett til beskyttelse fra farlige klimaendringer har vært omdiskutert. I 2024 slo EMD i storkammer for første gang fast, i saken *KlimaSeniorinnen m.fl. mot Sveits*, at stater har en plikt til å beskytte innbyggerne mot skadelige klimaendringer ved å kutte utslipp.¹⁶ Statene må gjøre sin del for å redusere sine klimagassutslipp og beskytte individers liv, helse og livskvalitet mot klimaendringene etter EMK artikkel 8. FNs klimapanel har understreket at hvert tonn CO₂ teller.

Dommen utgjør et paradigmeskifte, fordi statene nå må ivareta disse menneskerettslige forpliktelsene. Avgjørelsene fra EMD tydeliggjør domstolens rolle på klimaområdet, basert på vurderinger av forholdet mellom jus og politikk. EMD understreker at klimapolitikken og valg av tiltak for å kutte utslipp skal være opp til politikerne, men at domstolen må kunne føre streng kontroll med om det rettslige og administrative rammeverket for å nå netto null utslipp er tilstrekkelige. Statene er med andre ord rettslig forpliktet til å ha et system for å kutte utslipp som er nødvendig for å sikre rettigheter, men domstolen definerer ikke nøyaktig hvordan slike kutt skal gjennomføres.

¹⁶ *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz m.fl. v. Sveits* [GC] (53600/20).

NIMs UTREDNING OM NORGES MENNESKERETTSLIGE FORPLIKTELSER PÅ KLIMAOMRÅDET

NIM utredet i 2024 om norske myndigheter oppfyller sin plikt etter EMK artikkel 8 til å redusere klimagassutslipp for å beskytte sine innbyggere mot skadelige klimaendringer. NIMs konklusjon er at klimaloven og rammeverket neppe ivaretar de kravene som følger av EMK, sett i lys av EMDs vurderinger i *KlimaSeniorinnen m.fl. mot Sveits*. Det er fire grunner til dette:

Norge har ikke vedtatt et helhetlig nasjonalt karbonbudsjett fram mot 2050 innenfor 1,5-gradersmålet i Parisavtalen.

Norge har heller ikke utarbeidet tilstrekkelige mellomliggende klimamål i klimaloven og et veikart for hvordan utslipp skal kuttes i ulike sektorer helt fram mot 2050.

Norske utslippskutt er lavere enn Sveits sine utslippskutt. Selv om kvotekjøp hensyntas, indikerer dette at Norge ikke er i ferd med å omstille seg til et lavutslippssamfunn i tide.

Norge har videre ikke avklart om eller hvordan klimamålene skal nås i samarbeid med EU fremover. Dette skaper usikkerhet om hvorvidt myndighetene vil handle raskt nok for å utvikle lovgivning og tiltak for å nå klimamålene i klimaloven.

NIM anbefalte derfor myndighetene å styrke klimaloven for å imøtekomme disse kravene. NIM gjentok dette i høringsuttalelse til regjeringens forslag om lovfesting av klimamål for 2035.

Konsekvensutredning av forbrenningsutslipp

Også her hjemme har søksmål på bakgrunn av klimautslipp nådd domstolene. I dialog med Energidepartementet har NIM over tid påpekt at forbrenningsutslipp må konsekvensutredes og sendes på høring for å oppfylle rettslige krav, og NIM understreket overfor departementet at det var stor rettslig risiko forbundet med å videreføre saksbehandlingen uten å gjøre endringer. Noen endringer i saksbehandlingen ble gjort i 2022, men etter NIMs syn var ikke disse tilstrekkelige.

Oslo tingrett kom i 2024 til at vedtak om plan for utbygging og drift av petroleumsforekomster (PUD) for Yggdrasil-, Tyrving- og Breidablikk-feltet var ugyldige på grunn av nettopp mangelfull konsekvensutredning av forbrenningsutslipp. Energidepartementet anket dommen, men sendte også et forslag om justering av saksbehandling knyttet til forbrenningsutslipp på høring våren 2024. I høringsuttalelse til endringen kom NIM med forslag til en ordlyd til veilederen som etter vårt syn bedre samsvarer med plikten myndighetene har til å utrede forbrenningsutslipp. Særlig viktig er det at det må utredes om utslippene er forenelige med klimamålene norske myndigheter har påtatt seg i klimaloven og Parisavtalen, inkludert 1,5-gradersmålet.

UTFORDRING: UFORUTSIGBARHET OM SAKSKOSTNADER I MILJØSAKER

- Regjeringen har et pågående arbeid med å utrede tiltak og forslag for å bidra til lavere saks kostnader og for å sikre reell tilgang til domstolene.
- NIM har spilt inn at saks kostnadene i miljø saker er for høye og trolig ikke i tråd med Århuskonvensjonen om tilgang til miljøinformasjon.
- Det er en utfordring at uforutsigbarhet om hvilke saks kostnader man risikerer å bli idømt i miljø saker, kan avskrekke fra å ta ut søksmål som skal sikre at miljølovgivningen håndheves for domstolene.
- NIM stiller spørsmål ved om dette er forenlig med Århuskonvensjonen, og har anbefalt departementet å treffe egnede tiltak for å gjøre saks kostnader i miljø saker mer forutsigbare og rimelige i praksis.

Klimasøksmål i verden

Totalt 97 klimasøksmål har blitt behandlet i verden i år, både i nasjonale og internasjonale domstoler. Mange av søksmålene har vunnet fram.

I mai ga FNs havrettstribunal en rådgivende uttalelse om hvilke klimaforpliktelser som følger av Havrettskonvensjonen. Havrettstribunalet konkluderte med at klimagassutslipp er å regne som marin forurensning under havrettskonvensjonen og at statene har en plikt til å beskytte verdenshavene og det marine miljøet mot klimaendringer.

FNs generalforsamling har også bedt Den internasjonale domstolen i Haag om å gi en rådgivende uttalelse om staters folkerettslige forpliktelser på klimaområdet. Uttalelsen er ventet i løpet av 2025.

Urfolk

I 2024 har Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport blitt behandlet av myndighetene, og regjeringen har evaluert Fosen-saken. Menneskerettighetskomiteen har funnet at Norge brøt artikkel 27 i FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) i en sak om reindrift.

Urfolk har et særlig menneskerettighetsvern etter blant annet Grunnloven § 108 og SP, gjennom menneskerettsloven. Samene har status som urfolk i Norge. Dette innebærer plikter for staten til å sikre samenes rettigheter til kulturutøvelse, som utnyttelse av naturressurser, deres mulighet til å bevare og utvikle språk, kultur og samfunnsliv, samt deres rett til å bli konsultert i relevante saker.

Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport

Stortinget har i 2024 behandlet kontroll- og konstitusjonskomiteens innstilling om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Kommisjonen foretok en historisk kartlegging av myndighetenes politikk overfor samer, kvener/norskfinner og skogfinner og undersøkte virkningene av forsoningspolitikken. De foreslo tiltak i fem pilarer som skal bidra til videre forsoning. Stortinget vedtok 17 tiltak, blant annet å dypt beklage overgrepene forsoningspolitikken innebar for samer, kvener/norsk-

finner og skogfinner. Stortinget vedtok også utredning av et nasjonalt kompetansesenter om forsoningspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid. Videre skal regjeringen nå melde tilbake til Stortinget årlig om hvordan arbeidet følges opp i de ulike departementene. Stortinget fremmet likevel ikke tiltak om forebygging av konflikter, inkludert bruk av naturressurser, som tilhørte den femte pilaren til Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.

NIM har lenge fulgt Sannhets- og forsoningskommisjonens arbeid og leverte også innspill til rapporten til Stortinget. Her hadde NIM anbefalinger knyttet til språk, manglende kunnskap og negative holdninger, forebygging av konflikter og inngrep i samiske bruksområder, implementering av regelverk, betydning av konsultasjoner og anbefalinger for å bekjempe vold og overgrep.

Hets og diskriminering av samer

Folkehelseinstituttet har lansert en oversikt over hets og diskriminering av samer. Formålet med oversikten er å synliggjøre utfordringsbildet og kartlegge hvor det mangler forskning. Oversikten viser at diskriminering av samer fortsatt er utstrakt, og at dette påvirker samenes fysiske og psykiske helse negativt. Mange oppgir at de skjuler sin samiske identitet for å skjerme seg mot hets og diskriminering.

Regjeringen lanserte tidlig i januar 2025 en ny handlingsplan mot hets og diskriminering av samer. NIM har lenge etterlyst flere tiltak, som et nasjonalt kompetanseløft om samer

og nasjonale minoriteter for lærere og lærerutdanninger, utvikling av en lavterskelløsning for å melde fra om hatprat/hets, kommunale handlingsplaner, og at politidistrikter skal samle inn og publisere statistikk om hatefulle ytringer og hatkriminalitet mot samer og nasjonale minoriteter. De aller fleste av NIMs anbefalinger er fulgt opp i handlingsplanen.

UTFORDRING: MANGLENDE LÆRING FRA FOSEN-SAKEN OG BEHOV FOR TILTAK FOR Å STYRKE RESSURSSITUASJONEN TIL REINDRIFTEN

- En del av plikten til å reparere menneskerettsbrudd er å sørge for at tilsvarende brudd ikke skjer igjen.
- Stortinget ba i anmodningsvedtak i juni 2024 regjeringen om å følge opp «behovet for økt kunnskap og kompetanse på en tilfredsstillende måte» og at dette «framstår som svært avgjørende for å hindre at en ny Fosen-sak oppstår.»
- I departementets evaluering av Fosen-saken fra 2024 drøfter Energidepartementet ikke selve bruddet på SP artikkel 27, men viser til at man har tatt lærdom av at saksbehandlingen tok for lang tid og at departementet kunne kommunisert bedre om hva som er statens rolle.
- NIM har etterlyst læringspunkter fra Fosen-saken for å unngå materielle krenkelser av urfolksrettigheter i fremtiden.
- En sentral utfordring er det skjeve ressursforholdet i utbyggingssaker. NIM etterlyser derfor ytterligere tiltak for å styrke ressurs situasjonen til reindriften når det planlegges eller gjøres inngrep i områder der det utøves reindrift.

Nytt menneskerettsbrudd i reindriftssak

SP artikkel 27 verner minoriteters rett til å utøve sin kultur, som for samenes del blant annet omfatter reindrift. I Jovsset Ánte Sara-saken fant FNs menneskerettskomité at krav om reintallsreduksjon for å sikre en bærekraftig forvaltning av beiter brøt med denne rettigheten. Komiteen kritiserte myndighetene for å ikke ha tatt nok hensyn til innspill fra Sametinget, Norske Reindriftingsamers Landsforbund (NRL) og Reindriftingslovutvalget om å skjerme reinereiere med færre enn 200 dyr fra krav om reintallsreduksjon. Etter komiteens syn burde aktører som Sametinget og NRL ha stor innflytelse over innretningen som velges for å nå målet om bærekraft i reindriften.

Avgjørelsen illustrerer betydningen både av retten til kulturutøvelse og urfolks rett til selvbestemmelse. Etter NIMs syn bør menneskerettskomiteens avgjørelse få betydning for forslaget til ny reindriftingslov § 60.

HØYESTERETTSAVGJØRELSE OM EIENDOMSRETT I KARASJOK

- Høyesterett avsa i 2024 en dom i storkammer om eiendomsretten til utmarksområder i Karasjok kommune.
- Høyesterett fant under dissens (6 mot 5 dommere) at verken lokalbefolkningen i Karasjok eller den samiske befolkningen hadde kollektiv eiendomsrett til områdene.
- I dommen drøftes blant annet ILO-konvensjon 169 som er viktig for å sikre samenes rettigheter til land.

Samisk statistikk

Flere av FNs traktatororganer har anbefalt Norge å systematisere data etter etnisitet eller urfolksstatus for å gi et bedre kunnskapsgrunnlag for å overvåke gjennomføringen av urfolks menneskerettigheter, selv om dette ikke er en direkte menneskerettighetsforpliktelse. Slik data er for eksempel viktig for å sikre oppdatert kunnskap om særskilte menneskerettslige utfordringer i ulike minoritetsgrupper. Samtidig må tilstrekkelige sikkerhetstiltak være på plass for å forhindre misbruk av slik disaggregert data. NIM ga i 2024 råd til Sametinget, SSB og Datatilsynet om hvordan man kan styrke tilgangen på data.

Nasjonale minoriteter

Stortinget har for første gang beklaget fornorskingspolitikken og den urett som også kvener og skogfinner har blitt utsatt for. Sannhets- og forsoningskommissjonens rapport har vært på høring, og en ny handlingsplan mot antisemittisme er lansert.

Myndighetene har en plikt til å bekjempe diskriminering og ivareta minoritetsinteresser. Norges fem nasjonale minoriteter (jøder, kvener/norskfinner, romer, tater/romani og skogfinner) har etniske, religiøse eller språklige særtrekk som skiller dem fra resten av befolkningen, og har langvarig tilknytning til landet. De nasjonale minoritetene har et særlig menneskerettslig vern etter blant annet Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter og minoritetsspråkpakten.

Sannhets- og forsoningskommissjonens rapport

Sannhets- og forsoningskommissjonens rapport ble fremlagt i 2023 og behandlet i 2024. Som nevnt foretok kommisjonen en historisk kartlegging av myndighetenes politikk overfor også kvener/norskfinner og skogfinner, og virkningene av fornorskingspolitikken. Stortinget beklaget overgrepene fornorskingspolitikken innebar for samer, kvener/norskfinner og skogfinner. NIM støttet i sin høringsuttalelse blant annet

- styrking av kulturinstitusjoner for kvener og skogfinner
- nasjonal satsning på kvensk språk
- bedre statistikk om kvenske språkbrukere og mer forskning og statistikk
- kompetanseløft i lærerutdanninger
- lavterskelløsning for å melde fra om hatprat/hets

Kommisjonen fant at mange samer og kvener har «gradvis eller fullstendig sluttet å snakke sine opprinnelige språk» på grunn av fornorskingspolitikken. Når det gjaldt skogfinner har språktapet vært komplett, ettersom det ikke lenger finnes finskspråklige skogfinner. Stortinget vedtok flere tiltak rettet mot nasjonale minoriteter, inkludert tiltak for å styrke det kvenske språket. Det skal også gis økte ressurser til kompetansemiljøet rundt det skogfinske museet, slik at de kan arbeide videre med skogfinnenes historie og kultur.

Økning i antisemittiske holdninger

Krig og konflikt tilspisser yringsklimaet og kan lede til negative holdninger til grupper som assosieres med krigføringen. Slike

holdninger kan føre til diskriminering og stigmatisering og undergrave kjerneverdiene i et demokratisk samfunn. Selv om ytringsfriheten står sterkt, er Norge også menneskerettslig forpliktet til å demme opp for slike holdninger, og å sanksjonere hatefulle ytringer.¹⁷

ØKNING I ANTISEMITTISKE HOLDNINGER

- Etter flere år med nedgang, har HL-senteret i sin holdningsundersøkelse for 2024 funnet en økning i antisemittiske holdninger i Norge.
- 11,5 % av de spurte har utpregede fordommer mot jøder. Kartleggingen ble gjort etter at krigen på Gaza brøt ut.
- 33 % oppgir at deres syn på jøder er negativt påvirket av konflikten.

Amnesty International Norge har i en analyse av kommentarfelt på TikTok og Facebook funnet at krigen på Gaza påvirker holdninger til både muslimer og jøder. Analysen viser at det som fører til størst splittelse, er konflikt mellom ulike virkelighetsforståelser, kampen om det historiske narrative i konflikten, Norges rolle i konfliktene og personangrep mot meningsmotstandere. Forståelse, enighet og læring mellom meningsmotstandere er ifølge undersøkelsen nærmest fraværende fra diskusjonen i sosiale medier. Dette viser at det er viktig med systematisk arbeid for å bekjempe fordommer som leder til

diskriminering, men også kunnskap om ytringsfrihetens betydning og trening i hvordan man kan bygge uenighetsfelleskap.

Regjeringen har i 2024 fremlagt en ny handlingsplan mot antisemittisme, med tiltak innenfor blant annet dialog og et velfungerende demokrati, kunnskap og kompetanse, og trygghet og sikkerhet. Skolen fremheves som en viktig arena for å forebygge rasistiske og antisemittiske holdninger.

Romer-registrering

I en sak i Aftenposten i mars 2024 ble det avdekket at Øst politidistrikt hadde utarbeidet et register over cirka 650 nordmenn med rom-bakgrunn. Politiregisterloven gir politiet adgang til å registrere opplysninger om personer for å bekjempe kriminalitet. Det gjelder likevel strenge krav der personopplysningene inkluderer rase-messig eller etnisk opprinnelse.

Datatilsynet mente at det var rettslig grunnlag for den aktuelle oversikten, og at det var gitt en tilfredsstillende redegjørelse for registerets nødvendighet og forholdsmessighet. Likestillings- og diskrimineringsombudet omtalte registeret som oppsiktsvekkende, og at det ville svekke gruppens tillit til norske myndigheter. NIM skrev et brev til Datatilsynet og uttrykte bekymring om saken.

¹⁷ For holdninger til muslimer, se «Likestilling og diskriminering».

Asyl og innvandring

Totalt søkte 4970 personer asyl i Norge i 2024. Flest søknader kom fra syriske og ukrainske statsborgere. Forholdene for mindreårige ved asylmottak er fortsatt problematiske, og på Trandum er situasjonen fortsatt kritisk.

Menneskerettighetene stiller krav til hvordan myndighetene behandler asylsøkere. Dette gjelder også personer uten lovlig opphold. Statene har i utgangspunktet rett til å bestemme hvem som skal få tilgang til deres territorium, men menneskerettighetene setter grenser for statenes handlingsrom overfor utlendinger som søker opphold i Norge. Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3 kan for eksempel hindre tilbakesendelse av personer ved risiko for tortur eller nedverdiggende eller umenneskelig behandling i hjemlandet, selv om de ikke oppfyller vilkårene for flyktningstatus. Asylsøkere og utlendinger har også rettigheter etter Grunnloven § 102 og EMK artikkel 8.

Enslige mindreårige asylsøkere

Enslige mindreårige asylsøkere er en av de mest sårbare gruppene av barn i Norge. Dette er personer under 18 år som ankommer uten foreldre eller andre omsorgspersoner. Det har lenge vært utfordringer med ivaretagelsen av disse barna, særlig knyttet til omsorgssituasjonen på asylmottak. Enslige mindreårige over 15 år og en del asylsøkere med voksen følgeperson plasseres i asylmottak under utlendingsmyndighetenes ansvarsområde, mens andre på samme

alder under det offentliges omsorg ivaretas av barnevernet. NIM mener forskjellsbehandlingen barn på mottak er utsatt for, er i strid med barnekonvensjonen. Også flere FN-komiteer har gjennom mange år hatt kritiske merknader til omsorgssituasjonen for enslige mindreårige asylsøkere. Helsetilsynet har offentliggjort ti rapporter fra tilsyn ved mottak for enslige mindreårige, hvor det ble avdekket lovbrudd ved åtte av tilsynene. Tilsynet har tidligere påpekt at de ikke vil kunne bidra til å sikre de enslige mindreåriges rettigheter uten økte ressurser til tilsyn. Stortinget har styrket midlene til tilsyn i statsbudsjettet for 2025.

ANBEFALING

NIM fremmer en anbefaling om enslige mindreårige asylsøkere i kapittel 2.

Enslige mindreårige asylsøkere var også tema da Norge ble hørt i FNs komité for tvungne forsvinninger i 2024.¹⁸ NIM har over tid arbeidet for å styrke omsorgssituasjonen til denne gruppen, blant annet gjennom brev til Justis- og beredskapsdepartementet og Stortingets kommunal- og forvaltningskomité, samt i forbindelse med FN-høringen.

Flyktninger fra deler av Ukraina får ikke beskyttelse

Flyktninger fra Ukraina har siden krigen brøt ut fått midlertidig kollektiv beskyttelse i

¹⁸ Komiteen overvåker gjennomføringen av FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning.

Norge. Samtidig er Norge blant landene som har mottatt flest ukrainske flyktninger i forhold til folketallet. Som første land i verden bestemte myndighetene at deler av Ukraina fra oktober 2024 skulle regnes som et trygt område, slik at flyktninger herfra ikke får midlertidig kollektiv beskyttelse i Norge.

Kritikk av forholdene på Trandum

Politiets utlendingsinternat på Trandum er et internat hvor utlendinger som ikke har lovlig opphold i Norge, oppholder seg i påvente av å bli sendt ut av landet. Internatet blir brukt for å sikre at disse personene kan returneres ved tvang. I 2023 tilkjente lagmannsretten oppreisning til en tidligere internert kvinne på Trandum for brudd på hennes menneskerettigheter under opphold der. I 2024 nektet Høyesterett å behandle statens anke, noe som betyr at avgjørelsen er rettskraftig.¹⁹

Tilsynsrådet for tvangsreturer og utlendingsinternatet rettet også i 2024 sterk kritikk av dagens praksis ved Trandum, som rutinemessig innlåsing og kroppsvisitasjoner, som rådet mener er i strid med EMK. Tilsynsrådet uttrykker igjen bekymring for at Trandum har et for fengselsliknende preg. Selv om det er igangsatt prosesser for å bedre forholdene, for eksempel overføring av driften fra politiet til kriminalomsorgen, er forholdene fortsatt kritikkverdige. Det haster å bedre forholdene på Trandum.

UTFORDRING: FORTSATT KRITISK SITUASJON PÅ TRANDUM

- Personer som er internert på Trandum har ikke lovlig opphold, men er ikke dømt for straffbare forhold. De befinner seg der i påvente av retur fra Norge. Internatet har over lang tid hatt et fengselsliknende preg, med strenge kontrolltiltak.
- I flere år har forholdene på Trandum vært gjenstand for bekymring og kritikk fra en rekke aktører, og staten er dømt for menneskerettighetsbrudd på Trandum som følge av kontrolltiltak.
- NIM mener at dette er alvorlige forhold som ikke kan fortsette.

Ytrings-, informasjons- og forsamlingsfrihet

Ytringsfriheten står sterkt i Norge, men å bevare den krever kontinuerlig innsats. Den geopolitiske situasjonen i verden påvirker både ytringsfriheten og ytringsrommet her hjemme. Saker om sivil ulydighet fortsetter å nå domstolene.

Ytringsfriheten, informasjonsfriheten og forsamlingsfriheten er vernet av både Grunnloven, Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) og flere andre menneskerettighetskonvensjoner. Ytringsfriheten må ofte veies mot andre rettigheter, som privatlivsvernet eller vernet mot diskriminering. Staten skal ikke bare unnlate å ulovlig gripe inn ytringsfriheten, men har etter Grunnloven også plikt til å legge til rette for en «åpen og opplyst offentlig samtale».

¹⁹ HR-2024-1510-U.

Retten til å få tilgang på informasjon, gjerne kalt informasjonsfriheten, er også omfattet av dette menneskerettighetsvernet.

Påvirkning fra fremmede makter

Stater har til alle tider forsøkt å påvirke forhold innad i andre stater for å fremme sine egne interesser. Med dagens tilspissede geopolitiske situasjon er fordekt og skadelig påvirkning fra fremmede stater en økende utfordring for demokratier. Nasjonale sikkerhetsmyndigheter har i flere år trukket fram slik påvirkning som en alvorlig trussel mot Norge. Justis- og beredskapsdepartementet fremla derfor forslag til endringer i straffeloven for å styrke vernet mot skadelig påvirkningsvirksomhet fra fremmed etterretning i Norge.²⁰

Etter forslaget skal det være straffbart å bidra på vegne av fremmede etterretningsaktører til å påvirke beslutninger eller den allmenne meningsdannelsen når dette kan skade betydelige samfunnsinteresser. Det er selvsagt viktig å beskytte nasjonale interesser mot påvirkning fra fremmede makter. Samtidig kan for vide hjemler for å forby visse typer adferd også ramme legitim påvirkning, og dermed også ytringsfriheten. NIM har advart mot at de foreslåtte hjemlene er for vide, at forholdet til ytringsfriheten burde vurderes nærmere og at forslaget burde rammes bedre inn for å motvirke en uheldig nedkjølende effekt på legitime aktiviteter som journalistikk, samt diplomatisk og akademisk virksomhet.

Akademisk ytringsfrihet og boikott

Akademisk ytringsfrihet har også vært et omdiskutert tema i forbindelse med krigene i Gaza og i Ukraina. Krigens lidelser engasjerer sterkt, og har ført til krav om akademisk boikott av Russland og Israel ved mange læresteder for høyere utdanning. I noen tilfeller kan det være et folkerettsbrudd å utføre akademisk arbeid, for eksempel som følge av folkerettslig bindende sanksjoner vedtatt av FNs sikkerhetsråd.²¹ Samtidig er akademisk frihet en viktig del av ytringsfriheten. Dette reiser vanskelige etiske, juridiske og politiske problemstillinger. NIM har i to kronikker i *Khrono* tatt til orde for at det bør eksistere noen felles kriterier og retningslinjer for slik boikott. Inngrep i akademisk frihet bør skje etter offentlig tilgjengelige prinsipper som sikrer forutsigbarhet og likebehandling.

HØRINGSUTTALELSER FRA FENGSELSINNSATTE

- NIM har over flere år arrangert seminarer om ytringsfrihet for og med innsatte i ulike fengsler. Et av formålene har vært å motivere de innsatte til å ytre seg mer om forhold som angår dem.
- NIM oppfordret myndighetene til å sende papirversjoner av høringer om soningsforhold til landets fengsler, slik at de innsatte kunne få reell mulighet til å komme med høringsinnspill.
- Dette er nå blitt gjort. I en høringsrunde om bruk av elektronisk kontroll i straffegjennomføringen i 2024, kom det for eksempel høringsuttalelser fra innsatte i flere fengsler.

²⁰ Prop. 42 L (2023–2024).

²¹ Se FN-paktens kap. VII.

Pressens innsyn i rettsavgjørelser

Pressefriheten er en viktig del av ytringsfriheten. Norge ble nok en gang rangert øverst på Reportere uten grensers pressefrihetsindeks for 2024, selv om poengsummen ble lavere enn året før.

Offentlighet i rettsapparatet er en del av både ytringsfriheten og retten til en rettferdig rettergang. Formålet er å sikre offentlig kontroll og mulighet for kritikk av rettergangen og domstolenes avgjørelser. Unntak kan gjøres av hensyn til personvernet, men dette krever svært sterke grunner.

Lagmannsretten nektet i 2024 NRK å gjengi utdrag fra en tingrettsdom i en barneverns-sak, av hensyn til partenes personvern. Høyesterett kom til motsatt resultat, og tillot offentlig gjengivelse fra dommen i anonymisert form.²² Høyesterett vektla nettopp muligheten for offentlig diskusjon av myndighetsutøvelsen på barnevernsområdet, men også at pressen gjengir rettsavgjørelser innenfor rammene av presseetiske regler. På denne måten ivaretar pressen selv hensynet til de berørtes privatliv ved utvelgelsen av hva som gjengis.

Sivil ulydighet og demonstrasjonsfrihet

Det kan være vanskelig å trekke grensen mellom lovlige og ulovlige demonstrasjoner eller protestaksjoner, og flere slike saker har havnet i domstolene de siste årene.

Fosen-aksjonistene ble frifunnet i Oslo tingrett og senere i lagmannsretten, under dissens, etter å ha blitt ilagt forelegg for å ikke fjerne seg fra inngangspartiet til to departementer i forbindelse med «Fosen-aksjonen» i Oslo. Begge rettsinstanser fant at aksjonen lå i kjernen av ytringsfriheten. Bakgrunnen ble også vektlagt, nemlig Fosen-dommen fra Høyesterett, som fastslo at vindkraftutbyggingen krenket reindriftssamenes rett til kulturutøvelse.²³

Motsatt fant Høyesterett at politiets pålegg, fjerning og påfølgende straff av en kvinne som ropte under partilederdebatte i Arendalsuka, ikke utgjorde uforholdsmessige inngrep i hennes rett til ytrings- og forsamlingsfrihet.²⁴ Saklige og offentlige debatter uten avbrytelser hadde ifølge Høyesterett stor betydning i et demokratisk samfunn. Kvinnen tilhørte Extinction Rebellion (XR), kjent for sine mange klimaaksjoner.

I en annen dom fra Høyesterett ble to demonstranter fra XR frifunnet etter en aksjon ved Olje- og energidepartementets resepsjon.²⁵ Etter noen timers demonstrasjon nektet de tiltalte å flytte seg, og ble da pågrepet og satt i arresten. Høyesterett fant at pågripelsen var lovlig, men at videre opphold på fengselscelle var uforholdsmessig og i strid med vernet mot frihetsberøvelse etter EMK artikkel 5. Demonstrantene slapp bot på grunn av den uhjemlede frihetsberøvelsen.

²² HR-2024-2299-U.

²³ Avgjørelsen er anket av staten til Høyesterett, og er dermed ikke rettskraftig.

²⁴ HR-2024-144-U.

²⁵ HR-2024-2167-A

I en dom fra Oslo tingrett ble to klimaaktivister fra Stopp Oljeletinga derimot dømt for grovt skadeverk etter å ha tilgriset skulpturer i Frognerparken.²⁶ Retten fant at aksjonene ikke var vernet av EMK, og dømte demonstrantene til 100 dagers fengsel. Avgjørelsen er anket, og skal behandles i lagmannsretten i 2025.

MANGE ER NEGATIVE TIL KLIMAAKTIVISME

- En undersøkelse utført av Norce og Senter for klima og energiomstilling i 2024 viser at bare 9 % støtter eller sterkt støtter klimaaktivisme som innebærer å avbryte sport eller kultur, mens 76 % motsetter eller motsetter seg det sterkt.
- Å kaste mat eller maling på kunstverk får lite støtte i befolkningen, mens ikke-voldelige demonstrasjoner som demonstrasjonstog har sterk støtte.

Oppfølging av terrorangrepet 25. juni 2022

25. juni 2022 skjøt en person omkring seg i Oslo utenfor blant annet London Pub, et sentralt utested for det skeive miljøet. To personer ble drept, og flere ble skadet. I 2023 kom et uavhengig utvalg med kritikk av myndighetenes håndtering både før hendelsene, underveis og i ettertid. Særlig kritikk ble rettet mot PSTs manglende oppmerksomhet om utsatte minoriteter som del av fiendebildet til en rekke trusselaktører. Utvalget konkluderte også med at anbefalingen om å utsette den etterfølgende solidaritetsmarkeringen på grunn av det

pågående trusselbildet, var brudd på forsamlingsfriheten og diskriminerende.

NIM utarbeidet etter forespørsel fra Politidirektoratet en vurdering med anbefalinger om hvordan politiet bedre kan sikre skeives rettigheter- og forsamlingsfriheten i fremtiden. NIM var imidlertid ikke enig i utvalgets rettslige vurdering om at anbefalingen om utsettelse utgjorde et menneskerettighetsbrudd.

Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité avga i 2024 innstilling om terrorangrepet etter å ha avholdt flere muntlige høringer hvor blant annet NIM deltok.

Organisasjonsfrihet for motorsykelklubber?

EMK artikkel 11 innebærer ikke bare demonstrasjonsfrihet, men også *organisasjonsfrihet*. Hvor langt kan staten gå i å forby organisasjoner, klubber og foreninger? I 2021 trådte en lovendring i kraft, hvor retten på visse vilkår kan forby kriminelle organisasjoner. Høyesterett fant i 2024 at motorsykelklubben Satudarah MC kunne forbys, da dette ikke stred mot forsamlingsfriheten.²⁷ Organisasjonens medlemmer hadde en kriminell historikk som ledet til voldskapital, og klubben hadde ikke noen politiske eller ideelle formål av betydning for et velfungerende demokrati. Tvert imot truet de *andres* menneskerettigheter og bidro til å motvirke rettsstatens verdier og fremme alvorlig kriminalitet, ifølge Høyesterett.

²⁶ TOSL-2023-193760.

²⁷ HR-2024-1825-A.

Privatliv, personvern og ny teknologi

Den teknologiske utviklingen går i rekordfart og medfører hodebry for lovgivere verden over. Europeisk regelverk går nå i retning av strengere regulering av teknologiselskaper og kunstig intelligens (KI).

Ny teknologi har mange positive konsekvenser og kan styrke forskning og effektivisering i en rekke sektorer. Samtidig vil den kunne ha utilsiktede negative konsekvenser for menneskerettighetene, som retten til privatliv, ytringsfrihet og forbudet mot diskriminering.

SKANDINAVERS OPPFATNING AV OVERVÅKNING

- I 2024 utga NIM sammen med den danske og svenske institusjonen for menneskerettigheter en rapport som undersøker hvordan skandinaver oppfatter og forstår menneskerettighets-spørsmål.
- I undersøkelsen svarer 39 % av nordmenn at de aksepterer at myndighetene overvåker deres elektroniske kommunikasjon hvis det kan bidra til kriminalitetsbekjempelse.
- Samtidig oppgir 17 % av nordmenn at de har unnlatt å delta i diskusjoner på sosiale medier i frykt for å bli overvåket av myndighetene, og 10 % oppgir at de har latt være å søke hjelp med personlige problemer på nett. Dette viser at overvåkning har nedkjølende effekt på ytringsfriheten.

Den raske teknologiutviklingen har ført til et behov for omfattende regelverksprosesser for å sikre at demokratiene styrer teknologien, og ikke motsatt. Det regulatoriske rammeverket rundt ny teknologi er internasjonalt, komplekst og dynamisk. Det består av et samvirke av nasjonale, europeiske og globale menneskerettighetsbestemmelser og en detaljert regulering fra EU som skal gjennomføres i norsk rett. Dette gjør det krevende å holde oversikt over det rettslige feltet.

Regulering av teknologiselskaper

Forordningen om digitale tjenester (DSA) har som formål å modernisere og presisere internettbaserte plattformers plikter, og motvirke ulovlig innhold på nett. Forordningen trådte i kraft i EU med virkning for alle plattformer i 2024, men er enda ikke inntatt i EØS-avtalen.

Sosiale medier er en viktig arena for å utøve ytringsfriheten, men kan også misbrukes til å påvirke den offentlige samtalen og true nasjonal sikkerhet. Innsamlede data om borgere kan utnyttes i etterretning, og sosiale medier kan utnyttes til politisk påvirkning fra fremmede makter.

NIM har i 2024 lansert rapporten «Sosiale medier, ytringsfrihet og nasjonal sikkerhet», som illustrerer de ulike dilemmaene som kan oppstå, og hvilket handlingsrom myndighetene har i å regulere eller forby sosiale medier som TikTok. Rapporten viser at regulering av sosiale medier innebærer vanskelige avveininger av hensyn, som sikkerhet og vern av infrastruktur mot

utenlandske aktører på den ene siden og ytringsfriheten og vern mot statlige inngrep på den andre siden. Den problematiserer hvorvidt et forbud mot TikTok er akseptabelt under det norske forbudet mot forhåndssensur, men peker samtidig på både behovet og handlingsrommet for annen regulering og tiltak.

Internasjonal utvikling for å regulere KI

I tillegg til regulering av teknologiselskaper, skjer det mye innen regulering av KI i Europa. Bruk av KI kan utfordre mange menneskerettigheter. Personvernet kan utfordres gjennom hvordan data samles inn, analyseres og brukes. Den raske teknologiutviklingen har ledet til ønske om sterkere internasjonal regulering.

I 2024 vedtok Europarådet verdens første traktat om KI – Rammekonvensjonen om kunstig intelligens og menneskerettigheter, demokrati og rettsstat. Formålet er å sikre at bruken av KI er i tråd med nettopp menneskerettighetene, demokratiet og rettsstaten. Konvensjonen pålegger statene å vedta passende lovgivning for å gjennomføre bestemmelsene. For Norge kan dette bety at det bør vedtas lovendringer for å regulere KI i Norge.

I 2024 ble også EUs forordning om KI vedtatt. Implementeringen av Europarådets konvensjon vil sannsynligvis skje i sammenheng med denne. NIM mener uansett det er sentralt at myndighetene, i implementeringen av konvensjonen, sørger for at vi får et norsk regelverk som dekker alle områder der bruken av KI kan utgjøre en risiko for

menneskerettighetene, demokratiet og rettsstaten, særlig ved et regelverk som gjelder også for private aktører.

UTFORDRING: NORGE MÅ IMPLEMENTERE INTERNASJONALE TEKNOLOGIREGLER

- Både KI-forordningen og Forordningen om digitale tjenester (DSA) vil sannsynligvis inntas i EØS-avtalen og bli bindende for Norge. DSA har trådt i kraft i EU, og håndheves overfor store teknologiselskaper.
- Norge må dermed belage seg på lovendringer for å regulere både teknologiselskaper og KI.
- Det finnes ingen offentlig tidsplan for implementering av KI-forordningen. Forordningen krever blant annet et eget organ med ansvar for KI og menneskerettigheter, men det er ikke klart hvilket organ dette skal være i Norge.
- Norge har heller ikke truffet beslutning om forvaltningsstruktur eller utformet nødvendige regler for at DSA skal implementeres i Norge.
- NIM mener det haster at myndighetene legger en konkret plan for å implementere dette viktige, felleseuropeiske regelverket.

Rettsystemet

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har dømt Norge for brudd på retten til et effektivt rettsmiddel fordi norsk rett har manglet rettsgrunnlag for å kreve oppreisning etter menneskerettighetsbrudd.

Høyesterett tilkjente for første gang slik oppreisning, og det ble vedtatt endringer i Grunnloven for å styrke domstolenes uavhengighet.

Rettsystemet er en grunnpilar i rettsstaten. Grunnloven §§ 95 og 96 skal sikre alle en rettferdig rettergang og beskyttelse mot straff uten lov og dom. En effektiv rettsbeskyttelse forutsetter en uskyldspresumisjon i straffesaker, uavhengige og upartiske domstoler, rett og mulighet til å tale sin sak og rimelig saksbehandlingstid. Dette er menneskerettigheter Norge har forpliktet seg til å sikre, blant annet etter Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK), FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) og EØS-avtalen.

Hvordan skal menneskerettighetsbrudd repareres?

Staten har ikke bare plikt til å la være å bryte menneskerettighetene, men også tilby reparasjon dersom de blir brutt. Fram til nylig har det ikke eksistert noe rettslig grunnlag for å kreve erstatning for ikke-økonomisk tap (oppreisning) dersom man har vært utsatt for menneskerettighetsbrudd i norsk rett, til tross for at slik erstatning er påkrevet for visse typer rettighetsbrudd. Også for økonomisk tap er dagens erstatningsregler fragmenterte, og vil ikke omfatte alle typer av menneskerettighetsbrudd.

Høyesterett kom med avklaringer i to viktige saker i 2024. En sak gjaldt brudd på retten til familieliv etter EMK artikkel 8 som følge av

en omsorgsovertakelse og lite utmålt samvær mellom mor og barn. Den andre gjaldt brudd på forbudet mot umenneskelig og nedverdiggende behandling etter EMK artikkel 3 som følge av rutinemessige nakenvisitasjoner i fengsel.²⁸ Høyesterett fant at oppreisning kunne kreves direkte etter EMK artikkel 13 om et effektivt rettsmiddel, og tilkjente dette i begge sakene.

EMD har i en dom mot Norge funnet at nettopp mangelen på slikt rettsgrunnlag utgjorde brudd på EMK artikkel 13. I *Haugen mot Norge* hadde staten brutt retten til liv ved å ikke gjøre nok for å forhindre selvmordet til en innsatt i varetekt.²⁹ Faren klaget saken til EMD, som fant at faren ikke hadde hatt noen realistisk mulighet til å kreve oppreisning. Selv om EMD var kjent med de to høyesterettsavgjørelsene fra 2024, fant de at dette ikke hadde hjulpet klager i denne saken, da dødsfallet fant sted i 2021.

At norsk rett sannsynligvis var i strid med EMK artikkel 13 på dette punktet har vært kjent for myndighetene. Både i 2019 og 2022 skrev NIM brev til Justis- og beredskapsdepartementet og anbefalte at det burde utredes og eventuelt innføres en lovhjemmel for oppreisning ved menneskerettighetsbrudd. Regjeringen besluttet i 2024 å utrede spørsmålet, og forslag til lovregulering ble sendt på høring. NIM støtter at det innføres en lovhjemmel selv om erstatning nå kan kreves direkte etter EMK artikkel 13.

²⁸ HR-2024-1169-A og HR-2024-1170-A.

²⁹ *Haugen v. Norge* (59476/21). Se mer om dommen under «Fengsel og arrest».

ENDRINGER I UTREDNINGSINSTRUKSEN

- Utretningsinstruksen skal sikre at myndighetenes beslutninger bygger på solide faglige vurderinger i tråd med demokratiske prinsipper.
- Instruksen ble i 2024 endret for å tydeliggjøre at menneskerettighetene og Grunnloven skal ivaretas. Veilederen til instruksen inneholder nå også klarere forpliktelser til å vurdere konsekvenser for blant annet klima, barn og samiske rettigheter.
- Endringene følger opp anbefalinger NIM har fremmet over flere år.

Styrket grunnlovvern for domstolene

I en rettsstat er det avgjørende at dommere kan fatte beslutninger uten politisk påvirkning, press eller frykt for represalier både fra utsiden og innad i domstolen selv.

Domstoler kan påvirkes direkte og indirekte, og flere land har sett økt politisk påvirkning og overstyring fra myndighetene. Under Polens forrige regjering ble for eksempel rettssystemet endret i strid med menneskerettslige krav om domstolenes uavhengighet, noe som understreket betydningen av et sterkt rettslig bolverk mot en slik utvikling.

Stortinget vedtok i 2024 flere grunnlovsendringer for å styrke norske domstolers uavhengighet. Både domstolshierarkiet, antallet dommere, utnevnesprosedyrer, stillingsvern, aldersgrense samt en uavhengig domstolsadministrasjon er nå grunnlovsfestet.

NIM har jobbet med disse spørsmålene i lang tid, og leverte blant annet skriftlig innspill til, og deltok i, høring i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité, hvor NIM støttet at vernet av domstolenes uavhengighet ble styrket. Endringene i Grunnloven både bidrar til dette og er bedre i tråd med internasjonale standarder.

Fravike menneskerettighetene?

Et annet aktuelt grunnlovsspørsmål er reguleringen av adgangen til å gripe inn i grunnlovsbeskyttede menneskerettigheter. Det kan gjøres inngrep i de fleste slike rettigheter på visse vilkår. Siden forslaget fra Lønning-utvalget om en slik inngrepsadgang ikke ble vedtatt gjennom grunnlovsreformen, har Høyesterett måttet innfortolke inn en slik adgang i praksis. Dette har ført til flere diskusjoner og forslag om å innføre en slik bestemmelse i Grunnloven, uten at det har blitt vedtatt.

Et annet uregulert tema i Grunnloven er adgangen til å fravike eller suspendere (derogere) menneskerettigheter i nød- og krisesituasjoner. NIM har lenge argumentert for at det bør innføres en hjemmel for derogasjon i Grunnloven, for å sikre at statens mulighet til å fravike menneskerettighetene i nødssituasjoner er klarere regulert. En slik hjemmel vil kunne gjøre det vanskeligere å fravike rettighetene enn om staten kun må støtte seg på ulovfestet konstitusjonell nødrett i kritiske situasjoner. NIM har sendt et innspill om dette til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité.

Kapittel 2

NIM anbefaler

Hvert år setter NIM søkelys på noen utvalgte temaer og problemstillinger som fremheves som anbefalinger i årsmeldingen.

Disse anbefalingene velges ut på basert på NIMs prioriteringskriterier, som bygger på mandatet fastsatt i NIM-loven. NIM arbeider med et bredt spekter av menneskerettighetsspørsmål og gir konkrete anbefalinger til ansvarlige myndigheter, blant annet i høringsprosesser. Anbefalingene som presenteres i årsmeldingen representerer et begrenset utvalg av problemstillinger som reiser viktige menneskerettighetsspørsmål som Stortinget bør være særlig oppmerksom på.

NIMs mandat er å «fremme og beskytte» menneskerettighetene i tråd med blant annet Grunnloven og de menneskerettighetskonvensjonene som Norge er bundet av. Dette innebærer å bidra til å avklare de rettslige rammene som menneskerettighetene setter for politikken, og samtidig være tydelig på skillet mellom jus og politikk. Dette skillet er imidlertid ikke alltid klart, siden menneskerettighetene noen ganger krever spesifikke tiltak fra statene, og andre ganger angir mer overordnede mål som krever helhetsvurderinger.

Siden menneskerettighetskonvensjonene gjelder stater med ulike nasjonale systemer, kan forpliktelsene oppfylles gjennom ulike politiske løsninger. Samtidig utvikler menneskerettigheter seg dynamisk, noe som blant annet har blitt tydelig illustrert gjennom klimajussen de siste årene. For NIM er det derfor viktig å peke på relevante rettslige utviklingstrekk for å sikre at politiske beslutninger fattes på et oppdatert grunnlag.

Våre anbefalinger varierer derfor i karakter. Noen peker på klar risiko for brudd og tiltak som er *nødvendig* for å redusere denne risikoen. Andre anbefalinger kan bidra til styrket realisering av rettigheter, selv om de ikke nødvendigvis er uttrykk for konkrete rettslige forpliktelser. Vi legger stor vekt på å tydeliggjøre dette skillet i vår kommunikasjon.

NIM følger opp anbefalinger vi har fremmet. Vi understreker at i myndighetenes oppfølging må utviklingen av tiltak som berører barn ivareta hensynet til barns beste og sikre barns rett til medvirkning.

Styrket barneperspektiv i barnevernssaker

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å iverksette ytterligere tiltak for å styrke barnets rettigheter og perspektiv i barnevernssaker. Dette kan inkludere å sikre selvstendig representasjon for barn både nasjonalt og i saker for Den europeiske menneskerettsdomstolen.

Begrunnelse

Barns rett til omsorg, beskyttelse og medvirkning er grunnleggende rettigheter etter Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) og FNs barnekonvensjon. Kunnskapsgrunnlaget viser at barns perspektiv og rettigheter i barnevernssaker må sikres bedre.

Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har felt Norge i en rekke saker, særlig knyttet til samværsutmåling etter omsorgsovertakelse uten gode nok begrunnelser og beslutningsgrunnlag. Selv om dommene ikke har endret terskelen for omsorgsovertakelse, har antall omsorgsovertakelser sunket, antallet barn som mottar hjelpetiltak gått ned og det gis mer samvær enn tidligere, ifølge Bufdir. Selv om vi ikke fullt ut vet årsakene til endringene, kan det likevel stilles spørsmål ved om barnets rettigheter i tilstrekkelig grad ivaretas slik praksis nå ser ut. Det er avgjørende at det kommer på plass sikker kunnskap om dette.³⁰

Barnevernsfeltet er preget av hyppige regelverksendringer, og det er viktig at tiltak evalueres før det iverksettes nye. Etter NIMs syn bør videre reformarbeid fokusere spesielt på ivaretagelse av hensynet til barnets beste og barnets rett til medvirkning. Dersom det er slik at EMDs nyeste praksis har ført til at barns rettigheter er svekket, vil styrking av disse to rettighetene kunne bidra til å motvirke dette. Uavhengig av slike årsakssammenhenger, er styrking av rettighetene nødvendig. Det er satt i gang mange tiltak for å styrke barneperspektivet i barnevernssaker de senere årene, men det gjenstår fortsatt en del.

Retten til medvirkning og hensynet til barnets beste må sikres bedre for alle barn, men det er grunn til å fremheve små barn som ikke har partsrettigheter eller er så små at det kreves mer for å forstå dem. NIM peker på tre tiltak som kan være egnet til å styrke barns rettsstilling:

1. Barnevernsnemndenes veileder presiserer at barnets beste-vurderinger skal ta utgangspunkt i barnets synspunkt. Et foreslått tiltak er å ta dette eksplisitt inn i barnevernsloven.³¹
2. Videre har departementet til behandling som et mulig tiltak en uavhengig representasjonsadgang for barn nasjonalt.³² Dette arbeidet bør prioriteres.
3. NIM har tidligere anbefalt at det bør oppnevnes egne representanter for barnet i saker for EMD, siden det kan være interessekonflikt mellom barn og biologiske foreldre i slike saker.

³⁰ NIM er kjent med at det arbeides med å innhente forskning om dette.

³¹ *NOU 2024: 13*, pkt. 24.3.2.

³² *NOU 2023: 7*. Se også Barneverns- og helsenemndenes høringsuttalelse til forslag til endringer i barnevernsloven fra april 2024.

Avvergingsplikt og informasjonsflyt i saker om vold og overgrep

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen om å utarbeide en tiltakspakke for å styrke gjennomføringen av avvergings-, taushets- og opplysningsplikten og adgangen til å dele informasjon i saker om vold, overgrep og omsorgssvikt. Tiltakspakken bør inkludere utredning av opprettelsen av en nasjonal rådgivningstjeneste som kan gi ansatte i førstelinjen bistand i enkeltsaker.

Begrunnelse

Norge er forpliktet etter blant annet Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK), FNs barnekonvensjon og Istanbulkonvensjonen til å ha et helhetlig system som forebygger og bekjemper vold, overgrep og omsorgssvikt. En grunnpilar er å sørge for effektiv informasjonsflyt mellom tjenestene med tilhørende tillit fra voldsutsatte. Kunnskapsgrunnet viser at dette ikke fungerer godt nok.

Denne plikten innebærer at myndighetene må sikre at personer som er vitne til voldshandlinger, eller som har rimelig grunn til å tro at slike vil skje, melder fra. Taushetsplikten skal ikke være en barriere for å melde fra om alvorlige voldshandlinger og overgrep.³³ Der det er et barn som gir opplysninger om voldshandlinger, må retten til medvirkning og hensynet til barnets beste sikres.³⁴

I norsk rett finnes det flere bestemmelser om informasjonsdeling og lovbestemt avvergingsplikt som gjelder både for personer i tjenestene og privatpersoner, uten hinder av taushetsplikt. Offentlig ansatte og visse andre yrkesgrupper har også meldeplikt til barnevernet og forvaltningsloven gir adgang til å dele informasjon utover avvergingsplikten, så langt det er nødvendig for å unngå fare for liv eller helse.³⁵

Gjennomgangen av vold- og overgrepssaker fra Barnevoldsutvalget, samt flere senere offentlige utvalg, har vist at reglene er vanskelig tilgjengelig for tjenestene. Det hersker usikkerhet om innholdet i reglene, taushetsplikten tolkes ofte strengere enn nødvendig, og det har vært diskusjoner om regelverket kan gjøres mer forståelig og pedagogisk.³⁶

De siste årene har myndighetene iverksatt flere tiltak, som endringer i forvaltningsloven, opplærings- og kompetansehevende tiltak i tjenestene, publisering av veiledere og finansiering av forskning.³⁷ Til tross for dette viser utredningene, senest Voldtekstutvalget i 2024, at problemet fortsatt er stort.

I tillegg til å styrke gjennomføringen av eksisterende tiltak, anbefaler NIM derfor at myndighetene bør vurdere å etablere en nasjonal rådgivningstjeneste som kan gi konkret rådgivning i enkeltsaker. En slik tjeneste vil styrke de eksisterende tiltakene og gi bedre rettsikkerhet og forutsigbarhet for ansatte som står i krevende vurderingssituasjoner.

³³ Istanbulkonvensjonen art. 27 og 28, se forklarende rapport til disse bestemmelsene. Se også Lanzarotekonvensjonen art. 12 og barnekomiteens generelle kommentar nr. 13 (2011).

³⁴ Barnekonvensjonen art. 3, 12 og 19.

³⁵ Se straffeloven § 196, barnevernsloven § 13-2 og forvaltningsloven § 13 b.

³⁶ NOU 2017: 12; NOU 2020: 17; Dokument 3:8 (2021–2022); NOU 2024: 4 og NOU 2024: 13.

³⁷ F.eks. Justis- og beredskapsdepartementets veileder om temaet eller nettsiden www.plikt.no.

Likeverdig omsorg til enslige mindreårige asylsøkere

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen sørge for at enslige mindreårige asylsøkere på mottak ikke diskrimineres. De må få omsorg som både kvalitativt og rettighetsmessig er likeverdig med omsorgen andre barn under offentlig omsorg får.

Stortinget bør også sørge for at regelverket sikrer jevnlige og individuelle vurderinger av omsorgssituasjonen til hvert barn, og at strukturene for å lete etter barn som har forsvunnet fra mottak, styrkes.

Begrunnelse

Enslige mindreårige asylsøkere på mottak forskjellsbehandles når de mottar et tilbud av lavere kvalitet, og med færre rettssikkerhetsgarantier, enn barn på samme alder under barnevernets omsorg.

Enslige mindreårige asylsøkere over 15 år og en del asylsøkere med en voksen følgeperson plasseres i asylmottak under utlendingsmyndighetene. Omsorgen de mottar er betydelig dårligere enn omsorgen andre barn i samme aldersgruppe mottar på institusjoner under barnevernet. Barn på mottak kan heller ikke klage på omsorgen, i motsetning til barn under barnevernet.

Lovbrudd er avdekket i de fleste tilsynene. Ved ett tilsyn vurderte Statsforvalteren oppfølgingen som tilfeldig og lite systematisk, med stor fare for at barna ikke mottok den omsorgen de trengte. NIMs vurdering er at dagens løsning bryter med barnekonvensjonen.

Det er positivt at Stortinget har styrket midlene til barnefaglig kompetanse og aktivitetstilbud for barn på mottak. Imidlertid legger regelverket opp til at omsorgstilbudet for enslige mindreårige på mottak skal være av lavere kvalitet. Likebehandling mellom denne gruppen barn og andre barn under offentlig omsorg vil først oppnås hvis omsorgsansvaret overføres til Bufetat, eller hvis lov og forskrift endres slik at det legges opp til likeverdig omsorg.

Jevnlige vurderinger av omsorgssituasjonen er nødvendig for å oppfylle barnekonvensjonen artikkel 25 om periodiske vurderinger. Stortinget har i statsbudsjettet for 2025 vesentlig styrket midlene til tilsyn. NIM mener dette er et stort fremskritt.

Barnekonvensjonen artikkel 25 krever også uavhengige, individuelle vurderinger av barnets omsorgs- og plasseringsbehov, inkludert om barnet skal plasseres med følgeperson eller på mottak. Regelverk og retningslinjer må reflektere disse kravene.

Likeverdig omsorg og individuelle vurderinger er også nødvendig for å forebygge at barn forsvinner fra mottak. Ifølge en kartlegging fra NRK i 2022, var 432 forsvunne barn fortsatt savnet.³⁸ Barna er særlig utsatt for menneskehandel, kriminalitet og tvangsretur. Myndighetene har opplyst at de jobber med oppdaterte retningslinjer for savnede personer. Flere FN-komiteer har kritisert Norge for forsvinnings sakene, senest FNs komité for tvungne forsvinninger i november 2024. Komiteen er særlig bekymret for manglende informasjon om barna, og etterlyser detaljert statistikk. Komiteen anbefaler grundige tiltak.

³⁸ FNs komité for tvungne forsvinninger opererer med «minst» 356 savnede barn. Komiteen viser til informasjon fra norske myndigheter om mangelfulle prosedyrer for å føre statistikk om enslige mindreårige som har forsvunnet fra mottak.

Beskyttelse mot voldtekt

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen følge opp Voldtektsutvalgets utredning ved å iverksette konkrete og forpliktende tiltak for å bekjempe voldtekt. Tiltakene bør inkludere et omfattende forebyggingsløft, sikre et tilstrekkelig og tilgjengelig helsetilbud for ofre og styrke prioriteringen av volds- og voldtektssaker i politiet og påtalemyndigheten.

Begrunnelse

Myndighetene har et menneskerettslig ansvar for å forebygge og beskytte mot voldtekt. De høye tallene for voldtekt er alvorlige, og eksisterende kunnskapsgrunnlag avdekker betydelige svakheter i hvordan myndighetene ivaretar sin menneskerettslige sikringsplikt.

23 prosent av kvinner og 3 prosent av menn rapporterer å ha blitt utsatt for voldtekt i løpet av livet, mens blant barn og unge er tallene 16 prosent av jenter og 4 prosent av gutter.³⁹

Når omfanget av voldtekt er så høyt, er det særlig alvorlig at Voldtektsutvalget i 2024 konkluderte med at det finner «få tegn til et systematisk arbeid på myndighetsnivå for å forebygge og bekjempe voldtekt». Dette har resultert i at arbeid mot voldtekt ikke prioriteres i forebygging, helsetjenesten, politiet og påtalemyndigheten. Utvalget fremhever spesielt den bekymringsverdige situasjonen for utsatte grupper, som personer med nedsatt funksjonsevne, og påpeker store geografiske forskjeller i helsetilbudet til voldtektsutsatte. Det rettsmedisinske tilbudet er utilstrekkelig, og flere voldtektsutsatte opplever behandlingen av straffesaken som krevende.

Norge er forpliktet etter blant annet den Den europeiske menneskerettskonvensjonen (EMK) og Istanbulkonvensjonen til å forebygge og bekjempe voldtekt. Istanbulkonvensjonen er særlig viktig, fordi den stiller detaljerte krav til myndighetenes arbeid, fra forebygging til straffeforfølgning og ivaretagelse av de voldsutsatte.

Et bærende prinsipp er at det trengs en helhetlig og systematisk tilnærming til utformingen av tiltak for å bekjempe voldtekt.

Menneskerettighetene, og særlig Istanbulkonvensjonen, forplikter Norge til å ha et lovverk som kriminaliserer vold og voldtekt, som forsettlige seksuelle handlinger overfor personer uten samtykke.

Selv om oppfølgingen av endringer i voldtektsbestemmelsen i straffeloven er i gang og er grunnleggende, er det tydelig at lovgivning alene ikke er tilstrekkelig.⁴⁰ Det trengs en bredere innsats som inkluderer forebygging og støtte til utsatte. Enkelte av Voldtektsutvalgets forslag til løsninger er behandlet av regjeringen og Stortinget, men den nåværende innsatsen er ikke tilstrekkelig.⁴¹

Utvalgets funn er en tydelig tilbakemelding på at myndighetene svikter i ivaretagelsen av voldtektsutsattes rettigheter. NIM mener at en helhetlig tilnærming der utfordringene og løsningene sees i sammenheng, er helt nødvendig for at Norge skal kunne ivareta sin sikringsplikt mot voldtekt.

³⁹ Dale m.fl., *Omfang av vold og overgrep i den norske befolkningen* (NKVTS, rapport nr. 1, 2023) og Frøyland m.fl., *Vold og overgrep mot barn og unge: Omfang og utviklingstrekk 2007–2023* (NOVA, rapport nr. 11, 2023).

⁴⁰ NOU 2022: 21 er fortsatt under behandling i regjeringen. NIMs innspill til Straffelovrådet og høringsuttalelse til NOU-en finnes på nhri.no.

⁴¹ NOU 2024: 4 er fortsatt under behandling i regjeringen. Regjeringens opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner for 2024–2028 inneholder noen konkrete tiltak. Stortinget har også fattet relevante anmodningsvedtak i behandlingen av planen.

Rettigheter i varetekt

NIM anbefaler:

Stortinget bør be regjeringen sikre bedre behandling av varetektsinnsatte ved å utrede tiltak som færre restriksjoner, kompenserende tiltak og en adgang for kriminalomsorgen til å begjære løslatelse.

Begrunnelse

Soningsforholdene i norske fengsler medfører en rekke menneskerettighetsutfordringer. NIM har siden opprettelsen i 2015 fremmet anbefalinger til myndighetene om fengselsforhold. Disse står fast. I år fremmer vi en anbefaling om en særskilt gruppe i fengsel, nemlig personer som er varetektsfengslet. Det vil si personer som ikke er dømt for et straffbart forhold, men sitter i fengsel i påvente av rettssak.

Personer i varetektsfengsel er en utsatt gruppe, med forhøyet selvmordsrisiko. Dette betyr at de bør sikres forhold som reduserer belastningen ved å være fengslet. Norge er nylig dømt i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) for brudd på retten til liv etter Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 2, for ikke å ha gjort nok for å hindre at en innsatt i varetekt tok sitt eget liv.⁴² Blant annet ble det pekt på mangelfulle helse-tjenester. Dette bør være et varsko til myndighetene om å bedre forholdene i varetekt.

Etter FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 10 skal mennesker som er anklaget for et straffbart forhold holdes atskilt fra dømte personer, unntatt i særlige tilfeller.⁴³ Dette skillet gjennomføres ikke konsekvent i norsk rett, selv om Norge ikke har reservert seg mot kravet.

Varetektsinnsatte bør behandles som ikke-dømte, i tråd med uskyldspresumsjonen. Europarådet anbefaler at varetektsinnsatte skal ha soningsforhold som er tilpasset deres rettslige status, og at de ikke skal ikke ilegges strengere restriksjoner enn nødvendig.⁴⁴ Varetektsinnsatte skal kunne få flere besøk, ha mer tilgang til andre måter å kommunisere på og ha tilgang til bøker og nyhetsmedier.

Stortinget bør derfor be regjeringen utrede ytterligere kompensierende tiltak for varetektsinnsatte, som utvidet kommunika-

sjonsadgang og kontakt med omverdenen, tilgang til digitale verktøy og internett.⁴⁵

Kriminalomsorgen kan avbryte straffegjennomføring på grunn av domfeltes helse-tilstand, men det finnes ingen tilsvarende mulighet for varetektsinnsatte. Mangelfull helsehjelp eller den innsattes helsesituasjon kan gjøre varetektsfengsling uforholdsmessig, men det er kun påtalemyndigheten eller retten som kan beslutte løslatelse. Dette kan gi tilfeller der kriminalomsorgen mener fengsling er uegnet, uten at påtalemyndigheten løslater. Stortinget bør derfor be regjeringen om å utrede om kriminalomsorgen selv kan gis adgang til å begjære påtalemyndigheten om løslatelse eller alternativer til fengsling. Ved avslag fra påtalemyndigheten bør den innsatte ha mulighet til å bringe saken inn for retten.

I tillegg til disse tiltakene som gjelder varetekt spesielt, mener NIM at våre tidligere anbefalinger om fengsler må følges opp. Dette gjelder blant annet bedre helsehjelp, systemiske tiltak for å ivareta innsatte med psykiske lidelser eller utviklingshemming, mindre isolasjon og tvang og mer meningsfull aktivitet i fengselet. Dette er tiltak som vil komme alle innsatte til gode, også varetektsinnsatte. Regjeringen arbeider med en ny stortingsmelding om kriminalomsorg. Det er på høy tid med et kraftig løft av forholdene i norske fengsler.

⁴² *Haugen v. Norge*. Staten har klaget saken inn for EMDs storkammer. Dommen er dermed ikke rettskraftig.

⁴³ Ifølge FNs menneskerettighetskomité henger dette sammen med behovet for å sikre oppfyllelse av uskyldspresumsjonen i praksis, se komiteens generelle kommentar nr. 21, pkt. 9.

⁴⁴ Anbefaling Rec(2006)2-rev, vedtatt av Europarådets ministerråd 11. jan. 2006.

⁴⁵ Utvalget for strafferettslige reaksjoner og psykisk helse (straffereaksjonsutvalget) har frist til å avgis sin utredning innen 1. mars 2025. Denne vil berøre noen spørsmål, men inneholder ingen generell utredning av forholdene for varetektsinnsatte.

Tidligere anbefalinger

NIM følger systematisk opp våre tidligere anbefalinger. Her presenteres status for anbefalingene fra fjorårets årsmelding, og myndighetenes oppfølging av enkelte anbefalinger fra tidligere år.

Mange av utfordringene som NIM har pekt på, er enten løst eller det er satt i gang prosesser med sikte på løsninger. Noen anbefalinger knytter seg imidlertid til større problemkomplekser som ikke enkelt kan løses fra ett år til et annet.

NIMs anbefalinger er av noe ulik karakter. Noen forutsetter bestemte løsninger, mens

andre gir uttrykk for mer overordnede målsettinger. NIM beskriver her kort utvikling knyttet til de enkelte anbefalingene basert på tilgjengelig informasjon om myndighetenes tiltak eller håndtering. Det tas forbehold om at det kan finnes ytterligere forhold eller prosesser som NIM ikke kjenner til.

Oppfølging av NIMs anbefalinger fra 2023

TVANGSBRUK I ELDREOMSorgen

Anbefaling:

Stortinget bør be regjeringen om å iverksette tiltak for å sikre at all tvungen helsehjelp i eldreomsorgen utøves i tråd med de rammene menneskerettighetene setter. Stortinget bør derfor be regjeringen vurdere behovet for midlertidige endringer i eksisterende regelverk, og om å fremskynde arbeidet med tvangsbegrensningslovgivningen. Det er også viktig at helsepersonell får økt kunnskap om menneskerettslige krav, og tilstrekkelige ressurser og kompetanse til å ivareta sentrale rettsikkerhetsgarantier.

Utvikling:

Regjeringen la i 2024 fram en lovproposisjon med forslag til endringer i tvangslovgivningen. Utover innføring av muligheten for tvangsbehandling for alvorlige psykiske lidelser på sykehjem, inneholder proposisjonen imidlertid få lovendringer som adresserer de spesifikke utfordringene ved bruk av tvang i eldreomsorgen. Tvangslovutvalgets øvrige forslag til forbedret rettssikkerhet ved bruk av tvungen helsehjelp i eldreomsorgen er fortsatt til behandling i Helse- og omsorgsdepartementet. NIM kjenner ikke til øvrige tiltak fra regjeringen for styrket ivaretagelse av menneskerettslige krav ved praktiseringen av tvungen helsehjelp overfor eldre.

KRISESENTERTILBUD TIL UTSATTE GRUPPER

Anbefaling:

Stortinget må sikre ivaretagelse av plikten etter menneskerettighetene til å beskytte enkeltindivider mot vold og overgrep. Et viktig tiltak er at Stortinget sikrer at de som tilhører utsatte grupper får et tilstrekkelig, tilgjengelig og likeverdig krisesentertilbud.

Utvikling:

I 2024 sendte Barne- og familiedepartementet forslag til endringer i krisesenterloven på høring. Forslaget berører mange områder som kan ha betydning for å sikre tilbudet til personer som tilhører utsatte grupper som NIM særlig har trukket fram. Blant annet foreslår departementet å lovfeste krav til likeverdige alternative botilbud for brukere som ikke kan benytte seg av botilbudet ved krisesenteret, samt en tydeliggjøring av samiske rettigheter i tilbudet. Dette er positivt. Høringsnotatet legger imidlertid ikke opp til en økning i finansieringen av krisesentrene. Tilstrekkelige økonomiske rammer er avgjørende for å i praksis sikre et tilstrekkelig, tilgjengelig og likeverdig krisesentertilbud, slik blant annet Istanbulkonvensjonen krever.

PSYKISK SYKE I FENGSEL

Anbefaling:

Stortinget må sikre ivaretagelse av menneskerettighetene til innsatte med psykiske lidelser i norske fengsler, gjennom systemiske tiltak. Stortinget bør be regjeringen om å fremme lovforslag om at selvmordsforsøk og selvmord i fengsel skal undersøkes av Tilsynsrådet for kriminalomsorgen.

Utvikling:

Her er det iverksatt flere tiltak. Regjeringen har satt ned straffereaksjonsutvalget, som blant annet skal vurdere hvordan innsattes helse best kan ivaretas under varetekt, gjennomføring av straff og tilbakeføring til samfunnet. Utvalget skal særlig ha oppmerksomhet om psykiske lidelser og utviklingshemming.

I januar 2025 ble et nytt tilsynsråd for kriminalomsorgen etablert, som skal sikre en mer grundig og uavhengig kontroll. Kriminalomsorgen er nå pålagt å informere tilsynsrådet rutinemessig om alle tilfeller av selvmord, selvmordsforsøk, og gjentatte eller alvorlige hendelser med selvskading blant innsatte.

Kriminalomsorgen har sendt på høring retningslinjer for forebygging og håndtering av selvmordsforsøk, selvmord og selvskading i fengsler. Dette er viktige tiltak som følger opp flere av utfordringene NIM og andre aktører har pekt på over tid. Regjeringen har imidlertid ikke så langt lagt opp til at regelverket krever at selvmordsforsøk og selvmord i fengsel alltid skal undersøkes av Tilsynsrådet for kriminalomsorgen.

KLIMA OG URFOLK

Anbefaling:

Stortinget må sikre at samenes rett til kulturutøvelse blir ivaretatt i gjennomføringen av det grønne skiftet.

Stortinget bør derfor be regjeringen om å treffe tiltak for å beskytte samiske rettigheter både mot klimaendringene og mot naturinngrep som truer disse rettighetene, gjennom ivaretagelse av samiske bruksområder og gjennom utslippsreduksjoner i tråd med 1,5-gradersmålet for å hindre forverring av klimaendringene i Sápmi.

Utvikling:

Flere av tiltakene som ble foreslått i regjeringens tiltakspakke for reindrift og energi fra 2023 er skritt i riktig retning for å sikre dette. Dette gjelder særlig tiltak for å sikre raskere rettslig avklaring og bedre konsekvensutredninger ved inngrep i samiske bruksområder. Samtidig har NIM over tid pekt på andre konkrete tiltak som kan bidra til den overordnede anbefalingen, men som ikke er gjennomført. Blant disse er en nasjonal plan for utvikling av vindkraft på land og tildeling av tilstrekkelige ressurser og gjennomføring av kapasitetsbyggende initiativer for å sikre effektiv deltakelse fra samiske samfunn. Dette er det viktig å følge opp fremover.

NIMS ANBEFALINGER TIL STORTINGET

- NIM har fremmet anbefalinger til Stortinget i årsmeldinger siden 2015.
- Alle anbefalingene i tidligere årsmeldinger er tilgjengelige på nhri.no.
- Du kan lese mer om oppfølgingen av tidligere anbefalinger i tidligere årsmeldinger.

Utvikling knyttet til enkelte tidligere anbefalinger

Nedenfor følger noen eksempler på status for anbefalinger NIM har fremmet i perioden 2021–2022. Gjennomgangen er ikke uttømmende.

- I 2022 fremmet NIM en anbefaling om at menneskerettighetskrenkelsen i Fosen-saken måtte repareres raskt. I 2023, halvannet år etter at dommen falt i Høyesterett, beklaget regjeringen til reineierne på Fosen. Regjeringen initierte også en meklingsprosess mellom utbyggerne og de to siidaene på Fosen. For begge reinbeitedistriktene er det blitt inngått avtaler om erstatningsområder og økonomisk kompensasjon. Regjeringen kom i desember 2023 med en ny tiltakspakke for reindrift og energi, hvor flere tiltak vurderes. Selv om det er gitt midler til styrking av arealtjenesten i NRL, mener NIM at det er en vedvarende utfordring at styrkeforholdet mellom utbygger og samiske interesser er skjevt, og at kapasiteten bør styrkes ytterligere.
- I 2022 fremmet NIM en anbefaling om at forebyggings- og behandlingsreformen på rusfeltet burde sikre at barn som bruker rusmidler, har et hjelpetilbud som ivaretar deres rettigheter etter FNs barnekonvensjon. Første del av reformen ble lagt fram av regjeringen i 2024. I stortingsmeldingen varslet regjeringen at den vil innføre et nasjonalt rusmiddel-forebyggende program for barn og unge, som skal sikre mer kunnskapsbasert tilnærming i det forebyggende arbeidet. I tillegg skal det etableres flere behandlingstilbud til barn og unge med rusproblemer. Meldingen er fortsatt til behandling i Stortinget. Hvorvidt tiltakene vil bidra til bedre realisering av barnekonvensjonen i praksis, gjenstår å se.
- I 2022 fremmet NIM en anbefaling om å iverksette langsiktige og systematiske tiltak for å forebygge og bekjempe hatefulle ytringer og hets mot blant annet samer, nasjonale minoriteter og andre utsatte grupper. Dette er fulgt opp på en rekke måter: Regjeringen lanserte i 2023 en handlingsplan mot rasisme og diskriminering som skal gjelde ut 2027. I november 2024 lanserte regjeringen en handlingsplan mot antisemittisme, som skal gjelde til 2030. Eksisterende handlingsplan mot diskriminering av, og hets mot, muslimer ble forlenget ut 2024, og en ny handlingsplan er varslet. Regjeringens handlingsplan mot hets og diskriminering av samer for 2025–2030 ble lagt fram i januar 2025.⁴⁶ Her er det tatt inn flere tiltak som NIM har anbefalt. I handlingsplanen mot rasisme og diskriminering annonserer regjeringen også at det skal settes i gang en gjennomgang av verktøy på likestillings- og diskrimineringsområdet for å se om de i tilstrekkelig grad sikrer et tilgjengelig lavterskeltilbud. Ytringsfrihetskommisjonen foreslo revisjon av straffeloven § 185 om hatefulle ytringer, som NIM hadde innspill til. Forslaget ligger til behandling i departementet.

⁴⁶ Handlingsplanen nevnes i årsmeldingen for 2024 fordi den kom tidlig i januar 2025.

Kapittel 3

Menneskerettigheter i Høyesterett, EMD og FN

Menneskerettighetene i Norge behandles av både nasjonale og internasjonale domstoler og overvåkningsmekanismer. Dette kapitlet gir en oversikt over statistikk fra Høyesterett, Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og FN-organer.

Menneskerettigheter i Høyesterett i 2024

I 2024 behandlet Høyesterett 79 saker i avdeling, og to i storkammer.⁴⁷ De 81 sakene fordelte seg på 44 sivile saker og 37 straffesaker.⁴⁸

NIM har sett på hvor stor andel av disse sakene som handlet om menneskerettigheter og hvilke typer spørsmål som ble behandlet.⁴⁹ Sakene er valgt ut basert på følgende kriterier:

- I mange saker vil menneskerettighetene ha betydning for rettsstilstanden som legges til grunn i saken og for utfallet, for eksempel gjennom at tidligere relevant praksis har bygget på menneskerettslige standarder, eller at lovregler, lovarbeider eller andre kilder gjør det. NIMs gjennomgang
- Saker fra Høyesterett der menneskerettighetene bare er kort referert, er også inkludert i enkelte tilfeller. Dette gjelder saker der forståelsen av menneskerettighetene på tross av kort omtale synes å ha hatt vesentlig betydning for rettsanvendelsen, og avgjørelsen innebærer en viss rettsavklaring eller rettsutvikling.

omfatter saker der Høyesterett har gått nærmere inn på, og i en viss grad, drøftet innholdet i menneskerettslige regler.

⁴⁷ Storkammerssakene var Karasjok-dommen (HR-2024-982-S) og HR-2024-551-S om rutinemessige kroppsvisitasjoner av tre innsatte i Bergen fengsel.

⁴⁸ Se mer i Høyesteretts årsmelding, *Norges Høyesterett, 2024*, s. 31. To av de sivile sakene var storkammerssakene nevnt over.

⁴⁹ NIM har gjort det samme i tidligere årsmeldinger. Alle årsmeldingene er tilgjengelige på nhri.no.

- Det samme gjelder saker der rettsreglene er tolket på en måte som bidrar til oppfyllelsen av menneskerettighetene, selv om en slik tolkning ikke nødvendigvis var påkrevd for å oppfylle menneskerettighetene. Tilsvarende gjelder der domstolen har anvendt sitt skjønn på en måte som har vesentlig betydning for oppfyllelsen av menneskerettslige forpliktelser.
- Våre utvelgelseskriterier har et element av skjønn i seg.⁵⁰ Kjennelser og beslutninger fra Høyesteretts ankeutvalg faller utenfor gjennomgangen, selv om også ankeutvalgets avgjørelser kan reise prinsipielle spørsmål om menneskerettigheter.⁵¹

En gjennomgang av høyesterettspraksis, basert på NIMs utvelgelseskriterier, kan bidra til å gi et mer utfyllende kunnskapsgrunnlag for diskusjoner om menneskerettighetene og deres betydning for norsk rett, særlig når tallene sees over tid. Denne kartleggingen har imidlertid noen begrensninger som det er viktig å være klar over. Det er få saker som ender i Høyesterett, og en gjennomgang av høyesterettsavgjørelser vil ikke gi et dekkende bilde av i hvilken grad menneskerettighetsspørsmål behandles i lavere domstoler.

NIMs gjennomgang viser at Høyesterett substansielt tok stilling til menneskerettighetsspørsmål i 22 dommer i 2024. Avgjørelsene fordelte seg på 8 sivile saker og 14 straffesaker.⁵² For begge sakstypene sett under ett utgjør disse cirka 27 prosent av det totale antall avgjørelser.

Som NIMs gjennomganger fra tidligere årsmeldinger har vist, er det sjelden at en privat part får medhold i Høyesterett i anførsler som bygger på menneskerettighetene.⁵³ I 2024 er trenden den samme, men den private part fikk medhold i større andel av de sivile sakene som er tatt med i beregningen enn i straffesakene.⁵⁴

For å fastlegge menneskerettighetenes rettslige innhold brukte Høyesterett i hovedsak tidligere høyesterettspraksis, rettspraksis fra EMD og Grunnloven som rettskilder. Disse kildene ble anvendt i majoriteten av avgjørelsene. Videre har Høyesterett også brukt FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP), Flyktningkonvensjonen og ILO-konvensjonen nr. 169. Disse kildene brukes på ulik måte fra sak til sak – noen ganger tillegges de til dels stor selvstendig vekt, andre ganger brukes de mer som støtteargumenter.

⁵⁰ Eksempler på straffesaker som ikke er inkludert etter vår klassifisering er: HR-2024-897-A, HR-2024-999-A, HR-2024-1016-A, HR-2024-1023-A, HR-2024-1201-A, HR-2024-1870-A, HR-2024-1900-A, HR-2024-2347-A, HR-2024-2268-A. Eksempler på sivile saker som ikke er med i vår klassifisering er HR-2024-1948-A, HR-2024-423-A, HR-2024-761-A, HR-2024-550-A, HR-2024-761-A, HR-2024-967-A, HR-2024-1686-A, HR-2024-2073-A, HR-2024-2308-A.

⁵¹ Eksempler på dette er HR-2024-935-U, HR-2024-2107-U, HR-2024-1214-U, HR-2024-144-U og HR-2024-2389-U.

⁵² En oversikt over disse sakene finner du i grafikken på neste side.

⁵³ Det avgjørende for kategoriseringen er ikke om parten vant saken eller ikke, men om de menneskerettslige anførslene førte fram.

⁵⁴ I enkelte av sakene har den private parten kun fått delvis medhold fordi minst én av anførslene har ført fram og minst én ikke har det. I tillegg er det flere saker hvor menneskerettighetene er trukket inn i vurderingen av sakens rettslige side.

Straffesaker

Av 37 straffesaker i 2024 tok Høyesterett stilling til menneskerettighetsspørsmål i 14 saker.

- MR-anførsel **førte ikke fram**
- MR-anførsel **førte fram**

HR-2024-775-A Grl. § 102 EMK art. 8 Privat- og familieliv	HR-2024-986-A EMK art. 8 og 10 Privat- og familieliv Ytringsfrihet	HR-2024-1107-A Grl. § 96 EMK art. 7 og 8 Privat- og familieliv Klarhetskravet	HR-2024-1109-A Grl. § 96 EMK art. 7 Klarhetskravet
HR-2024-1110-A Grl. § 96 EMK art. 7 Klarhetskravet	HR-2024-1186-A Grl. § 96 EMK art. 7 Legalitetsprinsippet	HR-2024-1687-A EMK art. P1-1 Eiendomsrett Legalitetsprinsippet	HR-2024-1737-A Grl. § 97 Tilbakevirkningsforbudet
HR-2024-1825-A Grl. § 97 EMK art. 11 Foreningsfrihet Legalitetsprinsippet	HR-2024-1935-A Grl. § 96 EMK art. 13 Effektivt rettsmiddel	HR-2024-1936-A Grl. § 97 EMK art. 7 Tilbakevirkningsforbudet	HR-2024-2161-A Grl. § 96 EMK art. 7 Klarhetskravet
HR-2024-2167-A Grl. § 101 EMK art. 5 og 11 Forsamlings- og demonstrasjonsfrihet	HR-2024-2185-A Grl. § 96 EMK art. 7 Legalitetsprinsippet		

MR = menneskerettigheter

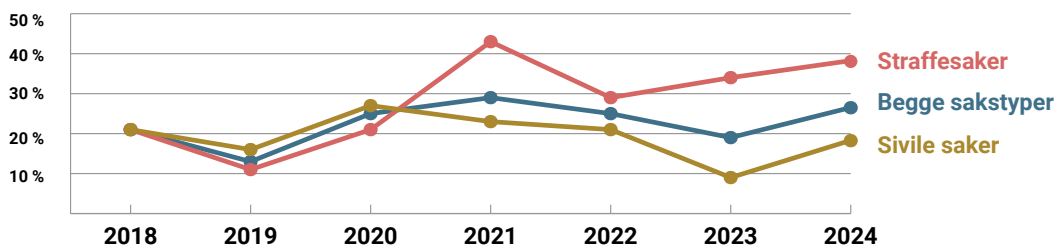
Sivile saker

Av **44** sivile saker i 2024 tok Høyesterett stilling til menneskerettighetsspørsmål i **8** saker.

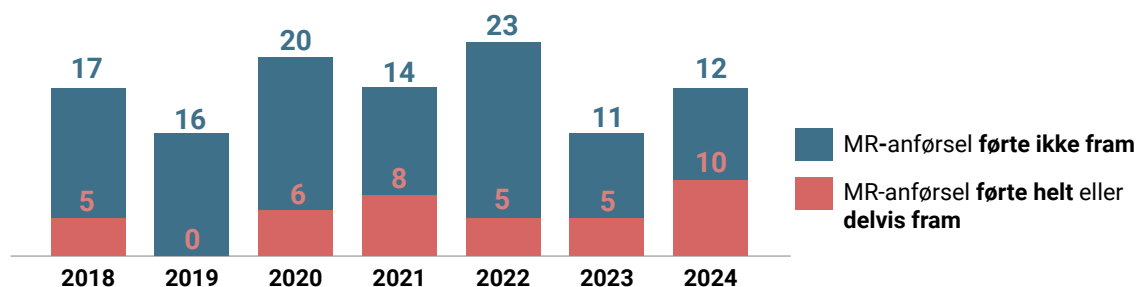

Utvikling andel MR-saker 2018–2024

I 2024 tok Høyesterett stilling til menneskerettighetsspørsmål i **38 %** av straffesakene og **18 %** av de sivile sakene.

Medhold i MR-anførsler 2018–2024

EMD og Norge – en historisk oversikt

I 2024 avsa EMD én dom mot Norge.⁵⁵ Totalt har EMD avsagt 74 dommer mot Norge, og staten har blitt dømt i 48 av disse.⁵⁶

Klager som avvises

EMD avviser de fleste klagenes domstolen mottar. I perioden 1959–2024 ble 96 prosent av klagenes som ble avgjort enten avvist eller strøket av listen. Når EMD avviser en sak, er det fordi vilkårene for å klage til domstolene ikke er oppfylt.⁵⁷

I 2024 mottok EMD 101 nye klager mot Norge. Siden domstolen ble opprettet i 1959 har den mottatt over 2500 klager mot Norge.⁵⁸ Totalt har EMD mottatt om lag én million klager mellom 1959 og 2024.

Majoriteten av klagenes mot Norge avvises også, slik tabellen viser.

År	Klager behandlet	Avvist/strøket
2017	132	129 (97,7 %)
2018	88	85 (96,6 %)
2019	104	99 (95,2 %)
2020	96	92 (95,8 %)
2021	102	92 (90,2 %)
2022	125	120 (96 %)
2023	105	96 (91,1 %)
2024	102	101 (99 %)
1959–2024	2455	2365 (96,2%)

⁵⁵ *Haugen v. Norge*. I saken ble Norge ble for å ha krenket retten til liv og retten til et effektivt rettsmiddel etter at en mann tok sitt eget liv i fengsel i 2020. Se mer i kap. 1.

⁵⁶ Det kan forekomme avvik i statistikken om EMD som er beskrevet i tidligere årsmeldinger. Dette er på grunn av endringer i tallmaterialet fra EMD. Se for øvrig NIMs oversikt over EMD-dommer mot Norge på nhri.no. I denne oversikten er det registrert 76 dommer. Det er fordi to saker er behandlet i både avdeling og storkammer.

⁵⁷ Jf. EMK art. 35. EMD henlegger også mange klager administrativt pga. mangler ved klagen, jf. EMDs interne reglement § 47. En sak kan bli strøket fra listen dersom klageren ikke har til hensikt å følge opp klagen, hvis saken er løst eller hvis domstolen ikke lenger kan forsvare videre behandling, jf. EMK art. 37.

⁵⁸ All statistikk i denne delen er basert på EMDs egne oversikter, tilgjengelig på www.echr.coe.int.

Flesteparten av klagen mot Norge som blir avvist, blir avgjort av én dommer.⁵⁹ At en sak blir avgjort av én dommer, indikerer at det er ganske opplagt at saken skal avvises.⁶⁰ Disse avgjørelsene blir ikke publisert.

Noen få saker, der avvisningsspørsmålet er mer tvilsomt, blir avgjort enten av en komité med tre dommere eller av et kammer med syv dommere. Disse sakene, som gjerne omtales som begrunnede (eller materielle) avvisningskjennelser, blir publisert. I 2024 avsa EMD 14 slike begrunnede avvisningskjennelser i klager mot Norge.⁶¹

I løpet av 2024 ble tre nye saker kommunisert til norske myndigheter.⁶² At en sak blir kommunisert betyr at EMD henvender seg til partene og ber om deres syn på saken eller deler av den. Formelt sett er saken fortsatt på stadiet der EMD tar stilling til om klagevilkårene er oppfylt eller ikke, noe som innebærer at den kan ende opp med å bli avvist.

Per 1. januar 2025 hadde EMD 52 klager mot Norge hvor det ennå ikke var avgjort om

saken skulle tas til realitetsbehandling eller avvises.

Klager som ender med dom

For klager som ikke blir avvist eller strøket fra listen, vil domstolen avsi dom i saken. En dom kan enten frifinne staten eller konkludere med at det har blitt begått en eller flere menneskerettighetskrenkelser.

EMD har avsagt om lag 36 000 dommer siden domstolen ble opprettet i 1959. Sakene mot Norge utgjør en minimal andel av dommene, noe som blant annet reflekterer folketallet.

Flesteparten av dommene mot Norge har handlet om retten til privat- og familieliv, som er beskyttet i Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8. De fleste av disse dommene har handlet om barnevernssaker. Derne har Norge fått flere saker mot seg som gjelder retten til en rettferdig rettergang, som er beskyttet i EMK artikkel 6. Dette er den sakstypen EMD oftest behandler og oftest finner menneskerettsbrudd i. Andre sakstyper der EMD

⁵⁹ Dette gjelder 126 av 129 klager i 2017, 77 av 85 klager i 2018, 97 av 99 klager i 2019, 89 av 92 klager i 2020, 86 av 92 klager i 2021, 117 av 120 klager i 2022, 75 av 96 klager i 2023. Tallene for 2024 ble ikke publisert i tide til å bli inkludert i denne årsmeldingen.

⁶⁰ Enedommerens kompetanse følger av EMK art. 27, hvor det bl.a. heter at «En enedommer kan beslutte å avvise eller stryke fra Domstolens sakliste en individklage innbrakt i henhold til art. 34 når slik beslutning kan treffes uten videre behandling».

⁶¹ Disse avvisningsbeslutningene er: *H.B. m.fl. v. Norge* (35858/21), *R.A. v. Norge* (1461/21), *M.N. v. Norge* (19626/21), *M.R. og K.G. v. Norge* (36825/21), *A.N. v. Norge* (36588/22), *S.G. og M.C. v. Norge* (38082/21), *I.O. og R.A. v. Norge* (29789/21), *A.D. m.fl. v. Norge* (56464/21), *T.L. v. Norge* (32874/22), *S.G. og S.O. v. Norge* (18004/21), *T.E. og J.E. v. Norge* (43483/22), *I.L. v. Norge* (28160/22), *M.T. v. Norge* (24148/22) og *A.M. v. Norge* (2287/22). I tillegg traff EMD i *T.J. v. Norge* (38014/22) en begrunnet beslutning om å stryke saken fra listen etter EMK art. 37.

⁶² *J.K. m.fl. v. Norge* (24657/21) og *I.H. m.fl. v. Norge* (19628/21) om spørsmål om brudd på retten til familieliv og *Thorenfeldt v. Norge* (35473/23) om retten til privatliv.

ofte finner menneskerettighetsbrudd er ulovlig frihetsberøvelse (EMK artikkel 5), krenkelse av eiendomsretten (EMKs tilleggsprotokoll 1, artikkel 1) og brudd på forbudet mot tortur, umenneskelig eller nedverdiggende behandling (EMK artikkel 3). Norge har blitt dømt for brudd på vernet mot vilkårlig frihetsberøvelse ved én anledning⁶³ og for å ha krenket eiendomsretten i én sak.⁶⁴ En annen sakstype der Norge har flere fellelser mot seg, er saker om ytrings- og pressefrihet, som beskyttes av EMK artikkel 10.

EMD har avsagt 74 dommer mot Norge. Den første av disse ble avsagt i 1990. I 48 av dommene (65 prosent) har EMD konkludert med at Norge har krenket en eller flere menneskerettigheter.

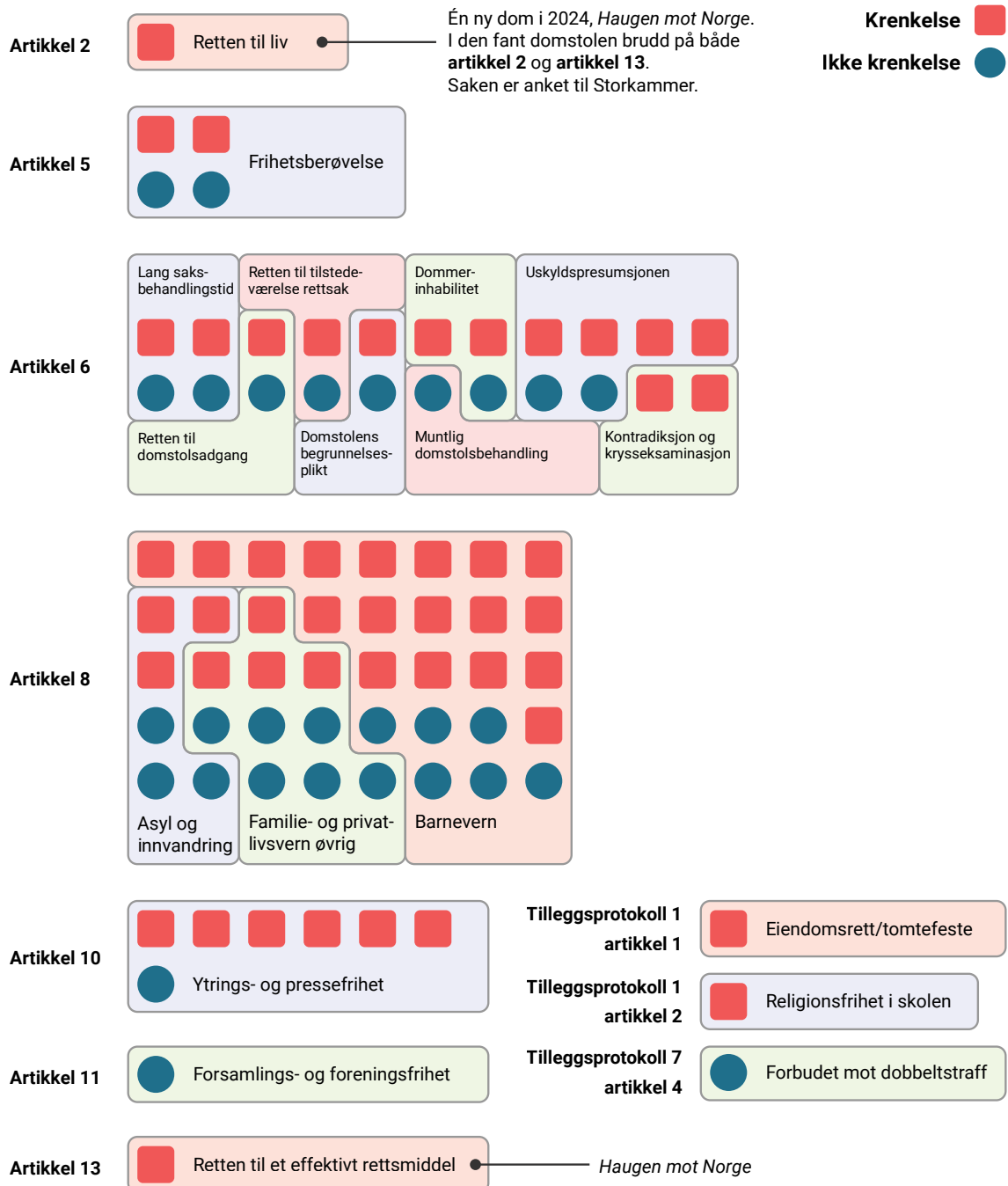
I 2024 ble Norge dømt for brudd på menneskerettighetene i *Haugen mot Norge*. Som nevnt i kapittel 1, var sakens bakgrunn en psykisk syk mann som tok sitt eget liv mens han satt i varetekt i Oslo fengsel. Norge ble ikke ansett for å ha gjort nok for å sikre mannens rett til liv etter EMK artikkel 2. Norge ble i samme avgjørelse også dømt for brudd på EMK artikkel 13 om retten til et effektivt rettsmiddel. Staten har klaget saken inn for EMDs storkammer. Dommen er dermed ikke rettskraftig.

⁶³ *E. v. Norge* (11701/85).

⁶⁴ *Lindheim m.fl. v. Norge* (13221/08 og 2139/10).

Oversikt over EMK-spørsmål i norske saker

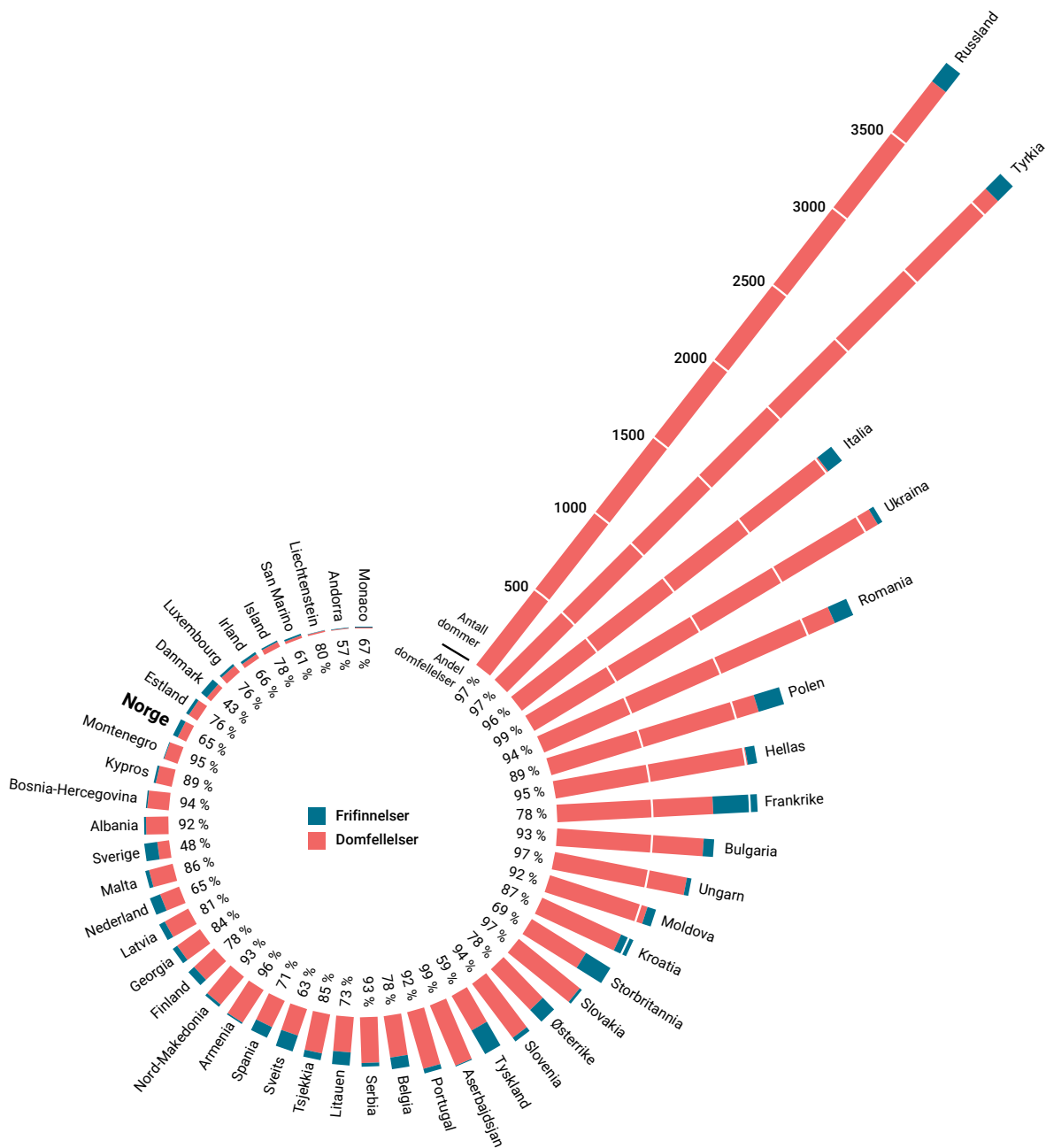
I noen av sakene har EMD behandlet brudd på flere EMK-bestemmelser, og i noen har de behandlet flere saker under ett. Derfor avviker antallet saker i denne oversikten fra det totale antallet dommer mot Norge.

Oversikt over EMD-dommer

Antall dommer i EMD per medlemsland i perioden 1959 til og med 2024.

I oversikten er kun domfellelser og frifinnelser tatt med.

FNs overvåkningsorganer og Norge – en historisk oversikt

FNs overvåkningsorganer gir jevnlig anbefalinger til Norge. I 2024 mottok Norge anbefalinger fra FN-komiteen som overvåker FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning.

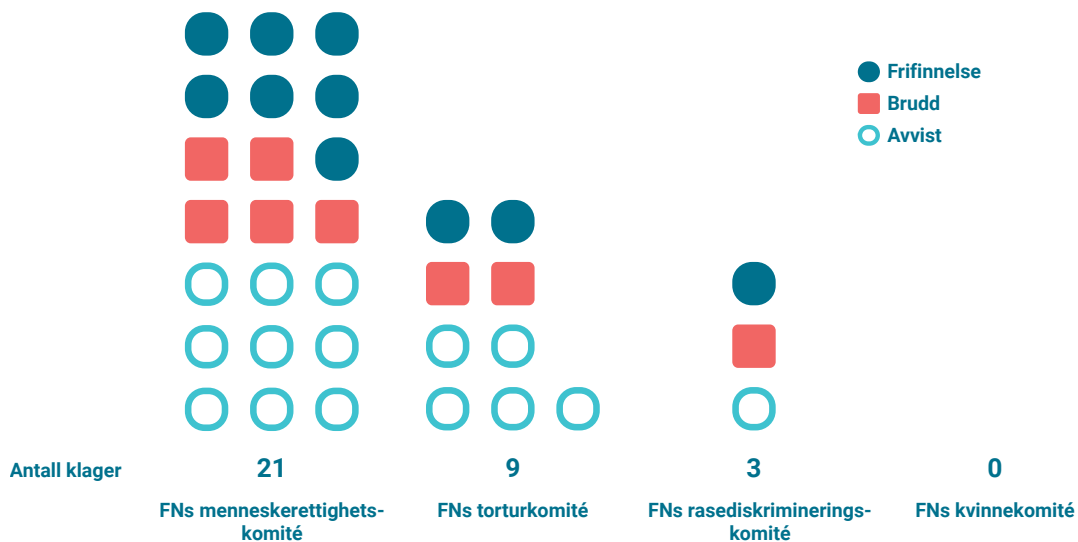
FN har ni kjernekonvensjoner om menneskerettigheter. Norge er tilsluttet åtte av disse. Alle konvensjonene har hvert sitt overvåkningsorgan, også kalt FN-komité. FN-komiteene gir jevnlig anbefalinger til medlemslandene, og kan i utgangspunktet behandle individklager. I 2024 mottok Norge anbefalinger fra én FN-komité og en annen FN-komité behandlet en klagesak mot Norge.

FN-komiteenes tre hovedoppgaver

FN-komiteene har tre hovedoppgaver. For det første skal de med jevne mellomrom gi anbefalinger til statene gjennom såkalte konkluderende merknader, på bakgrunn av statenes rapporter om gjennomføringen av menneskerettighetene nasjonalt. For det andre publiserer komiteene på eget initiativ generelle kommentarer. Dette er tolkningsuttalelser eller anbefalinger knyttet til spesifikke artikler i konvensjonene eller til spesifikke tema. For det tredje behandler komiteene individklager om brudd på menneskerettighetene. Komiteene kan kun behandle slike klager hvis statene har akseptert en slik klageordning.

FNs NI KJERNEKONVENSJONER OM MENNESKERETTIGHETER

- FNs rasediskrimineringskonvensjon
- FNs konvensjon om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter
- FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter
- FNs kvinnediskrimineringskonvensjon
- FNs torturkonvensjon
- FNs barnekonvensjon
- FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne
- FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning
- FNs konvensjon om migrantarbeidere (Norge er ikke part)

Diagrammet viser totalt antall individklager mot Norge.

Individklager mot Norge

Norge har akseptert klageordningene under fire av konvensjonene: FNs menneskerettighetskomité, FNs torturkomité, FNs rasediskrimineringskomité og FNs kvinnekomité.⁶⁵

I 2024 fikk Norge kritikk fra FNs menneskerettighetskomité i en sak om reindrift og urfolksrettigheter, Jovsset Ánte Sara-saken. Se mer om denne saken i kapittel 1.

Samlet sett har komiteene vurdert 33 individklager mot Norge. Av disse har 15 saker blitt avvist, mens 18 har blitt realitetsbehandlet.⁶⁶ I åtte av de 18 realitetsbehandlede klagen har det blitt konkludert med menneskerettighetsbrudd. Norge har blitt «frifunnet» i ti saker. De tidligere sakene er nærmere omtalt i NIMs årsmeldinger fra tidligere år.

⁶⁵ I 2017 vedtok Stortinget at Norge ikke skulle slutte seg til klageordningene til FNs barnekomité, FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs komité for rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, jf. Stortingets vedtak 454, 31. jan. 2017. I forbindelse med ratifikasjonen av FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning uttalte regjeringen at spørsmålet om tiltredelse vil vurderes på et senere tidspunkt, se *Prop. 42 LS (2018–2019)*, pkt. 9.

⁶⁶ Oversikten er basert på praksisdataen tilgjengelig på FNs høykommissær for menneskerettigheters nettside.

Anbefalinger fra FN-komiteene til Norge

Norge mottok sine første anbefalinger om ivaretagelsen av menneskerettighetene i 1972, fra FNs rasediskrimineringskomité. Siden den gang har Norge mottatt anbefalinger i forbindelse med statens rapporteringer fra ulike FN-komiteer.

Rapporteringssystemet fungerer slik at statene med jevne mellomrom leverer rapporter til komiteene om gjennomføringen av konvensjonsforpliktelsene nasjonalt. Det rapporteres ofte på bakgrunn av spesifikke spørsmål fra komiteene. Andre aktører, som frivillige organisasjoner, får mulighet til å komme med tilleggsinformasjon (såkalte skyggerapporter) både til komiteens spørsmål og etter at staten har levert sin rapport. Nasjonale menneskerettighetsinstitusjoner med A-status, som NIM, har nå en fast rolle i forbindelse med slike rapporteringer og avgir en egen rapport hvor statens rapport kommenteres. Deretter er det en muntlig høring av staten i komiteen, før komiteen til slutt gir sine anbefalinger i form av konkluderende merknader til staten. Slike merknader inneholder ofte mulige tiltak for å sikre ivaretagelse av menneskerettighetene. Stadig flere komiteer krever også en rapport om utvalgte anbefalinger etter ett eller to år for å vurdere statens oppfølging.

I 2024 mottok Norge anbefalinger fra FN-komiteen som overvåker FNs konvensjon om beskyttelse mot tvungen forsvinning.⁶⁷

Selv om anbefalinger og generelle kommentarer fra FN-komiteene ikke er rettslig bindende, kan de likevel ha en viss rettskildemessig vekt. Høyesterett har slått fast at vekten av generelle kommentarer avhenger av hvor godt de er forankret i konvensjonsteksten, og om de gir uttrykk for tolkning av konvensjonens rettslige innhold eller om de er ment som anbefalinger om optimal praksis på konvensjonens område.⁶⁸

FN-komiteenes syn på et spørsmål kan også gi en pekepinn på hvordan de vil forholde seg dersom de mottar en individklage om spørsmålet. Komiteene har en pådriverfunksjon, og anbefalingene gir ofte uttrykk for komiteenes syn på hvordan statene ideelt sett bør innrette sin praksis for å best realisere menneskerettighetene.

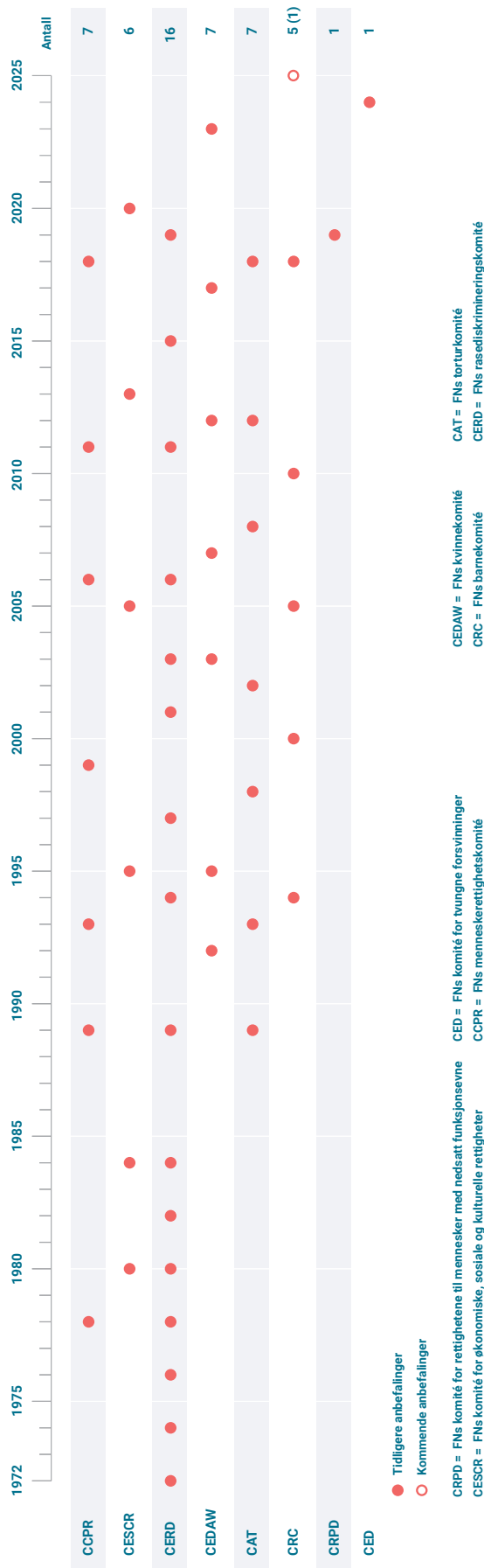
Anbefalinger fra FNs menneskerettighetsråd

I 2024 mottok Norge også anbefalinger fra FNs menneskerettighetsråd i forbindelse med Universal Periodic Review (UPR), som alle medlemslandene i FN må gjennom omtrent hvert femte år. I motsetning til overvåkningsorganene hvor statene vurderes av uavhengige eksperter, er UPR en mellomstatlig mekanisme hvor stater vurderer hverandres ivaretagelse av menneskerettighetene. Ordningen er ikke rettslig bindende, og Norge skal våren 2025 ta stilling til hvilke anbefalinger som skal aksepteres og ikke.

⁶⁷ CED/C/NOR/CO/1 (8. okt. 2024).

⁶⁸ HR-2018-2096-A avsn. 14 med videre henvisninger til bl.a. HR-2015-1524-P avsn. 151 flg. Uttalelsene knytter seg direkte til generelle kommentarer fra barnekomiteen. Høyesterett har gjentatt disse utgangspunktene, i en sak om CRPD, uten at retten gikk nærmere inn på vekten av uttalelsene fra CRPD-komiteen i den saken, se HR-2016-2591-A avsn. 57–58.

Oversikt over anbefalinger/rapporteringer

Årstallene i tidslinjen baserer seg primært på tidspunktet for komiteens anbefalinger, slik dette fremgår av FNs høykommissær for menneskerettigheters nettside www.ohchr.org. Der er det også en oversikt over alle rapporteringer med tilhørende dokumentasjon.

På NIMs nettsider finner du en oversikt over alle anbefalinger til Norge siden 2017: nhri.no/en/recommendations

Kapittel 4

Høringsuttalelser, innspill og rapporter

I 2024 avga NIM over 80 høringsuttalelser, innspill og brev til regjeringen, Stortinget og andre instanser. NIM sendte også flere innspill til internasjonale overvåkningsorganer og lanserte åtte nye rapporter.

Høringsuttalelser, skriftlige innspill og brev

Høringsinstituttet er et viktig verktøy for å sikre demokrati og rettssikkerhet i regelverksprosesser, og NIMs oppgave er å bidra til at regelverket er i tråd med menneskerettighetene. Regjeringen sender lovforslag ut på høring slik at interesseorganisasjoner, fagmiljøer og andre kan få uttale seg og gi innspill.

Å vurdere menneskerettslige aspekter ved lovforslag er en høyt prioritert del av NIMs mandat, og NIMs innspill blir i mange tilfeller tatt hensyn til i senere steg av lovgivningsprosessen.

Her gis en oversikt over høringsuttalelsene og innspillene fra NIM, i tillegg til brev som ble sendt til blant annet kommuner, statsråder og departementer.⁶⁹ Disse er inndelt i temaer og omtales kronologisk under hver temaoverskrift. Temaene er angitt alfabetisk. Noen av høringsuttalelsene og innspillene passer under flere overskrifter.

⁶⁹ Kap. 4 er ikke uttømmende, og NIM tar forbehold om at enkelte brev, innspill og høringsuttalelser kan være utelatt.

ASYL OG INNVANDRING

- Høringsuttalelse til Stortingets kommunal- og forvaltningskomité om representantforslag om tiltakspakke for enslige mindreårige asylsøkere. *Avgitt 4. januar.*
  - Brev til Barne- og familiedepartementet og Justis- og beredskapsdepartementet om periodiske vurderinger av behandlingen og plasseringen av enslige mindreårige asylsøkere på mottak. *Sendt 29. august.*
  - Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om forslag til endringer i utlendingsloven – familiegjenforening med barn som har fått beskyttelse i Norge. *Avgitt 17. september.*
-

BARN OG FAMILIE

- Høringsuttalelse til Barne- og familiedepartementet om *NOU 2023: 24 Med barnet hele vegen – Barnevernsinstitusjoner som har barnas tillit.* *Avgitt 22. januar.*
- Høringsuttalelse til Barne- og familiedepartementet om ekspertgrupperapport om barn i fattige familier. *Avgitt 26. januar.*
- Høringsuttalelse om forslag til endringer i barnetrygdloven. *Avgitt 6. februar.*
- Skriftlig innspill til Venstres stortingsgruppe om menneskerettslig vern av barn som vokser opp i fattigdom. *Sendt 16. april.*
- Brev til Barne- og familiedepartementet og Bufdir med innspill til retningslinjer om periodiske vurderinger ved bruk av sperret adresse. *Sendt 1. juli.*
- Høringsuttalelse til Barne- og familiedepartementet om forslag til endringer i barnevernsloven. *Avgitt 8. august.*
- Brev til barneombud Mina Gerhardsen med invitasjon til møte mellom NIM og Barneombudet. *Sendt 21. august.*

- Brev til Barne- og familiedepartementet, Justis- og beredskapsdepartementet, Namsmannen og Politidirektoratet om bruk av makt mot barn under tvangsfullbyrdelse. *Sendt 12. september.*
- Høringsuttalelse til Kunnskapsdepartementet om forslag til regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever. *Avgitt 8. oktober.*
- Høringsuttalelse til Barne- og familiedepartementet om barns forbrukervern i digitale medier. *Avgitt 20. desember.*

DISKRIMINERING

- Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om *NOU 2023: 20 Tegnspråk for livet – Forslag til en helhetlig politikk for norsk tegnspråk.* *Avgitt 15. januar.*
- Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om *NOU 2023: 13 På høy tid – Realisering av funksjonshindredes rettigheter.* *Avgitt 26. januar.*
- Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i norsk lov. *Avgitt 21. mai.*
- Brev til Stortingets justiskomité, arbeids- og sosialkomité og familie- og kulturkomité om inkorporering av FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i norsk lov. *Sendt 16. august.*
- Høringsuttalelse til Kultur- og likestillingsdepartementet om *NOU 2024: 8 Likestillingens neste steg.* *Avgitt 19. september.*

FENGSEL OG ARREST

- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om endring i straffegjennomføringsforskriften, påtaleinstruksen, politiregisterforskriften og forskrift om konfliktrådsbehandling. *Avgitt 16. februar.*
  - Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om endringer i konfliktrådsloven og straffeloven mv. *Avgitt 15. april.*
  - Brev til Justis- og beredskapsdepartementet med innspill til ny stortingsmelding om straffegjennomføring. *Sendt 16. april.*
  - Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om forslag til endring i straffegjennomføringsloven og ny forskrift om tilsynsråd for kriminalomsorgen. *Avgitt 10. mai.*
-

HELSE OG OMSORG

- Høringsuttalelse til Helse- og omsorgsdepartementet om *NOU 2023: 29 Abort i Norge – Ny lov og bedre tjenester*. *Avgitt 22. mars.*
  - Brev til helse- og omsorgsminister Jan Christian Vestre om dialogmøte med det sivile samfunn om FNs anbefalinger knyttet til tvang i psykisk helsevern. *Sendt 26. juni.*
  - Høringsuttalelse til Stortingets helse- og omsorgskomiteé om *Meld. St. 5 (2024–2025) Trygghet, felleskap og verdighet*. *Avgitt 17. desember.*
-

INTERNASJONAL OVERVÅKNING

- FNs menneskerettighetsråd: Rapport til rådet i forkant av Norges 4. periodiske rapportering (UPR) i 2024. *Avgitt 10. april.*
- FNs komité for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter (ØSK-komiteen): Skriftlig innspill til komiteens arbeid med å utforme en generell kommentar om ØSK-konvensjonens forpliktelser på rusfeltet. *Avgitt 18. april.*

- Brev til Justis- og beredskapsdepartementet med NIMs innspill til Norges svar på List of Issues fra FNs komité for tvungne forsvinninger (CED).
Sendt 25. juni.
  - FNs barnekomité: Skriftlig innspill til komiteens arbeid med å utforme en generell kommentar om barns klagerett. *Avgitt 19. august.*
  - FNs barnekomité: Supplerende rapport til komiteen i forbindelse med Norges syvende rapporteringsrunde og komiteens høring av Norge i mai 2025.
Avgitt 11. november.
-

KLIMA OG MILJØ

- Høringsuttalelse til Nærings- og fiskeridepartementet om *NOU 2023: 23 Helhetlig forvaltning av akvakultur for bærekraftig verdiskaping*.
Avgitt 2. januar.
- Høringsuttalelse til Klima- og miljødepartementet om *NOU 2023: 25 Omstilling til lavutslipp*. *Avgitt 25. januar.*
- Høringsuttalelse til Klima- og miljødepartementet om *NOU 2023: 18 Genteknologi i en bærekraftig fremtid*. *Avgitt 20. februar.*
- Brev til Justis- og beredskapsdepartementet og Klima- og miljødepartementet om sakskostnader og reell tilgang til domstolene i miljøsaker. *Sendt 5. mars.*
- Høringsuttalelse til Energidepartementet om justering av saksbehandlingsprosessen knyttet til forbrenningsutslipp. *Avgitt 7. juni.*
- Brev til Klima- og miljødepartementet med oversendelse av utredning om Norges rettslige rammeverk på klimaområdet i lys av EMK artikkel 8.
Sendt 20. september.
- Høringsuttalelse til Stortingets energi- og miljøkomité om *Meld. St. 35 (2023–2024) Bærekraftig bruk og bevaring av natur – Norsk handlingsplan for naturmangfold (naturmeldinga)*. *Avgitt 7. november.*

- Skriftlig innspill til Barne- og familiedepartementet til arbeidet med evaluering av åpenhetsloven, i lys av blant annet EUs aktsomhetsdirektiv. *Avgitt 7. november.*
  - Høringsuttalelse til Klima- og miljødepartementet om Norges rapportering om gjennomføringen av Århuskonvensjonen. *Avgitt 22. november.*
  - Høringsuttalelse til Klima- og miljødepartementet om forslag om endring av klimaloven – regjeringens forslag til Norges nye klimamål for 2035. *Avgitt 26. november.*
  - Brev til Energidepartementet om oppfølging av høring om justering av saksbehandlingsprosessen knyttet til forbrenningsutslipp. *Sendt 4. desember.*
-

KOMMUNERS MENNESKERETTIGHETSANSVAR

- Brev til Bergen kommune med innspill i forbindelse med behandlingen av forslag til ny lokal forskrift om politivedtekt for Bergen kommune. *Sendt 1. mars.*
- Brev til landets statsforvaltere med oversendelse av kurs og verktøy for å styrke kommunenes arbeid med menneskerettigheter. *Sendt 6. mars.*
- Brev til syv av landets største kommuner med forespørsel om møter med politisk ledelse. *Sendt 6. mars.*
- Brev til landets kommunedirektører med oversendelse av kurs og verktøy for å styrke kommunens arbeid med menneskerettigheter. *Sendt 7. mars.*
- Brev til partiene på Stortinget med oversendelse av menneskerettslige verktøy og tilbud om faglige bidrag om menneskerettigheter. *Sendt 7. mars.*

RETTSSYSTEMET

- Høringsuttalelse til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité om forslag om begrensnings- og derogasjonsadgang i Grunnloven. *Avgitt 1. februar.*
- Skriftlig innspill til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité om forslag om et helhetlig grunnlovsværn for domstolene. *Sendt 7. februar.*
- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om forslag til endringer i straffeprosessloven om gjenåpning av sivile krav etter opphevelse av straffedommer. *Avgitt 20. februar.*
- Høringsuttalelse til Stortingets justiskomité om endringer i straffeloven mv. *Avgitt 21. februar.*
- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om *NOU 2024: 5 Skjermet identitet for ansatte i politiet og kriminalomsorgen.* *Avgitt 23. august.*
- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om professor Kjetil Mujezinović Larsens utredning om norsk lovregulering av adgangen til å kreve erstatning for menneskerettighetskrenkelser. *Avgitt 16. september.*
- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om *NOU 2024: 12 Håndheving av mindre narkotikaovertrедelser.* *Avgitt 4. oktober.*

URFOLK OG NASJONALE MINORITETER

- Høringsuttalelse til Kunnskapsdepartementet om endring i forskrift om utdanningsstøtte og forskrift om endring i forskrift om godkjenning for utdanningsstøtte i Norge. *Avgitt 5. februar.*
- Brev til Energidepartementet med forespørsel om møte i forbindelse med utgivelsen av NIMs rapport om samiske rettigheter, klimaendringer og naturinngrep. *Sendt 12. februar.*
- Brev til Kultur- og likestillingsdepartementet med innspill til regjeringens handlingsplan mot hets og diskriminering av samer. *Sendt 12. mars.*

- Høringsuttalelse til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité om Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. *Avgitt 18. mars.*
- Brev til Sametinget med svar på forespørsel om råd om videreutvikling av samisk statistikk. *Sendt 12. april.*
- Høringsuttalelse til Kommunal- og distriktsdepartementet om forslag til nye statlige planretningslinjer for arealbruk og mobilitet. *Avgitt 12. juni.*
- Høringsuttalelse til Nærings- og fiskeridepartementet om forslag til endringer i språkkrav ved innsending av dokumenter til Enhetsregisteret og Foretaksregisteret. *Avgitt 22. november.*
- Brev til Energidepartementet om evaluering av Fosen-saken. *Sendt 6. desember.*

VOLD OG OVERGREP

- Høringsuttalelse til Stortingets justiskomité om ny opptrappingsplan mot vold og overgrep mot barn og vold i nære relasjoner. *Avgitt 26. januar.*
- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om *NOU 2024: 4 Voldtekt – et uløst samfunnsproblem*. *Avgitt 14. juni.*
- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om forslag til lov om statens kommisjon for partnerdrap. *Avgitt 15. august.*
- Høringsuttalelse til Barne- og familiedepartementet om forslag til endringer i krisesenterloven. *Avgitt 18. september.*
- Skriftlig innspill til Justis- og beredskapsdepartementet om å utarbeide en strategi mot menneskehandel. *Sendt 30. oktober.*
- Høringsuttalelse til Arbeids- og inkluderingsdepartementet om *NOU: 13 Lov og Frihet – Negativ sosial kontroll, æresmotivert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, psykisk vold og ufrivillig utenlandsopphold – juridiske problemstillinger og forslag til regelverksendringer*. *Avgitt 1. november.*
- Innspill til Justis- og beredskapsdepartementet om utforming av et overvåkings- og rapporteringsorgan for Istanbulkonvensjonen og Menneskehandelskonvensjonen. *Sendt 4. desember.*

YTRINGSFRIHET OG PRIVATLIV/PERSONVERN

- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om endringer i straffeprosessloven om bruken av skjult kameraovervåking. *Avgitt 24. september.*
- Høringsuttalelse til Stortingets presidentskap om rapporten fra utvalget som har gjennomgått Stortingets innsynsregler. *Avgitt 30. november.*

DIVERSE

- Høringsuttalelse til Justis- og beredskapsdepartementet om endringer i sivilbeskyttelsesloven – sivil arbeidskraftberedskap. *Avgitt 15. april.*
- Brev til Direktoratet for forvaltning og økonomistyring om synliggjøring av krav til menneskerettslige vurderinger i utredningsinstruksen og veileder til utredningsinstruksen. *Sendt 18. april.*
- Brev til Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité med oppsummering av NIMs kommentarer i muntlig høring om rapport fra utvalget til å utrede prosedyren for grunnlovsendringer. *Sendt 5. juni.*
- Høringsuttalelse til Arbeids- og inkluderingsdepartementet om *NOU 2024: 3 Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet.* *Avgitt 7. juni.*
- Høringsuttalelse til Utenriksdepartementet om *NOU 2024: 7 Norge og EØS: Utvikling og erfaring.* *Avgitt 27. august.*
- Høringsuttalelse til Klima- og miljødepartementet om *NOU 2024: 10 Ny motorferdselslov.* *Avgitt 13. september.*
- Høringsuttalelse til Utenriksdepartementet om arbeid med stortingsmelding om demokrati, menneskerettigheter, sikkerhet og rettstat i Europa. *Avgitt 28. november.*

Muntlige innlegg

Hvert år holder NIM muntlige innlegg i ulike høringer i både inn- og utland. Her er et utvalg fra 2024:

- Innlegg under høring om forslag til endringer i straffeloven, straffeprosessloven og politiloven i Stortingets justiskomité
- Innlegg under høring om Grunnlovsforslag om endring i §§ 86 til 88 og 90 til 91 i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
- Innlegg under høring om rapport fra utvalget til å utrede prosedyren for grunnlovsendringer i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité
- Innlegg under høring om Norges nye handlingsplan for naturmangfold i Stortingets energi- og miljøkomité
- Innlegg under høring om redegjørelse om myndighetenes håndtering av koronapandemien i Stortingets kontroll- og konstitusjonskomité

Rapporter, undersøkelser og utredninger

I 2024 utga NIM åtte rapporter og undersøkelser og én utredning. De har ført til mange medieoppslag og bidratt til at myndighetene har fått ny kunnskap om hvordan de bedre kan ivareta sitt menneskerettslige ansvar innenfor flere områder. Rapporten «Du har ikke noe her å gjøre» var den mest leste blant rapportene NIM utga i 2024.

- **Canary in the Coal Mine – Sámi Rights and Climate Change in Norway**
Klimakrisen reiser komplekse spørsmål der jussen, politikken og vitenskapen møtes. Klimaendringene truer et spekter av menneskerettigheter, som retten til privat- og familieliv, hjem, helse og kultur. Rapporten utforsker hvordan klimaendringer påvirker samisk kultur. I rapporten fremmer NIM seks anbefalinger til både regjeringen og næringslivet for å beskytte den samiske befolkningen fra klimarelaterte trusler.

■ **«Du har ikke noe her å gjøre» – En undersøkelse om rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering**

Rapporten baserer seg på dybdeintervjuer med 17 personer med rusavhengighet, som forteller om hvordan de har opplevd møtet med offentlige tjenester. I tillegg har NIM intervjuet helsepersonell, politiansatte og brukerorganisasjoner som har utfyllt bildet.

Undersøkelsen viser at flere av informantene føler seg diskriminert og stigmatisert av helsevesenet, politiet og andre offentlige tjenester. Informantene forteller om støtende kommentarer, dårlig behandling og avvising fordi de er rusavhengige. I rapporten anbefaler NIM at rusavhengiges diskrimineringsvern tydeliggjøres i lovverket, og at det settes i verk tiltak for å motvirke underliggende fordommer som kan føre til diskriminering.

■ **Videre etter vold? – Retten til vern og støtte i reetableringsfasen for voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn**

Rapporten handler om hjelpetilbudet til voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn. Den setter søkelys på krisesentrenes tilbud til disse kvinnene og oppfølgingen de får i reetableringsfasen. I rapporten gjennomgås følgende fem utfordringer:

- mangelfull samordning mellom tjenesteytere i reetableringsfasen
- utilstrekkelig informasjonstilgang og barrierer mot å søke hjelp
- mangel på kunnskap og kompetanse hos kommunene og hjelpetjenestene
- vanskeligheter med å skaffe bolig
- frykt for å miste oppholdstillatelsen

■ **Undersøkelse om holdninger til skeive i Norge**

Undersøkelsen kartlegger holdninger til og omfanget av hets og hatprat mot skeive. Den viser blant annet at 40 prosent har observert hets eller hatprat mot skeive i løpet av det siste året. Mer enn én av fem er ganske eller helt enige i påstanden om at kampen for LHBT+-personers rettigheter har gått for langt. De som oppgir å ikke ha noen skeive i sin nære omgangskrets eller ikke kjenner noen skeive, har i større grad negative holdninger til og oppfatninger om skeive.

- **Befolkningens tanker om eldres rettigheter – En spørreundersøkelse om norsk eldreomsorg**

Undersøkelsen kartlegger hvordan befolkningen ser på ivaretagelsen av eldres rettigheter i norsk eldreomsorg. Den viser blant annet at nesten halvparten av befolkningen er ganske eller helt uenig i at de tror at eldreomsorgen vil være i stand til å ivareta dem på en god måte om de får behov for hjelp når de blir gamle. I tillegg kommer det fram at mer enn én av fire kjenner til at noen i sin omgangskrets har vært utsatt for uverdigg behandling i eldreomsorgen.

- **Befolkningens holdninger til rusavhengige – En spørreundersøkelse om rusavhengighet**

Undersøkelsen kartlegger befolkningens holdninger til rusavhengige. Et av hovedfunnene er at én av fire har observert hets eller hatprat mot rusavhengige i løpet av det siste året, og mer enn seks av ti mener rusavhengige fortjener å få bedre helsehjelp fra myndighetene enn de får i dag.

- **Sosiale medier, ytringsfrihet og nasjonal sikkerhet**

I denne rapporten har Teknologirådet og NIM vurdert hvordan sosiale medier kan påvirke sikkerhet og ytringsfrihet i Norge. Rapporten tar utgangspunkt i det mulige TikTok-forbudet i USA og ser på hvordan europeiske og norske utfordringer skiller seg fra saken i USA.

TikTok-saken illustrerer hvordan sosiale medier kan true både nasjonal sikkerhet og ytringsfriheten i demokratiske samfunn, men sikkerhetstiltak kan også true ytringsfriheten. Rapporten viser at Europa og Norge ikke har ubegrensede verktøy for å regulere sosiale medier. Forbud mot plattformer vil begrense ytringsfriheten, og mange reguleringer vil også gjøre det.

- **Exploring Human Rights Awareness, Attitudes and Perception in Scandinavia**

Hva mener nordmenn, svensker og dansker om menneskerettigheter? Det har NIM undersøkt sammen med den svenske og den danske menneskerettighetsinstitusjonen. I rapporten presenteres funnene fra en omfattende spørreundersøkelse med 7500 skandinaviske respondenter.

■ **Utredning om Norges rettslige rammeverk på klimaområdet i lys av EMK artikkel 8**

9. april 2024 slo Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) for første gang fast, i *KlimaSeniorinnen m.fl. mot Sveits*, at stater har en plikt til å beskytte sine innbyggere mot skadelige klimaendringer under Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 8. EMD dømte Sveits for å ikke ha et regelverk og rammeverk som kunne oppnå det.

NIM skrev en utredning om konsekvensene av dommen for Norge, som konkluderte med at Norge neppe ivaretar de kravene EMD satte opp. Det var særlig fordi

- Norge mangler et klart karbonbudsjett
- Norge har ikke utarbeidet tilstrekkelige mellomliggende klimamål i klimaloven
- Norge har lavere utslippskutt (9,1 prosent) enn de Sveits ble kritisert for (19 prosent)
- Norge baserer sine planer på samarbeid med EU, men har ikke avklart dette samarbeidet fremover, som skaper usikkerhet om hvorvidt det nåværende rammeverket kan nå klimamålene

NIM ga også flere anbefalinger for å styrke den norske klimaloven.

Kapittel 5

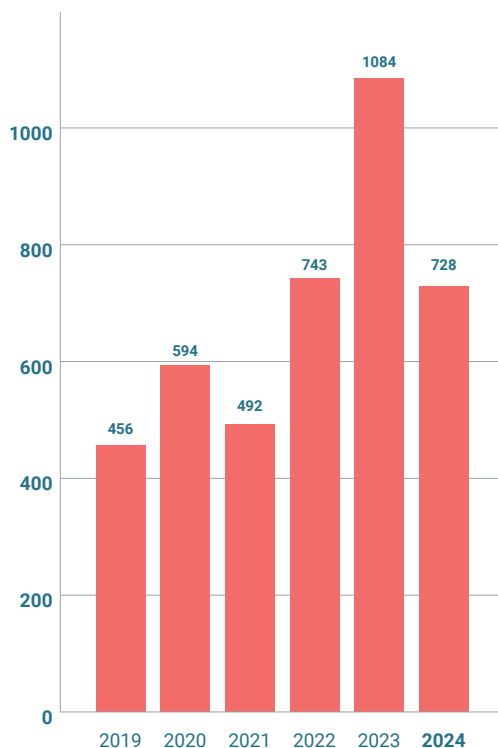
NIMs formidlingsarbeid

NIM har som oppgave å informere om menneskerettighetene og fremme opplæring, utdanning og forskning på menneskerettighetene. I 2024 har NIM vært synlig på flere arenaer. Blant annet førte NIMs egne undersøkelser og rapporter til mange medieoppslag, og kampanjen «Stillhet sårer» bidro til synlighet i sosiale medier.

Medieomtale

I 2024 har NIM bidratt til å sette menneskerettslige problemstillinger på dagsorden i både lokale og nasjonale medier. Og i løpet av året ble NIM omtalt i 728 medieoppslag.

Blant NIMs egne utgivelser var det undersøkelser om eldres menneskerettigheter, holdninger til skeive og rusavhengiges opplevelser av diskriminering og stigmatisering som ga mest omtale i løpet av året. I tillegg gjestet NIMs ansatte både TV- og radioprogrammer, skrev kronikker og uttalte seg om blant annet barns rettigheter, rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne, samiske rettigheter, offentlig ansattes yringsfrihet, holdninger til menneskerettigheter i Skandinavia og klima og menneskerettigheter.

Diagrammet viser antall medieoppslag om NIM i perioden 2019–2024.

I løpet av året skrev også NIM en rekke kronikker og fagartikler, både alene og sammen med andre aktører. Her er et utvalg:

- Dagens Næringsliv: «Utredes miljøkonsekvenser av lovforslag i tråd med Grunnloven?», 2. januar.
- Rett24: «Domstolenes uavhengighet må sikres i Grunnloven», 12. februar.
- Energi og Klima: «Klimakrisen er en dobbelt urfolksrettighetskrise», 19. februar.
- Dagens Næringsliv: «Kvinnedag og partnerdrap: Norge må følge opp FN-krav», 7. mars.
- Juristen: «Menneskerettigheter i blindsonen», 22. mars.
- Dagsavisen: «Barn må få lov å klage», 14. april.
- VG: «Arven etter Mathilde Hellum», 5. mai.
- Dagens Næringsliv: «Voldtekt: Vi må diskutere mer enn straffeloven», 10. juni.
- Khrono: «Akademisk boikott – rettslige og etiske grenser», 27. juni.
- Dagbladet: «Bekymringen er overdreven», 29. juni.
- Tidsskrift for Den norske legeforening: «Leger kan ytre seg mer. Og bør gjøre det», 21. august.
- Dagens Næringsliv: «Kriminalitetsproblemet krever smarte løsninger. Ikke tøffe, enkle løsninger», 28. august.
- Dagens Næringsliv: «Norges klimalov bør styrkes etter en historisk klimadom», 26. september.
- Fagbladet: «Omdømmeskadelige kontorer?», 4. oktober.
- Dagsavisen: «Eldreølgen vil ramme oss alle», 11. oktober.
- Dagens Næringsliv: «Innsigelsene mot klimadommen er ikke nye – og de er blitt hørt», 17. oktober.
- Dagens Næringsliv: «EMD og norsk barnevern: Flere frifinnelser enn domfellelser», 25. oktober.
- Dagsavisen: «Et varslet menneskerettighetsbrudd», 26. oktober.
- Klassekampen: «Historisk klimahøring i FN-domstolen», 2. desember.
- Altinget: «Skandinavisk selvransakelse: Er vi så gode på menneskerettigheter som vi tror?», 10. desember.

NIMs kanaler

NIM benytter også egne kanaler til formidling. I 2024 designet NIMs kommunikasjonsenhet ny logo og utviklet ny visuell profil, slik at NIM fremstår som en tydeligere avsender på tvers av NIMs kanaler.

Besøkstall på NIMs nettsider

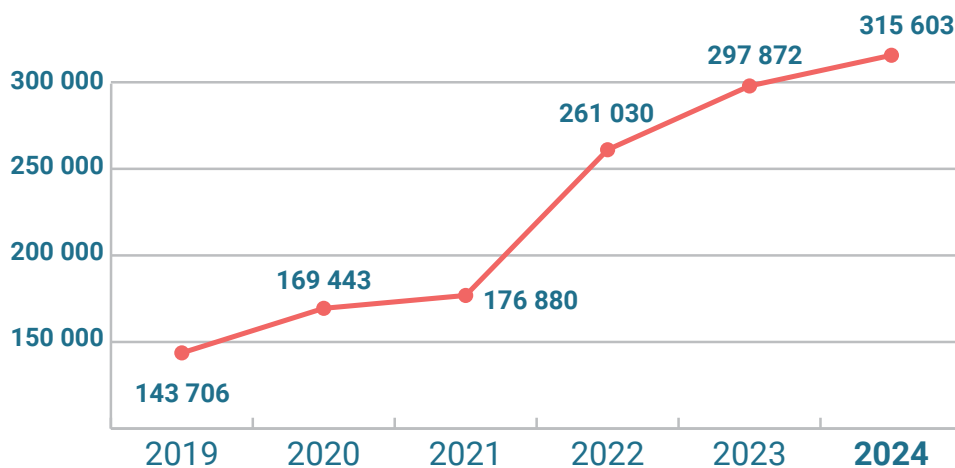
I 2024 hadde NIMs nettsted, nhri.no, ny rekord i antall sidevisninger i løpet av et år, med over 300 000 visninger. Nettsidene gjennomgikk også en visuell oppgradering i forbindelse med ny visuell profil. I tillegg ble det laget nye temasider for en del av NIMs temaområder som rusbrukere, eldre og klima og miljø. I 2024 skrev NIMs ansatte over 75 artikler til nettsidene. Dette inkluderer også innhold på engelsk og nordsamisk.

De mest besøkte artiklene fra 2024 var:

- «Ny rapport: Rusavhengige opplever stigma og diskriminering i møte med det offentlige»
- «NIM har utredet Norges rettslige rammeverk på klimaområdet i lys av EMK artikkel 8»
- «Norge dømt i EMD etter selvmord i fengsel»
- «Historisk dom fra menneskerettsdomstolen i Strasbourg: Manglende kutt av klimagassutslipp fra myndighetene kan krenke menneskerettighetene»
- «Enslige mindreårige asylsøkere i Norge»

Sosiale medier

NIM er en aktiv bruker av sosiale medier, og i 2024 ble det publisert over 400 innlegg. 120 av innleggene ble publisert på LinkedIn – en kanal som NIM begynte å ta i bruk i 2024. Fra før er NIM til stede på Facebook og Instagram. Holdningskampanjen «Stillhet sårer» var innholdet som engasjerte følgerne mest i løpet av året.

Antall sidevisninger på www.nhri.no i perioden 2019–2024

HOLDNINGSKAMPANJEN «STILLHET SÅRER»

- Sammen med Amnesty International Norge og Catalysts lanserte NIM i 2023 holdningskampanjen «Stillhet sårer».
- Formålet med kampanjen er å motivere flere til å gjøre noe når de er vitne til hets.
- Kampanjen består blant annet av videoer, undervisningsopplegg og workshops.
- I 2024 ble det lansert nye kampanjevideoer med støtte fra Sparebankstiftelsen DNB, som NIM var ansvarlig for.
- De nye filmene omhandler hets mot skeive, funksjonshemmede og jenter som gamer, og tar for seg historiene til Harlem Alexander, Veronica Langø og Amir Hashani.
- Ved årsskiftet hadde kampanjen over 600 000 visninger i sosiale medier.
- Se filmene og les mer på stillhetsårer.no.

Følg NIMs arbeid her:

NIM – Norges institusjon for menneskerettigheter

NIM_Norge

NIM – Norges institusjon for menneskerettigheter

Meld deg på NIMs nyhetsbrev på nhri.no/nyhetsbrev

Arrangementer

Møte- og foredragsvirksomhet utgjør en stor og viktig del av NIMs formidlingsarbeid. I 2024 deltok NIM på over 200 arrangementer og møter i regi av eksterne eller NIM.

Egne arrangementer

Hvert år arrangerer NIM en rekke egne seminarer, debatter og samtaler om ulike menneskerettslige temaer, i både inn- og utland. I 2024 arrangerte NIM, eller var medarrangør for, følgende ti arrangementer:

- Lansering av rapporten «Canary in the Coal Mine». 1. februar.
- Lansering av rapporten «Du har ikke noe her å gjøre». 16. februar.
- Lansering av NIMs årsmelding for 2023: «Menneskerettighetssituasjonen i Norge: Hva bør Stortinget ta tak i?». 22. mars.
- Frokostseminar: «Reaksjoner på siste klimanytt fra Strasbourg», i regi av NIM og faggruppen for klimarett ved UiO. 12. april.
- Samtale om menneskerettigheter under «Generasjon – en aldringsfestival». 31. mai.
- Lansering av rapporten «Videre etter vold?». 24. juni.
- Paneldebatt: «Hurtigspor for eldre?», i regi av NIM og Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg. 17. oktober.
- Lansering av rapporten «Sosiale medier, ytringsfrihet og nasjonal sikkerhet», i regi av NIM og Teknologirådet. 27. november.

- Digital lansering av rapporten «Exploring Human Rights Awareness, Attitudes and Perception in Scandinavia», i regi av NIM, Institutet för mänskliga rättigheter og Institut for Menneskerettigheder. *9. desember.*
- Frokostseminar: «Hva betyr EMDs klimadommer for Norges klimamål og klimalov?». *17. desember.*

Andre arrangementer og møter

I tillegg til å arrangere egne arrangementer, holder NIMs ansatte foredrag og innlegg og er deltaker på arrangementer, møter, kollokvier, seminarer og debatter i regi av andre, både nasjonalt og internasjonalt. NIM tar også selv initiativ til mange møter i løpet av et år. Her er et utvalg av arrangementene og møtene NIMs ansatte deltok på i 2024:

- Innlegg under Borgarting lagmannsretts nyttårsseminar. *2. januar.*
- Møte med sametingspresident Silje Karine Muotka om diverse urfolks-spørsmål. *19. januar.*
- Innlegg på Kontrollutvalgskonferansen 2024. *1. februar.*
- Møte med kultur- og likestillingsminister Lubna Jaffery om oppfølging av Ytringsfrihetskommisjonens rapport. *19. februar.*
- Intromøte med ny klima- og miljøminister Andreas Bjelland Eriksen om klima og menneskerettigheter. *20. februar.*
- Møte med Politidirektoratet om hvordan politiet jobber med partnervold. *20. februar.*
- Paneldeltaker i debatt om statsløse, i regi av NOAS. *5. mars.*
- Innleder under lanseringsseminar for Voldtektsutvalgets utredning. *8. mars.*
- Møte med energiminister Terje Aasland og daværende næringsminister Jan Christian Vestre om diverse urfolks-spørsmål i forbindelse med EMRIP-besøk i Norge. *13. mars.*
- Møte med Stortingets justiskomiteé og kontroll- og konstitusjonskomiteé om NIMs årsmelding. *16. april.*
- Møte med statssekretær Elisabeth Sæther i Energidepartementet om rapporten «Canary in the Coal Mine». *22. april.*
- Innlegg under konferanse om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, i regi av IMDi. *26. april.*
- Innlegg om klima og menneskerettigheter under møte i regi av Skift. *30. april.*
- Deltaker i flere panelsamtaler under «Grunnlovsseminaret 2024: 10 år etter grunnlovsreformen i 2014». *13. mai.*
- Paneldeltaker i samtale om kunstig intelligens og ytringsfrihet under WEXFO-konferansen. *27. mai.*
- Møte med byrådsleder Christine Meyer om Bergens rettighetsarbeid. *31. mai.*
- Møte med Politidirektoratet, Helse-direktoratet og Bufdir om retningslinjer for Statens barnehus og menneskerettslige forpliktelser. *18. juni.*
- Arendalsuka: Innlegg under arrangementet «Forby blasfemi og krenkelse av religiøse følelser?», i regi av Human-Etisk forbund. *14. august.*

- Arendalsuka: Paneldeltaker under arrangementet «På kanten av loven: Menneskerettighetsutfordringer ved Trandum utlendingsinternat», i regi av Advokatforeningen. *14. august.*
- Arendalsuka: Innleder under arrangementet «Eks-partilederdebat: De sak-søkte – Hva skjer når jussen griper inn der politikken svikter?», i regi av Sopra Steria. *14. august.*
- Innlegg om urfolksvern mot naturinngrep på Nordisk Juristmøte. *22. august.*
- Deltaker under markering av Genève-konvensjonenes 75-årsdag i Kyiv, i regi av Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) og Røde Kors i Ukraina. *12. september.*
- Møte med Barne- og familiedepartementet om blant annet barn på sperret adresse. *19. september.*
- Deltaker i møte med ENNHRI's arbeidsgruppe for kunstig intelligens. *23.–24. september.*
- Møte med klima- og miljøminister Tore O. Sandvik om NIMs utredning om Norges rettslige rammeverk på klimaområdet i lys av EMK artikkel 8. *18. oktober.*
- Innspillsmøte med ekspertgruppen som skal utrede tiltak for barn og unge som begår gjentatt eller alvorlig kriminalitet. *4. november.*
- Møte i Forum for barnekonvensjonen om innspill til FNs barnekomité i forbindelse med Norges syvende rapporteringsrunde. *22. november.*
- Innlegg om rusavhengiges stigma-erfaringer på Rus- og psykisk helsekonferansen 2024. *26. november.*
- Stand under Arbeidslivsdagene ved flere av de juridiske fakultetene.
- Flere styremøter i ENNHRI.
- Flere møter med de danske og svenske menneskerettighetsinstitusjonene om samarbeidsprosjekt.

Kapittel 6

Om NIM

I 2024 fikk NIM nytt rådgivende utvalg, og prosessen med å ansette ny direktør for et nytt åremål startet opp. I dette kapitlet kan du lese om NIMs mandat og ansatte.

NIMs mandat

FN anbefaler alle stater å ha en nasjonal institusjon for menneskerettigheter som fremmer og beskytter menneskerettighetene nasjonalt. Stortinget etablerte i 2015 NIM for å ivareta denne rollen i Norge. NIM har A-status som nasjonal menneskerettighetsinstitusjon.

NIM er et uavhengig offentlig organ, som er organisatorisk tilknyttet Stortinget. NIMs hovedoppgave er å fremme og beskytte menneskerettighetene i Norge, jf. NIM-loven § 1. Dette gjøres særlig ved å

- overvåke menneskerettighetenes stilling i Norge
- gi råd til Stortinget, regjeringen, forvaltningen og Sametinget
- informere om menneskerettighetene
- være en brobygger mellom myndighetene og sivilsamfunnet

Disse oppgavene ivaretas blant annet gjennom å avgi høringsuttalelser til lovforslag og offentlige utredninger og skriftlige innspill til Stortinget, departementer, Sametinget og andre aktører. NIM skriver også innlegg til domstolene i saker som berører prinsipielle menneskerettighets-spørsmål, og kronikker, artikler og rapporter. Institusjonen gjør i tillegg egne undersøkelser og har dialog med sivilsamfunn, ombudene, fagmiljøer og andre aktører om menneskerettslige temaer. NIM utarbeider også rapporter og innspill til internasjonale overvåkningsorganer og overvåker og følger med på menneskerettighetssituasjonen i Norge.

NIM har hovedkontor i Oslo og et mindre kontor i Kautokeino. NIM ledes av et styre og en direktør.

Styret

NIMs styre består av fem medlemmer:

- Trine Skei Grande, styreleder
- Nils Asbjørn Engstad, nestleder
- Aili Keskitalo, styremedlem
- Ingvild Bruce, styremedlem
- Geir Ulfstein, styremedlem

Styret har det overordnede ansvaret for NIMs faglige virksomhet, økonomi og drift. Stortinget velger styret, inkludert leder og nestleder. NIMs nåværende styre er valgt for tidsrommet 1. juli 2023–30. juni 2027. Det ble avholdt seks styremøter i 2024, fire ordinære og to ekstraordinære. Protokoller fra styremøtene og mer informasjon om styret er tilgjengelig på NIMs nettsider.

Ansatte

NIMs daglige virksomhet ledes av en direktør. I mars 2019 ble Adele Matheson Mestad direktør for NIM, for en periode på seks år. Hennes åremål utløper 31. mars 2025. I 2024 satte styret i gang arbeidet med å rekruttere ny direktør for NIM.

NIMs ansatte per 1. januar 2025

NIMs ledelse:

- **Adele Matheson Mestad**, direktør
- **Gro Nystuen**, assisterende direktør
- **Vidar Strømme**, fagdirektør
- **Birgitte Bøgh-Olsen**, kontorsjef

Analyseenheten:

- **Johan Strömngren**, regionkontorleder (Kautokeino)
- **Thomas Berge**, seniorrådgiver
- **Stine Langlete**, seniorrådgiver
- **Mathilde Palm Strand Wilhelmsen**, seniorrådgiver
- **Hannah Cecilie Brænden**, rådgiver
- **Vilde Tennfjord**, rådgiver
- **Anders Broderstad**, rådgiver (Kautokeino)
- **Pernille Borud**, rådgiver
- **Vetle Seierstad**, rådgiver
- **Ingrid Skjoldvær**, rådgiver (Kautokeino)
- **Sarita Disha Prabhakar**, førstekonsulent
- **Anine Kierulf**, spesialrådgiver (20 %)
- **Cecilie Hellestveit**, spesialrådgiver (20 %)
- **Petter Wille**, spesialrådgiver på timesbasis
- **Erik Møse**, spesialrådgiver på timesbasis

Overvåkningsenheten:

- **Kristin Høgdahl**, seniorrådgiver
- **Eivind Digranes**, rådgiver
- **Even Sebastian Skallerud**, rådgiver (Kautokeino)

Kommunikasjonsenheten:

- **Magnus Eide**, seniorrådgiver
- **Nora Vinsand**, seniorrådgiver

Administrasjonsenheten:

- **Johan Mikkel Bongo**, rådgiver (Kautokeino)
- **Trude Undheim**, seniorkonsulent (60 %)

Ansatte i permisjon:

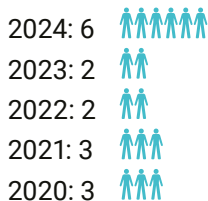
- **Kirsten Kolstad Kvalø**, seniorrådgiver
- **Anders Bals**, seniorrådgiver (Kautokeino)
- **Peter Dawson**, seniorrådgiver
- **Ilia Utmelidze**, seniorrådgiver
- **Mina Haugen**, rådgiver (Kautokeino)

Nøkkeltall

Antall ansatte:

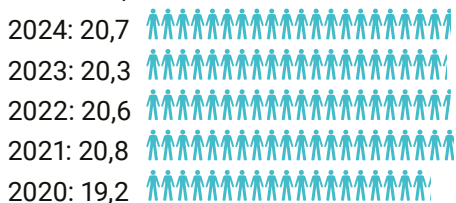
Antall ansatte i 100 % permisjon:

Antall praktikanter:

Antall utførte årsverk:

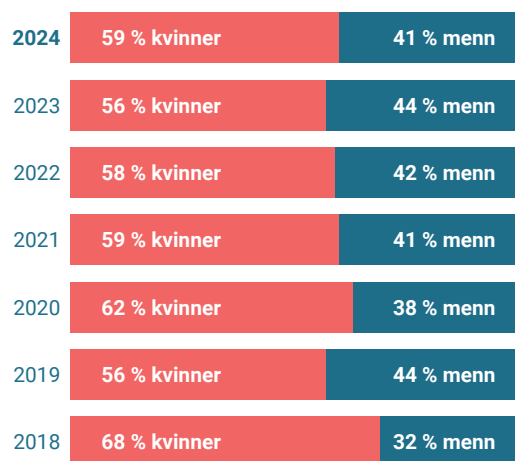

Nøkkeltallene for antall ansatte og antall ansatte i permisjon er innhentet ved årsskiftet. Antall praktikanter og antall utførte årsverk er summen for hele året.

Rapportering etter likestillings- og diskrimineringsloven § 26

Kjønnslikestilling 2024

NIM ønsker en god kjønnsbalanse i staben og har søkelys på dette i rekrutteringsarbeidet. Kjønnsbalansen blant de ansatte var 41 prosent menn og 59 prosent kvinner.

Oversikt over kjønnsfordelingen blant de ansatte i NIM i perioden 2018–2024.

Ledergruppen består av 75 prosent kvinner.

NIM har også fokus på likestilling i lønnsutviklingen. I 2024, som årene før, var det kvinnene som hadde den høyeste gjennomsnittslønnen i NIM. Dette skyldes i hovedsak at det er flere kvinnelige enn mannlige ledere i NIM, som drar opp snittlønnen.

Gjennomsnittlig årslønn i 2024: 817 601 kr
Gjennomsnittlig årslønn kvinner: 846 918 kr
Gjennomsnittlig årslønn menn: 774 958 kr

Seniorrådgivere

(44 % kvinner, 56% menn i utvalget):

Gjennomsnittlig årslønn menn: 803 150 kr
Gjennomsnittlig årslønn kvinner: 804 721 kr

Rådgivere

(50 % kvinner, 50 % menn i utvalget):

Gjennomsnittlig årslønn menn: 659 257 kr
Gjennomsnittlig årslønn kvinner: 683 644 kr

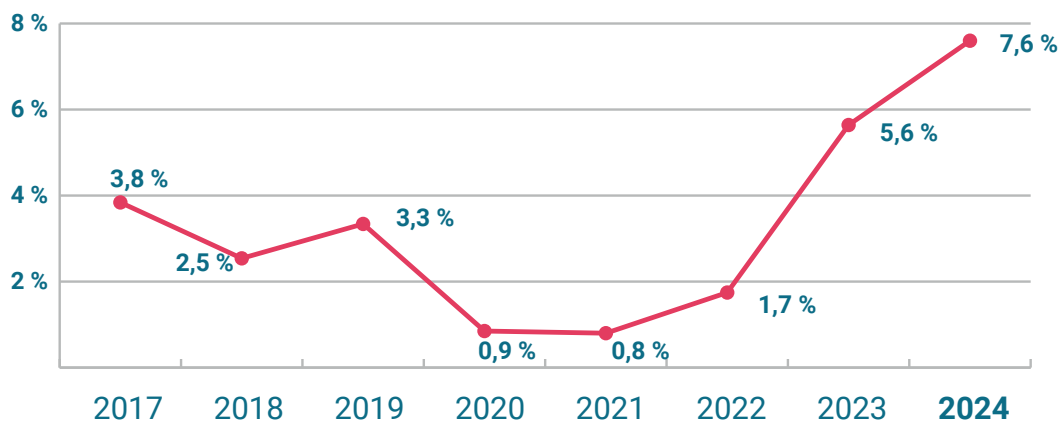
Øvrig arbeid knyttet til likestilling og diskriminering

NIM har en HR-strategi som blant annet inneholder mål og tiltak for kompetanseutvikling for alle ansatte. Det er også et uttalt mål i denne strategien at NIM skal bidra i statens inkluderingsdugnad.

Sykefravær

Sykefraværet i 2024 var på 7,6 prosent. Dette er en økning sammenliknet med året før, og vi ligger litt høyere enn landsgjennomsnittet (6,7 prosent). Det legeomeldte sykefraværet var 5,9 prosent.

Langtidssykemeldinger vil gi store utslag i en såpass liten arbeidsplass som NIM.

Oversikt over sykefraværet i NIM i perioden 2017–2024.

Rådgivende utvalg

Styret har oppnevnt et rådgivende utvalg som skal bidra med informasjon, råd og innspill til NIMs arbeid. Sommeren 2024 ble det oppnevnt et nytt rådgivende utvalg. Utvalget er bredt sammensatt og består av 15 medlemmer med relevant kompetanse. I 2024 ble det avholdt fire møter. Les mer om rådgivende utvalg og sammensetningen på NIMs nettsider.

Henvendelser fra enkeltpersoner

NIM skal ikke behandle enkeltsaker om krenkelser av menneskerettigheter. Dette ivaretas av andre aktører, som de ulike ombudsordningene, nemnder og domstolene. NIM kan imidlertid veilede om nasjonale og internasjonale klageordninger. I 2024 mottok NIM om lag 150 henvendelser fra enkeltpersoner. NIM svarer på alle enkelt-henvendelser og går gjennom henvendelsene to ganger i året for å kartlegge om disse henvendelsene viser utfordringer som NIM bør ta tak i på systemnivå.

Ressursbruk

NIMs bevilgning i 2024 var på 28 500 000 kr, som er en million mer enn i 2023. NIM fikk i tillegg 753 000 kr over revidert nasjonalbudsjett, og det ble opprettet to nye inntektskapitler i forbindelse med nysalderingen med en inntekt på til sammen 815 000 kr. Samtidig ble NIMs utgiftskapittel post 01 driftsutgifter økt med summen av de to inntektspostene. Dette er knyttet til midler NIM har fått tildelt fra Norges forskningsråd og fra DNB Sparebankstiftelsen. Den samlede tildelingen for NIM ble da på 30 068 000 kr.

NIM er samlokalisert med Sivilombudet og skal i henhold til Innst. 240 S (2013–2014) være administrativt tilknyttet Sivilombudet. I 2024 har NIM betalt Sivilombudet 2 340 192 kr til dekning av utgifter til husleie og kjøp av administrative tjenester. Disse utgiftene er regnskapsført hos Sivilombudet, men belastet NIMs bevilgning. I statsregnskapet fremkommer disse som utgiftsføringer i Sivilombudets regnskap. Lønnsrelaterte utgifter i 2024 beløp seg til 21 228 114 kr. Utgifter til drift, inkludert Sivilombudets belastninger, utgjorde 6 876 303 kr. NIM har utgifter til investeringer på 76 637 kr i 2024. Det er mottatt 2 320 101 kr i syke- og foreldrepenge-refusjoner fra Nav. NIMs regnskap for 2024 endte på et teknisk mindreforbruk på 1 885 560 kr. Mindreforbruket er i all hovedsak knyttet til forsinket lønnsoppgjør for 2024 og redusert utgift til Statens pensjonskasse.

Årsregnskapet med noter og styrets beretning følger som vedlegg til årsmeldingen.

Vedlegg

Årsregnskap 2024

Styrets beretning

1. Innledning

Med dette legges det fram årsregnskap for Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) for 2024. Det legges fram et årsregnskap i tråd med økonomiregelverkets bestemmelse pkt. 3.4, og ikke en fullstendig årsrapport, jf. økonomiregelverkets bestemmelse pkt. 2.3.3, jf. lov om Norges institusjon for menneskerettigheter § 6. Fyllestgjørende informasjon om virksomheten rapporteres til Stortinget i NIMs årsmelding for 2024. Virksomheten fører regnskap iht. kontantprinsippet.

2. Formål

Stortinget vedtok 19. juni 2014 ifm. behandlingen av Innst. 240 S (2013–2014), jf. Dokument 8:32 S (2013–2014) å opprette Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter fra 1. juni 2015, organisatorisk underlagt Stortinget. Navnet på institusjonen ble endret til Norges institusjon for menneskerettigheter fra 1. januar 2023. NIMs oppgaver følger av Lov om Norges institusjon for menneskerettigheter av 22. mai 2015, endret 20. desember 2022.

NIMs mandat er å fremme og beskytte menneskerettighetene i tråd med Grunnloven, menneskerettsloven og den øvrige lovgivning, internasjonale traktater og folkeretten for øvrig. NIM skal blant annet overvåke og rapportere om menneskerettighetenes stilling i Norge, herunder gi råd til Stortinget, Sametinget, regjeringen og andre offentlige og private organer om gjennomføringen av menneskerettighetene i Norge.

3. Bekreftelse

Årsregnskapet er avlagt i henhold til bestemmelser om økonomistyring i staten pkt. 3.4.1 og Finansdepartementets rundskriv R-115 om utarbeidelse og avleggelse av statlige virksomheters årsregnskap. Regnskapet gir et dekkende bilde av NIMs disponible bevilgninger, regnskapsførte utgifter, inntekter, eiendeler og gjeld.

4. Vesentlige forhold

I 2024 har NIM disponert samlede tildelinger på kr 30 068 000. Dette omfatter ordinær tildeling, en ekstra tildeling over revidert nasjonalbudsjett, samt opprettelse av to nye inntektsposter med en inntekt på til sammen 815 000 kroner. Samtidig ble NIMs utgiftskapittel post 01 driftsutgifter økt med summen av de to inntektspostene.

NIM har regnskapsført utgifter på kr 25 842 248 og avgitt belastningsfullmakter på til sammen kr 2 340 192, jf. bevilgningsregnskapet og note B. Samlet sum kr 28 182 440. Dette ga NIM et mindreforbruk mot samlet tildeling 2024 på kr 1 885 560, jf. note B.

Mindreforbruket kommer for det meste av reduserte lønnskostnader. I tillegg ble lønnsoppgjøret ikke ferdig i løpet av 2024, og ble derfor forskjøvet til 2025. Vi fikk dermed mindreforbruk på både lønns- og pensjonskostnader. Mindreforbruket er derfor i sin helhet søkt overført til 2025.

NIM hadde ved årets slutt en leverandørgjeld på kr 1 481 464 (kostnader påløpt i 2024 med forfall i 2025), se note 6. Inkludert i dette tallet er faktura for siste termin i 2024 fra Statens pensjonskasse, med kr 998 378.

Institusjonens ledelse består av et styre og en direktør. Styret har det overordnede ansvaret for institusjonens faglige virksomhet, økonomi og drift, og er oppnevnt av Stortinget jf. § 6. Styret avholdt seks møter i løpet av 2024. NIMs direktør leder en ledergruppe med assisterende direktør, kontorsjef og fagdirektør. NIM har to kontorer. Ett kontor ligger i Oslo, samlokalisert med Sivilombudet, jf. Innst. 240 S (2013–2014), hvor det fremgår at NIM skal være administrativt tilknyttet Sivilombudet. NIM har også et kontor i Kautokeino med fem faste ansatte.

NIM hadde i 2024 21 faste og 5 midlertidige stillinger. I tillegg har NIM to timelønte jurister tilknyttet organisasjonen på pensjonistvilkår. Antall årsverk er økt med 1 fra året før, til 21,3 årsverk i 2024, jf. note 2. Inkludert i det totale årsverk-tallet er også 10 timelønte praktikanter på kortere eller lengre kontrakter i 2024, med til sammen 0,85 årsverk.

Utbetalinger til lønn og sosiale utgifter som er regnskapsført i kapittel 45 beløp seg til kr 21 228 114, jf. note 2, mot kr 21 697 898 i 2023. Dette er en nedgang på 2,2 prosent, den generelle lønnsveksten er på rundt 2,7 prosent. Lønnsandel av driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet for kapittel 45 er om lag 75 prosent, som er en endring fra 79 prosent i 2023.

Av de totale lønnskostnadene utgjør kr 204 831 styrehonorarer. De totale lønnskostnadene inkluderer også refusjoner for arbeidskraft fra Nav ifm. sykefravær og foreldrepermisjoner, med kr 2 320 151.

NIMs øvrige driftskostnader utgjorde totalt kr 6 954 326 i 2024. Av dette er kr 4 614 134 regnskapsført i kapittel 45 til annen drift, jf. note 3. Dette er kostnader til leie og drift av lokaler i Kautokeino, kostnader til kjøp av eksterne tjenester, reisekostnader og kontorkostnader, samt innkjøp av utstyr og inventar.

I tillegg har det påløpt utgifter hos Sivilombudet på kr 2 340 192, hovedsakelig knyttet til leie av lokaler i Oslo. Dette beløpet er regnskapsført hos Sivilombudet, men belastet NIMs bevilgning. Disse utgiftene omfatter i tillegg til leie og drift av lokaler også utgifter til lønns- og regnskaps-tjenester og andre kontorkostnader, samt enkelte andre driftsutgifter, jf. note 3.

Utbetalinger som NIM har regnskapsført i kapittel 45 til investeringer utgjør kr 76 637, jf. note 5.

Mellomværende med statskassen utgjorde per 31. desember 2024 kr -1 791 478. Oppstillingen av artskontorrapporteringen viser hvilke eiendeler og gjeld mellomværendet består av.

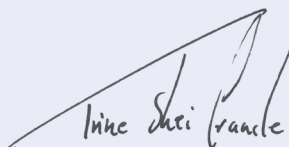
Foruten rapportert mellomværende hadde NIM en påløpt leverandørgjeld på kr 1 481 464 som ikke er betalt i 2024 og derfor ikke fremkommer som utgift i årsregnskapet, jf. opplysninger om bokført avregning med statskassen i note 6.

NIM har ikke kapitalposter i statens kapitalregnskap, eller finansielle anleggsmidler i form av investeringer i aksjer og selskapsandeler.

Tilleggsopplysninger

Riksrevisjonen er ekstern revisor for NIM. Årsregnskapet for 2024 er ikke ferdig revidert. Revisjonsberetningen antas å foreligge innen utløpet av annet kvartal 2025.

Oslo, 26. februar 2025

Trine Skei Grande
styreleder

Adele Matheson Mestad
direktør

Oppstilling av bevilgningsrapportering 31.12.2024

Utgiftskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Note	Samlet tildeling*	Regnskap 2024	Merutgift (-) og mindreutgift
0045		01			30 068 000	28 182 440	1 885 560
1633	Nettoordning statlig MVA	1			0	820 778	
<i>Sum utgiftsført</i>					30 068 000	29 003 218	

Inntektskapittel	Kapittelnavn	Post	Posttekst	Samlet tildeling*	Regnskap 2024	Merinntekt og mindreinntekt(-)
5309	Tilfeldige inntekter	29		0	49 673	
5700	Folketrygdens inntekter	72		0	2 283 424	
<i>Sum inntektsført</i>					0	2 333 097

Netto rapportert til bevilgningsregnskapet **24 229 063**

Kapitalkontoer

60094101	Norges Bank KK /innbetalinger				3 396 670	
60094102	Norges Bank KK/utbetalinger				-27 581 858	
700080	Endring i mellomværende med statskassen				355 257	
<i>Sum rapportert</i>					399 132	

Beholdninger rapportert til kapitalregnskapet (31.12)

		2024	2023	Endring
700080	Mellomværende med statskassen	-1 791 478	-2 146 735	355 257

* Samlet tildeling skal ikke reduseres med eventuelle avgitte belastningsfullmakter (gjelder både for utgiftskapitler og inntektskapitler).
Se note B *Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år* for nærmere forklaring.

Note A Forklaring av samlet tildeling utgifter

Kapittel og post	Overført fra i fjor	Årets tildelinger	Samlet tildeling
0045 01	0	30 068 000	30 068 000

Note B Forklaring til brukte fullmakter og beregning av mulig overførbart beløp til neste år

Kapittel og post	Stikkord	Merutgift (-)/ mindre-utgift	Utgifts- ført av andre iht. avgitte belastnings- fullmakter*** (-)	Merutgift (-)/ mindre- utgift etter avgitte belastningsfullmakter	Merinntekter / mindre- merinntektsfullmakt	Omdisponering fra post 01 til pensasjon	Sum grunnlag for overføring	Maks. overførbart beløp*	Mulig overførbart beløp beregnet av virksomheten**
0045 01		4 225 752	-2 340 192	1 885 560		432 000	1 885 560	1 914 000	1 885 560

* Maksimalt beløp som kan overføres er lønnskompensasjon pluss 5% av årets bevilgning på driftspostene 01–29, unntatt post 24, fratrukket lønnskompensasjon, eller sum av de siste to års bevilgning for poster med stikkordet «kan overføres». For poster uten stikkordet «kan overføres», beregnes maksimalt overførbart beløp slik: (Årets bevilgning – lønnskompensasjon)*5% + lønnskompensasjon. Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon om overføring av ubrukte bevilgninger.

** Mulig overførbart beløp er «Sum grunnlag for overføring», men maksimalt «Maks. overførbart beløp», og minimum «Kompensasjon for lønnsoppgjøret 2024». Se årlig rundskriv R-2/2025 for mer detaljert informasjon om mulig overførbart beløp.

Forklaring til bruk av budsjettfullmakter:

*** **Avgitte belastningsfullmakter (utgiftsført av andre på utgiftskapitler og inntektsført av andre på inntektskapitler)** Sivilombudet (SOMB) belaster Norges institusjon for menneskerettigheter (NIM) på kapittel 45 post 01 for utgifter ifm. samlokalisering og administrative tjenester. Den avgitte belastningsfullmakten fra NIM til SOMB er på NOK 2 350 000. Se note 3 for detaljert oppstilling av den avgitte belastningsfullmakten.

Mulig overførbart beløp: Beløpet gjelder i all hovedsak forsinket lønnsoppgjør som ikke kommer før i 2025 og som skulle vært bokført for 2024. Det tekniske underforbruket er derfor i sin helhet søkt overført til budsjettåret 2025.

Oppstilling av artskontorapporteringen 31.12.2024

	Note	2024	2023
Driftsinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Innbetalinger fra tilskudd og overføringer	1	0	0
<i>Sum innbetalinger fra drift</i>		0	0
Driftsutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetalinger til lønn	2	21 218 615	21 697 898
Andre utbetalinger til drift	3	4 545 609	3 715 598
<i>Sum utbetalinger til drift</i>		26 176 575	25 413 496
Netto rapporterte driftsutgifter		26 176 575	25 413 496
Investerings- og finansinntekter rapportert til bevilgningsregnskapet			
<i>Sum investerings- og finansinntekter</i>	4	0	0
Investerings- og finansutgifter rapportert til bevilgningsregnskapet			
Utbetaling til investeringer	5	76 637	0
Utbetaling av finansutgifter	4	1 386	0
<i>Sum investerings- og finansutgifter</i>		78 023	0
Netto rapporterte investerings- og finansutgifter		78 023	0

	Note	2024	2023
Innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten			
Innbetaling av skatter, avgifter, gebyrer m.m.		0	0
<i>Sum innkrevingsvirksomhet og andre overføringer til staten</i>		0	0
Tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten			
<i>Sum tilskuddsforvaltning og andre overføringer fra staten</i>		0	0
Inntekter og utgifter rapportert på felleskapitler			
Gruppelivsforsikring konto 1985 (ref. kap. 5309, inntekt)		49 673	47 270
Arbeidsgiveravgift konto 1986 (ref. kap. 5700, inntekt)		2 283 424	2 420 489
Nettoføringsordning for merverdiavgift konto 1987 (ref. kap. 1633, utgift)		820 778	451 530
<i>Netto rapporterte utgifter på felleskapitler</i>		-1 512 318	-2 016 229
Netto rapportert til bevilgningsregnskapet		24 229 063	23 397 267
Oversikt over mellomværende med statskassen			
<i>Eiendeler og gjeld</i>		2024	2023
Skyldig skattetrekk og andre trekk		-793 100	-930 787
Avsatt pensjonspremie til Statens pensjonskasse*		-998 378	-1 217 385
Lønn (negativ netto, for mye utbetalt lønn m.m.)		0	1 437
Sum mellomværende med statskassen		-1 791 478	-2 146 735

* Pensjonstrekket i de ansattes lønn (2 %) på konto 263 inngår også i denne linjen.

Noter

Note 1 Innbetalinger fra drift

31.12.2024

<hr/>	
<i>Inntekt fra bevilgninger*</i>	
Inntekt fra bevilgninger	30 068 000
Sum inntekt fra bevilgninger	30 068 000
<hr/>	
<i>Inntekt fra tilskudd og overføringer</i>	
Andre tilskudd og overføringer	0
Sum inntekt fra tilskudd og overføringer	0
<hr/>	
Sum driftsinntekter	30 068 000

* Etter de statlige regnskapsstandardene beregnes inntekt fra bevilgninger for bruttobudsjetterte virksomheter som differansen mellom periodens kostnader og opptjente transaksjonsbaserte inntekter og eventuelle inntekter fra tilskudd og overføringer til virksomheten. En konsekvens av dette er at resultat av periodens aktiviteter blir null.

For informasjon om mottatte bevilgninger se oppstilling av bevilgningsrapportering

Note 2 Utbetalinger til lønn

	2024	2023
Lønn*	19 435 525	18 390 479
Arbeidsgiveravgift	2 283 423	2 420 489
Pensjonskostnader**	1 782 998	1 654 772
Sykepenger og andre refusjoner (-)	-2 440 451	- 487 669
Andre ytelser***	157 120	-280 173
Sum lønnskostnader	21 218 615	21 697 898
Antall utførte årsverk:****	21	20

* På bakgrunn av at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november, har ikke virksomheten utbetalt resultatet av lønnsoppgjøret i 2024. Virksomheten har derfor gjort et estimat for lønnsavsetning for det sentrale lønnsoppgjøret (lokale og eventuelt sentrale tillegg) som utgjør kr 432 000. Lønnsavsetningen inkluderer feriepenger, og det er avsatt for arbeidsgiveravgift av lønnsavsetningen.

** Pensjonskostnaden i 2024 er basert på et estimat for pensjonspremien beregnet av SPK, og ikke faktisk pensjonspremie. Dette skyldes at lønnsoppgjøret i staten for 2024 ikke var ferdigstilt før i slutten av november 2024. Premiesatsen for arbeidsgiverandelen utgjorde i 2024 9,38 prosent (arbeidsgiverandel av pensjonspremie på artskonto 542/pensjonsgrunnlaget i 2024 rapportert til SPK). For regnskapsåret 2023 utgjorde premiesatsen 9,1 prosent

*** Styrehonorarer er inkludert med 204 831 kroner under posten «Andre ytelser».

**** Inkludert i tallet for årsverk er også 17 timelønte praktikanter på kortere eller lengre kontrakter i 2024, med 0,85 årsverk, ned fra 1,03 årsverk i 2023.

Note 3 Andre utbetalinger til drift

	2024	2023
Husleie	518 723	445 373
Vedlikehold egne bygg og anlegg	0	0
Vedlikehold og ombygging av leide lokaler	23 720	8 750
Andre utgifter til drift av eiendom og lokaler	61 416	127 399
Mindre utstysanskaffelser	20 038	7 896
Leie av maskiner, inventar og lignende	410 234	324 389
Kjøp av konsulenttjenester	181 565	104 054
Kjøp av andre fremmede tjenester	1 754 452	982 001
Øvrige driftsutgifter	1 575 461	1 184 147
Sum andre utbetalinger til drift	4 545 609	3 715 598

I andre utbetalinger til drift inngår ikke driftsutgifter belastet av Sivilombudet på kap. 45. Se også Note B.

Disse driftsutgiftene omfatter:

	2024	2023
Leie lokaler, lys, varme, renhold, vakthold, vaktmestertjenester	2 310 611	2 159 107
Kjøp av lønns- og regnskapstjenester	18 870	8 493
Kontorrekvisita	0	0
Annen kontorkostnad	487	1 170
Telefoni, datakomm, samb., internett	725	0
Porto	0	0
Sum utbetalinger via belastningsfullmakt	2 330 693	2 168 770
Sum andre utbet. og belastningsfullmakter	7 168 303	5 884 368

Konsulenttjenester gjelder opptak av undervisnings- og forklaringsfilmer, mens fremmede tjenester i hovedsak er IKT-tjenester, oversettelser og bistand til regnskap, revisjon og andre økonomitjenester.

Note 4 Finansinntekter og finansutgifter

2024

<i>Finansinntekter</i>	
Sum finansinntekter	0
<i>Finanskostnader</i>	
Rentekostnad	1 386
Sum finanskostnader	1 386

Note 5 Utbetaling til investeringer og kjøp av aksjer

2024

2023

		2024	2023
<i>Utbetaling til investeringer</i>		0	0
Immaterielle eiendeler og lignende		0	0
Tomter, bygninger og annen fast eiendom		0	0
Infrastruktureiendeler		0	0
Maskiner og transportmidler		0	0
Driftsløsøre, inventar, verktøy og lignende		76 637	0
Sum utbetaling til investeringer		76 637	0
<i>Utbetaling til kjøp av aksjer</i>		2024	2023
Kapitalinnskudd		0	0
Obligasjoner		0	0
Investeringer i aksjer og andeler		0	0
Sum utbetaling til kjøp av aksjer		0	0

Note 6 Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

Del A Forskjellen mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen

	31.12.2024	31.12.2024	
	Spesifisering av bokført avregning med statskassen	Spesifisering av rapportert mellom- værende med statskassen	Forskjell
<i>Immaterielle eiendeler og varige driftsmidler</i>			
Immaterielle eiendeler	0		0
Varige driftsmidler	1 080 058		1 080 058
Sum	1 080 058	0	1 080 058
<i>Finansielle anleggsmidler</i>			
Sum	0	0	0
<i>Omløpsmidler</i>			
Andre fordringer	104 734	0	104 734
Sum	104 734	0	104 734
<i>Langsiktig gjeld</i>			
Annen langsiktig gjeld	0	0	0
Sum	0	0	0
<i>Langsiktige forpliktelser og gjeld</i>			
Sum	0	0	0
<i>Kortsiktig gjeld</i>			
Leverandørgjeld	-1 481 464	0	-1 481 464
Skyldig skattetrekk og andre trekk	-793 100	-855 660	62 560
Skyldige offentlige avgifter	-392 782	0	-392 782
Avsatte feriepenger	-2 153 349	0	-2 153 349
Annen gjeld til ansatte	-1 437 084	0	-1 437 084
Avsatt pensjonspremie til SPK, arbeidsgiverandel	0	-935 818	935 818
Sum	-6 257 780	-1 791 478	-4 466 302
Sum	-5 072 988	-1 791 478	-3 281 510

Prinsippnote årsregnskapet

Årsregnskap for statlige virksomheter er utarbeidet og avlagt etter nærmere retningslinjer fastsatt i bestemmelser om økonomistyring i staten («bestemmelsene»). Årsregnskapet er i henhold til krav i bestemmelsene punkt 3.4.1, nærmere bestemmelser i Finansdepartementets rundskriv R-115 av desember 2022 og eventuelle tilleggskrav fastsatt av overordnet departement.

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen og artskontorapporteringen er utarbeidet med utgangspunkt i bestemmelsene punkt 3.4.2 – de grunnleggende prinsippene for årsregnskapet:

- a) Regnskapet følger kalenderåret.
- b) Regnskapet inneholder alle rapporterte utgifter og inntekter for regnskapsåret.
- c) Regnskapet er utarbeidet i tråd med kontantprinsippet.
- d) Utgifter og inntekter er ført i regnskapet med brutto beløp.

Oppstillingene av bevilgnings- og artskonto-rapportering er utarbeidet etter de samme prinsippene, men gruppert etter ulike kontoplaner. Prinsippene samsvarer med krav i bestemmelsene punkt 3.5 til hvordan virksomhetene skal rapportere til statsregnskapet. Sumlinjen «Netto rapportert til bevilgningsregnskapet» er lik i begge oppstillingene.

Virksomheten er tilknyttet statens konsernkontoordning i Norges Bank i henhold til krav i bestemmelsene pkt. 3.7.1. Bruttobudsjetterte virksomheter tilføres ikke likviditet gjennom året, men har en trekk-

rettighet på sin konsernkonto. Ved årets slutt nullstilles saldoen på den enkelte oppgjørskonto ved overgang til nytt år.

Bevilgningsrapporteringen

Oppstillingen av bevilgningsrapporteringen omfatter en øvre del med bevilgningsrapporteringen og en nedre del som viser beholdninger virksomheten står oppført med i kapitalregnskapet. Bevilgningsrapporteringen viser regnskapstall som virksomheten har rapportert til statsregnskapet. Det stilles opp etter de kapitler og poster i bevilgningsregnskapet virksomheten har fullmakt til å disponere. Kolonnen samlet tildeling viser hva virksomheten har fått stilt til disposisjon i tildelingsbrev for hver statskonto (kapittel/post). Oppstillingen viser i tillegg alle finansielle eiendeler og forpliktelser virksomheten står oppført med i statens kapitalregnskap.

Mottatte fullmakter til å belaste en annen virksomhets kapittel/post (belastningsfullmakter) vises ikke i kolonnen for samlet tildeling, men er omtalt i note B til bevilgningsoppstillingen. Utgiftene knyttet til mottatte belastningsfullmakter er bokført og rapportert til statsregnskapet, og vises i kolonnen for regnskap.

Avgitte belastningsfullmakter er inkludert i kolonnen for samlet tildeling, men bokføres og rapporteres ikke til statsregnskapet fra virksomheten selv. Avgitte belastningsfullmakter bokføres og rapporteres av virksomheten som har mottatt belastningsfullmakten og vises derfor ikke i kolonnen for regnskap. De avgitte fullmaktene framkommer i note B til bevilgningsoppstillingen.

Artskontorapporteringen

Oppstillingen av artskontorapporteringen har en øvre del som viser hva som er rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter og en nedre del som viser eiendeler og gjeld som inngår i mellomværende med statskassen. Artskontorapporteringen viser regnskapstall virksomheten har rapportert til statsregnskapet etter standard kontoplan for statlige virksomheter. Virksomheten har en trekkrettighet på konsernkonto i Norges Bank. Tildelingene er ikke inntektsført og derfor ikke vist som inntekt i oppstillingen.

Regnskapstall i bevilgnings- og artskontorapportering med noter viser regnskapstall rapportert til statsregnskapet. I tillegg viser noten til artskontorapporteringen *Sammenheng mellom avregning med statskassen og mellomværende med statskassen* bokførte tall fra virksomhetens kontospesifikasjon i kolonnen *Spesifisering av bokført avregning med statskassen*. Notene viser forskjellen mellom beløp virksomheten har bokført på eiendels- og gjeldskontoer i virksomhetens kontospesifikasjon (herunder saldo på kunde- og leverandørreskontro) og beløp virksomheten har rapportert som fordringer og gjeld til statsregnskapet og som inngår i mellomværendet med statskassen.

Virksomheten har innrettet bokføringen slik at den følger kravene i bestemmelser om økonomistyring i staten. Dette innebærer at alle opplysninger om transaksjoner og andre regnskapsmessige disposisjoner som er nødvendige for å utarbeide pliktig regnskapsrapportering, jf. bestemmelsene punkt 3.3.2, og spesifikasjon av pliktig regnskapsrapportering, jf. bestemmelsene punkt 4.4.3, er bokført. Bestemmelsene krever blant annet utarbeiding av kundespesifikasjon og leverandørspesifikasjon. Dette medfører at salgs- og kjøpstransaksjoner bokføres i kontospesifikasjonen på et tidligere tidspunkt enn de rapporteres til statsregnskapet, og innebærer kundefordringer og leverandørgjeld i kontospesifikasjonen.

Hei, stortingsrepresentant!

Som stortingsrepresentant kan du få råd og veiledning fra NIM om menneskerettslige spørsmål.

Ifølge NIM-loven § 3 er en av NIMs oppgaver å gi råd og veiledning til Stortinget om gjennomføringen av menneskerettighetene i Norge. Dette gjøres blant annet i årsmeldinger, rapporter, brev og høringsuttalelser.

I tillegg kan NIM blant annet

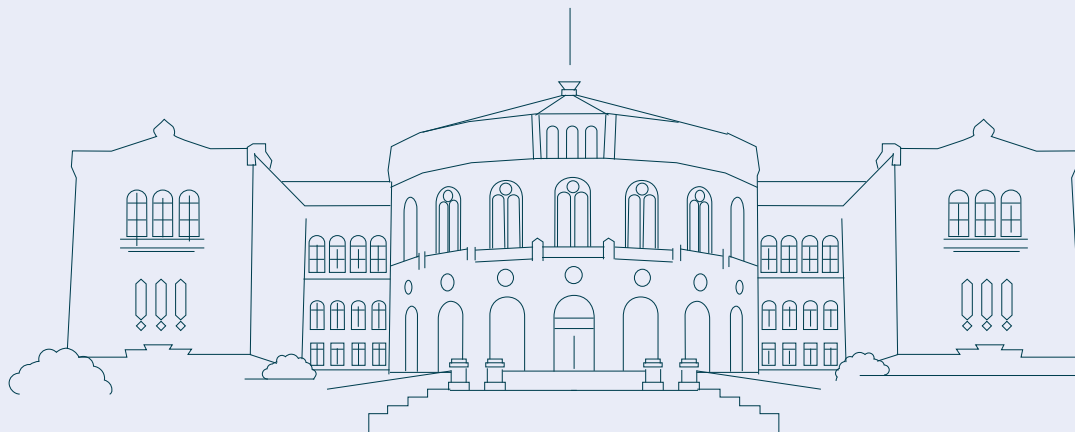
- følge opp henvendelser fra komiteer, enkeltrepresentanter, fraksjoner eller grupper på Stortinget om menneskerettighetsspørsmål
- gi råd knyttet til grunnlovsforslag som omhandler menneskerettigheter
- gi råd om menneskerettslige sider ved lovforslag fra regjeringen
- orientere om menneskerettslig rettsutvikling fra norske og internasjonale domstoler og anbefalinger fra FN
- ved behov presentere rapporter for de ulike komiteene om det foreligger menneskerettighetsutfordringer som Stortinget bør være kjent med
- gi kunnskap og faktagrunnlag om den faktiske gjennomføringen av menneskerettighetene
- holde foredrag og kurs eller gi opplæring i menneskerettigheter til folkevalgte og administrasjon

NIM har ansvar for et bredt spekter av menneskerettigheter. Du kan lese mer om temaområdene vi jobber med på nhri.no.

Kontakt oss

Vi håper du som stortingsrepresentant vil benytte deg av NIMs fagkompetanse på menneskerettigheter.

NIM er tilgjengelig for å bli kontaktet når som helst av enkeltrepresentanter, komiteer, fraksjoner eller grupper på Stortinget. Dersom du ønsker å komme i kontakt med NIM, kan du sende en e-post til radgivning@nhri.no.

Norges institusjon for menneskerettigheter
Årsmelding 2024
Papir: 150 g Munken Kristall
Layout og trykk: Aksell.no

Norges institusjon for
menneskerettigheter

Postadresse
Postboks 299 Sentrum
0103 Oslo

Besøksadresse
Akersgata 8
0158 Oslo

Tel: 23 31 69 70
Epost: info@nhri.no
www.nhri.no